

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**İSTANBUL METROPOLİTEN ALANINDA
KENTSEL YEŞİL ALANLAR ve PARKLARIN
ERİŞİLEBİLİRLİK ÖLÇÜTLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ: KADIKÖY İLÇESİ
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Mustafa ATLI

İSTANBUL, 2014

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTSEL SİSTEMLER VE ULAŞTIRMA YÖNETİMİ PROGRAMI

**İSTANBUL METROPOLİTEN ALANINDA
KENTSEL YEŞİL ALANLAR ve PARKLARIN
ERİŞİLEBİLİRLİK ÖLÇÜTLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ: KADIKÖY İLÇESİ
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Mustafa ATLI

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. AYFER YAZGAN

İSTANBUL, 2014

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTSEL SİSTEMLER VE ULAŞTIRMA YÖNETİMİ PROGRAMI

Tezin Adı: İstanbul Metropoliten Alanında Kentsel Yeşil Alanlar ve Parkların Erişilebilirlik Ölçütlerinin Değerlendirilmesi: Kadıköy İlçesi Örneği

Öğrencinin Adı-Soyadı: Mustafa ATLI

Tez Savunma Tarihi: 15.04.2014

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Doç. Dr. Tunç BOZBURA
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa ILICALI
Program Koordinatörü

Bu tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmzalar

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Ayfer YAZGAN

.....

Üye
Yrd. Doç. Dr. Nilgün CAMKESEN

.....

Üye
Doç. Dr. Hülya YAKAR

.....

TEŐEKKÜR

Çalışmanın başlangıç sürecinden sonuna kadar gösterdiği özen, destek ve sabırdan dolayı Sayın Hocam Yrd. Doç. Dr. Ayfer YAZGAN'a ve fikirleri ile çalışmamı zenginleştiren Yrd. Doç. Dr. Nilgün CAMKESEN'e, Doç. Dr. Hülya YAKAR'a teőekkür ederim.

Ayrıca çalışmanın önemli bir bölümünü teşkil eden verilerin toplanması içinde gösterdikleri ilgi ve yardımlarından dolayı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlanma Müdürlüğü'ndeki çalışma arkadaşlarıma sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

Eğitim ve iş hayatımın tüm dönemlerinde desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme, sonsuz desteği ve anlayışı için eşime, onları yalnız bıraktığım zamanlardaki anlayışları için kızım ve oğluma, çalışmanın her evresinde bana destek veren tüm herkese teőekkür ederim.

İstanbul, 2014

Mustafa ATLI

ÖZET

İSTANBUL METROPOLİTEN ALANINDA KENTSEL YEŞİL ALANLAR ve PARKLARIN ERİŞİLEBİLİRLİK ÖLÇÜTLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: KADIKÖY İLÇESİ ÖRNEĞİ

Mustafa Atlı

Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ayfer Yazgan

Nisan 2014, 81 Sayfa

Büyük kentler sürekli olarak yoğun göç, hızlı kentleşme ile karşı karşıyadırlar. Bu kentlerde yaşayan insanlar kentin bu tempolu değişimi ile içi içe kalmak durumundadır. Günümüzde kentte yaşayan insanlar fiziki ve psikolojik sağlığını rekreasyon ihtiyaçları ve aktiviteleri ile gidermeye çalışmaktadır.

Kentsel yeşil alanlar insanların bu ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için düzenlenmiş alanlardır. Kentsel yeşil alanlar kentin estetik yönden güzelleşmesine, kirlenen havanın temizlenmesine ve çevrede oluşabilecek gürültünün önlenmesine katkı sağlarken, kent insanının yoğun yaşam şartları arasında dinlenmesine, psikolojik ve ruhsal yönden rahatlamasına imkân oluşturmaktadır. Bu alanlar planlanırken yer seçimi, planlama, erişilebilirlik, büyüklük, nüfus gibi ölçütler göz önünde bulundurulmalı ve bu faktörlerin uygulanabilirliğine dikkat edilmelidir.

Çalışma kapsamında İstanbul'un kentsel yeşil alan ihtiyacının ve yetersizliklerinin ortaya konarak, kentsel yeşil alanların içinde tanımlanan parklarının planlama ve erişilebilirlik ölçütleri ortaya konulmaktadır. Bu kapsamda Kadıköy ilçesi örneğinde kentsel yeşil alanların kentteki dağılımı ve parkların erişilebilirlik ölçütleri analiz edilmektedir. Bu analiz neticesinde, elde edilen sonuçlar doğrultusunda parkların planlama ilkelerine yönelik alternatifler ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Yeşil Alan, Parklar, Planlama Kriterleri.

ABSTRACT

ASSESSING ACCESSIBILITY CRITERIA FOR URBAN GREEN SPACES AND PARKS IN ISTANBUL METROPOLITAN AREA-KADIKÖY DISTRICT CASE

İstanbul Metropolitan Alanında Kentsel Yeşil Alanlar ve Parkların Erişilebilirlik Ölçütlerinin Değerlendirilmesi: Kadıköy İlçesi Örneği

Atli, Mustafa

Urban Systems and Transportation Management Program

Thesis Advisor: Asst. Prof. Ayfer Yazgan

April, 2014, 81 Pages

Metropolitan cities are constantly faced with intense migration and rapid urbanization. People living in these cities are affected by this rapid changes and trying to protect physical and psychological health by recreation activities.

Urban green spaces are designed for this necessity of citizens. Green spaces are not only beautified urban environments in terms of aesthetics but also cleaned up the polluted air and prevented noise pollution. Furthermore, they provided opportunity for citizens to rest and relax psychologically and mentally. Planning process of urban green spaces has some significant points such as site selection, accessibility, size and population of potential users.

In this study, necessity and inadequacy of urban green spaces in İstanbul is determined to propound planning and accessibility criterias of urban parks. In this context, distribution of green spaces in Kadıköy, important county of İstanbul in Anatolian Side, are analysed by way of criterias. Thus, new alternatives about planning of urban parks are produced.

Keywords: Urban Green Space, Parks, Planning Criterias.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL TANIMLAMA	4
2.1 KENTSEL AÇIK ALANLAR	4
2.1.1 Kentsel Açık Alanlar	4
2.1.2 Kentsel Açık Alanların Sınıflandırılması	6
3. KENTSEL YEŞİL ALANLARDA PARKLAR ve ERİŞİLEBİLİRLİK ÖLÇÜTLERİ	10
3.1 KENTSEL YEŞİL ALANLAR	10
3.1.1 Kentsel Yeşil Alanların Sınıflandırılması	13
3.1.2 Yeşil Alan Normları (Standartları)	16
3.1.3 Yasal Sistem İçersinde Kentsel Yeşil Alanlar Sınıflandırma, Norm ve Standartlar	18
3.1.4 Ülkemizde Yeşil Alanların Gelişim Süreci ve Normlar	19
3.1.5 Bazı Ülkelerdeki Yeşil Alan Normları	24
3.2 KENTSEL YEŞİL ALANLARDA PARKLAR	27
3.2.1 Parklar	27
3.2.2 Parkların Sınıflandırılması	31
3.2.3 Parkların Standartları	32
3.2.4 Parkların İşlevleri	37
3.2.5 Parkların Planlaması ve Erişilebilirlik Ölçütleri	40
4. İSTANBUL METROPOLİTEN ALANINDA KENTSEL YEŞİL ALANLAR ve PARKLARIN ERİŞİLEBİLİRLİK ÖLÇÜTLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	44
4.1 İSTANBUL'UN YERİ ve KONUMU	44
4.2 İSTANBUL METROPOLİTEN ALANI YEŞİL ALANLARIN GELİŞİMİ ve DAĞILIMI	44
4.2.1 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Yeşil Alanların Dağılımı	45
4.2.2 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planları'nda Yeşil Alanların Durumu ...	50
4.2.3 Mevcut Yeşil Alanların Durumu	54

4.3 KADIKÖY İLÇESİ ÖRNEĞİNDE KENTSEL YEŞİL ALANLAR ve PARKLAR	60
4.3.1 Kadıköy'ün İstanbul İçindeki Yeri ve Konumu.....	60
4.3.2 Kadıköy 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planlarında Yeşil Alanların Dağılımı.....	61
4.3.3 Kadıköy Parklarının Erişilebilirlik Ölçütlerinin Değerlendirilmesi ..	62
4.3.4 Bölüm Sonucu.....	76
5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	78
KAYNAKÇA	82

ŞEKİLLER

Şekil 4.1: İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda Kentsel ve Bölgesel Yeşil ve Spor Alanları	46
Şekil 4.2: 1/5000 ölçekli planlarda kentsel yeşil alanlar	62
Şekil 4.3: Kadıköy mevcut kentsel yeşil alan durumu	63
Şekil 4.4: Kadıköy ilçesinin bölgelere ayrılması	64
Şekil 4.5: Mevut kentsel yeşil alanların bölgelere göre dağılımı.....	65
Şekil 4.6: Birinci bölgenin kentsel yeşil alan dağılımı	66
Şekil 4.7: Birinci bölgedeki parkların büyüklüklerine göre dağılımı	67
Şekil 4.8: İkinci bölgenin kentsel yeşil alan dağılımı	68
Şekil 4.9: İkinci bölgedeki parkların büyüklüklerine göre dağılımı	69
Şekil 4.10: Üçüncü bölgenin kentsel yeşil alan dağılımı	71
Şekil 4.11: Üçüncü bölgedeki parkların büyüklüklerine göre dağılımı	73
Şekil 4.12: Dördüncü bölgenin kentsel yeşil alan dağılımı.....	74
Şekil 4.13: Dördüncü bölgedeki parkların büyüklüklerine göre dağılımı.....	75

TABLolar

Tablo 2.1: Açık alanların sınıflandırılması	7
Tablo 2.2: Açık alanların sınıflandırılması	8
Tablo 3.1: Yeşil alanların sınıflandırılması	15
Tablo 3.2: Öneri yeşil alan ve spor alanı standartları.....	21
Tablo 3.3: 2.09.1999 tarihli değişiklikler sonucu belirlenen yeşil alan standartları	21
Tablo 3.4: Ülkemizdeki yeşil alan standartlarının tarihsel süreç içerisindeki değişimi..	22
Tablo 3.5: Bazı ülkelerde kişi başına düşen yeşil alanlar	24
Tablo 3.6: Amerika ve Avrupa kentleri kişi başına düşen yeşil alan miktarları	25
Tablo 3.7: Kente yönelik açık ve yeşil alanlar normları	34
Tablo 3.8: Parkların standartları.....	35
Tablo 3.9: Londra'daki park standartları	36
Tablo 3.10: Amerika'daki park standartları	36
Tablo 3.11: Kent içindeki park alanlarının büyüklükleri	37
Tablo 4.1: İstanbul'un 2013 ve 2023 yılı nüfusları.....	47
Tablo 4.2: İstanbul kişi başına düşen kentsel ve bölgesel spor ve yeşil alan miktarı	48
Tablo 4.3: Kıyı Alanları dışında kalan alanlarda kişi başına düşen kentsel ve bölgesel spor ve yeşil alan miktarı	49
Tablo 4.4: 1/5000 planlarda kentsel yeşil alanların dağılımı	51
Tablo 4.5: İstanbul'un 2013 yılı nüfusu ve 1/5000 planlardaki öngörülen nüfus.....	51
Tablo 4.6: 1/5000 ölçekli planlarda kişi başına düşen yeşil alan miktarı	52
Tablo 4.7: Kıyı Alanları dışında kalan alanlarda kişi başına düşen yeşil alan miktarı ...	53
Tablo 4.8: İstanbul koru alanları	55
Tablo 4.9: Kıyı ve koru alanları dışında kalan alanlarda kişi başına düşen yeşil alan miktarı	56
Tablo 4.10: Büyüklüklerine göre parklar	57
Tablo 4.11: Anadolu Yakası'ndaki 20-50 hektar arası büyüklüğe sahip koru alanları...	57
Tablo 4.12: Anadolu Yakası'ndaki 10-20 hektar arası büyüklüğe sahip koru alanları...	58
Tablo 4.13: Avrupa Yakası'ndaki 20-50 hektar arası büyüklüğe sahip koru alanları	58
Tablo 4.14: Avrupa Yakası'ndaki 20-50 hektar arası büyüklüğe sahip koru alanları	59
Tablo 4.15: 1/5000 planlardaki kentsel yeşil alan durumu	61

Tablo 4.16: Mevcut kentsel yeşil alan durumu	63
Tablo 4.17: Birinci bölgedeki parkların mahallelere göre dağılımı	67
Tablo 4.18: İkinci bölgedeki parkların mahallelere göre dağılımı.....	70
Tablo 4.19: Üçüncü bölgedeki parkların mahallelere göre dağılımı.....	72
Tablo 4.20: Dördüncü bölgedeki parkların mahallelere göre dağılımı	75

KISALTMALAR

İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
KTKÇG	: Kentsel Tasarım Kılavuzu Çalışma Grubu
URGE	: Urban Green Environment
NRPA	: A.B.D Milli Rekreasyon ve Park Kurulu
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

1. GİRİŞ

Yoğun kent ortamında yaşayan insanların sosyal yönden gelişiminde, psikolojik yönden rahatlamasında ve rekreatif yönden faaliyetlerde bulunmasında açık ve yeşil alanların etkisi oldukça büyüktür.

Günümüzde nüfus artışı, endüstri ve teknolojiye hızlı gelişmelerin sonucu plansız kentleşme meydana gelmektedir. Plansız ve çarpık kentleşme sonucu doğal çevre ve ekolojik denge gün geçtikçe tahrip olmaktadır. Bu nedenle kentlerde toplumun ihtiyacına ayrılması gereken alanlar sınırlanmakta, mevcutta bulunan sınırlı sayıdaki açık ve yeşil alanlar giderek azalmakta hatta bazı kentlerde yok olmaktadır.

Kent merkezlerindeki yapı ve nüfus yoğunluklarının ne derecede yüksek olduğu düşünüldüğünde açık ve yeşil alanlara duyulan ihtiyaçların da ne denli yüksek olduğu açıkça görülmektedir.

Kent insanının günlük yaşamında sosyal, psikolojik ve rekreatif aktivite gereksinimlerini karşılaması açısından kent içi açık ve yeşil alanlara ihtiyaç bulunmaktadır. Kent içinde bu gereksinimleri karşılayabilecek en önemli alanlar kent parklarıdır.

Kentlerde yapılan tüm planlama çalışmalarının öncelikli hedefleri arasında doğal yapının korunması, bireylerin her türlü ihtiyacının giderilerek yaşam kalitesinin yüksek tutulması ve bu ihtiyaçlara erişilebilirliğin üst düzeyde olması gelmektedir.

Buna göre, kentin yoğun ve stresli ortamından sıyrılarak, gün içinde yaşamış olduğu sıkıntıları giderecek ortamlara ihtiyaç duyan kent insanına yönelik bu alanların kent içinde homojen bir şekilde dağılması ve tüm kent halkının ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde planlanması gerekmektedir.

Parklar başta olmak üzere tüm kentsel yeşil alanların planlaması yapılırken çeşitli faktörlere (yer seçimi, planlama, erişilebilirlik, büyüklük, nüfus) dikkat edilmesi gerekmektedir.

Ancak İstanbul'da 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmeliği'nde belirlenen kişi başı 10 m² aktif yeşil alan miktarının sağlanamadığı, yeşil alanların dengeli bir dağılım göstermediği ve planlama yapılırken dikkat edilmesi gereken faktörlere yeteri derecede önem verilmediği görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, İstanbul'un kentsel yeşil alan ihtiyacını ve yetersizliklerini ortaya koymak ve İstanbul Kadıköy İlçesi örneğinde kentsel yeşil alanların erişilebilirlik ölçütlerini (yer seçimi, planlama, erişilebilirlik, büyüklük, nüfus) parklar örneğinde test ederek, sonuçlara bağlı olarak planlama ve erişilebilirlik ölçütleri kapsamında parklara yönelik alternatifler ortaya koymaktır.

Araştırmada, İstanbul metropol kentinin mevcut ve olası açık-yeşil alanlarını irdelemek amacıyla başta 1 /5000 ölçekli imar planı olmak üzere, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlardan elde edilen belgeler, üniversitelerin kütüphanelerinden konuyla ilgili yapılmış yerli ve yabancı çalışmalar, kitap, dergi, makaleler, internet üzerinden yapılan taramalar ve dokümanlar kuramsal temeller çerçevesini oluşturmuştur.

Mevcut arazi kullanımları ile 1/5000 ölçekli planlarda ayrılan yeşil alanlar ve bu alanlara ilişkin getirilen norm, kişi/m², büyüklük, nüfus ölçütleri değerlendirilmiş, Mevcut nüfus ve projeksiyon nüfuslara göre bir karşılaştırma yapılmıştır.

1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları ve 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı ile bu planlara altlık teşkil eden veri tabanlarının değerlendirilmesi yapılarak, bu verilere göre yeşil alan standartları ve erişilebilirlik ölçütlerine ilişkin ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilerek eksikler ortaya konulmuş, belirlenen eksikliklerin nedenlerine bağlı olarak, alternatif çözüm önerileri sunulmuştur.

Bu amaç doğrultusunda çalışma 5 bölümden oluşmaktadır:

Tezin birinci bölümünde tezin genel çerçevesi ve amacı üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu amaca ulaşmak için izlenecek yöntem belirtilerek, yine çalışmanın bu bölümünde tezin kapsamı ve bölüm içeriklerinin açıklaması yapılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde, Kentsel açık alan kavramı ve kentsel açık alanların sınıflandırma kriterleri ortaya konulmuştur.

Tezin üçüncü bölümünde, Kentsel yeşil alan kavramı ve kentsel yeşil alanların sınıflandırma kriterleri ortaya konulmuştur. Kentsel yeşil alanlara ilişkin normlar başlığı altında ülkemizdeki yeşil alan normları ve bu normların gelişim süreci ile bazı ülkelerdeki yeşil alan normlarına yer verilmiştir. Yeşil alan sınıflandırması içerisinde parklar kavramsal olarak tanımlanırken parklar ile ilgili sınıflandırma ve normlar ortaya konularak, parkların işlevleri, planlanması ve erişilebilirlik ölçütleri incelenmiştir.

Dördüncü bölümde kentsel yeşil alanların İstanbul metropoliten alanında durumu değerlendirilirken kentsel yeşil alanlar içinde parkların erişilebilirlik ölçütleri Kadıköy ilçesi örneğinde test edilmiştir. Bu kapsamda planın yeşil alanlara ilişkin verdiği plan kararları tartışılırken mevcut arazi kullanış ve 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları'nda kentsel yeşil alanların durumu nüfus ve kişi/m² ölçütünde değerlendirilmiştir. İstanbul'un doğu ve batı yakasındaki yeşil alanların mevcut ve plandaki dağılımları değişimi ortaya konmuş ve tartışılmıştır. Örnek alan incelemesinde ise Kadıköy ilçesi örneğinde kentsel yeşil alanların ve parkların dağılımı erişilebilirlik ölçütleri değerlendirilmiştir. Tezin son bölümünde ise genel sonuç ve değerlendirmeye yer verilerek, çalışma tamamlanmıştır.

2. KAVRAMSAL TANIMLAMA

Bu bölümde kentsel açık alanlar kavramı ile kentsel açık alanların sınıflandırılma şekilleri hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır.

2.1 KENTSEL AÇIK ALANLAR

Kentleşme ve sanayileşme hareketleri sonucu büyük kentlerde nüfusun artması ile birlikte yapı yoğunluğunun artması ve çeşitli plansız gelişmeler, yer seçimlerinde yapılan yanlışlar, kentlerin yaygın bir şekilde büyümesine neden olmuştur. Bu büyüme öncelikle korunması gereken doğal alanlara zarar verirken, yapılaşmış çevrede ise gereksinim duyulan kentsel açık alanların azalmasına ve giderek yok olmasına neden olmuştur. Günümüzde mekânsal büyüme ve nüfus artışıyla beraber kent içinde doğal gereksinimleri ve biyolojik düzeni sağlayan kentsel açık ve yeşil alanların önemi de giderek artmaya başlamıştır.

Kent için yüksek bir öneme sahip olan açık ve yeşil alanlar, kentlerin biçimleriyle doğrudan ilişkili olduğu gibi, fiziksel karakterlerinin oluşmasında da belirleyici olmuşlardır. Kent planlamalarında çok eski bir geçmişe sahip olan açık alan-yeşil alan açık ve yeşil alan kavramları farklı yaklaşımlarda tartışma konusu olmuştur.

Bu bağlamda, bu çalışmada öncelikle kentsel açık alan kavramı ve kentsel yeşil alan kavramı ortaya konulurken, kentsel yeşil alan içinde kent parklarının yeri ortaya konmaya çalışılacaktır.

2.1.1 Kentsel Açık Alanlar

Kentsel açık alanlar, insanların hem fiziksel hem de ruhsal ihtiyaçlarını karşılamaları açısından kent yaşamında önemli olup, toplumun kullanımına açık mekânlardır. Kent halkının birbiriyle bütünleşmesi, kültür alışverişinde bulunmasını sağlayan bu mekânların teknik, ekonomik ve estetik boyutlarının yanı sıra sosyal ve kültürel boyutları da vardır.

Kent sınırları içinde kalan, kamu ve özel mülkiyette bulunan kentsel dış mekânlar, düzenlenmiş ve yapılaşmış çevre öğeleriyle de kentin peyzajının bir parçasıdır.

Carr vd. (1992), açık alanların oluşumu ile ilgili yaptıkları tanımlamalarda; doğal ve kendiliğinden gelişerek meydana gelen, planlanarak oluşan alanlar olarak iki farklı biçimlenmenin olduğunu vurgulamaktadır (Kap 2006, s. 19).

Bu yaklaşımda doğal alanlar insanların, buluşma, dinlenme, eğlenme, ticari ya da farklı amaçlar için toplanarak oluşturdukları yerlerdir. Planlanan alanlar ise şehir plancıları, mimarlar ve peyzaj mimarlarının bir araya gelerek planlama sonucu oluşturdukları alanlardır. Ancak her iki alan da, kentsel veya kırsal alanda oluşumlarına bağlı olarak içlerinde barındırdıkları özellikler ile kente ve kentte yaşayan insanlara hizmet etmektedirler (Kap 2006, s. 19).

Gold (1980)'a göre açık alanlar, kent içinde yerleşmelerin olduğu yerlerde ve kent çevresinde fiziksel sınırlar oluşturarak, kentlerin doğal yapı ve özelliklerinin sürekliliğini sağlayan, doğal ya da müdahale sonucu oluşmuş arazilerin genel adı olarak tanımlanmaktadır (Kuter 2007, s.16).

Lendhold (1970)'a göre açık alanlar; sürekli ya da belirli zamanlarda, belirli amaçlara yönelik olarak kamuya ya da belirli yaş gruplarının kullanımına açık olan, böylece kentin tümüne ya da belirli gruplarına kentsel yaşam yönünden hizmet veren alanlardır (Önder 1997, s. 19).

Yıldızcı (1978)'ya göre açık alanlar, belirli bir arazi kullanım özelliğine sahip (tarım, orman, funda, göl v.b.) olabildikleri gibi, belirli işlevlere cevap veren (park, bahçe, meydan, gezinti yeri vb) kent içi ve kent dışı boş alanlardır (Önder 1997, s. 19).

Pamay (1978) ise açık alanları; İnsanların yaşamlarını devam ettirdikleri kapalı mekânların dışındaki açık (serbest) yüzeyler olarak tanımlamaktadır (Kap 2006, s. 19).

Yine (Pamay,1978)'a göre, açık alanlar, kent içinde park, bahçeler, oyun ve spor alanları, meydanlar, yollar ve caddeler, su yüzeyleri gibi mekânlardan oluşurken; kent dışı alanlarda; tarım alanları, ormanlar, göller, akarsu boyları gibi alanlardan meydana gelmektedir.

Keleş (1998), açık alan kavramını; “İnsanların yaşantısını devam ettirdiği, üzerinde yapı bulunan kapalı uzantıların dışında kalan ya doğal bir şekilde bırakılmış ya da tarımsal ve konut dışı dinlenme amaçlarına yönelik ayrılan kent parçası olarak tanımlamaktadır (Öztürk 2004, s.2).

Campell (2001)’e göre, açık alanlar yerleşim alanı sınırları içinde direkt veya dolaylı olarak çevresel, sosyal ve/veya ekonomik katkı sağlama potansiyeline sahip yapılaşmamış alanlardır (Hagla 2008, s. 164).

Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere açık alanlar, insanın hayatını devam ettirdiği, üzerinde yapının bulunduğu, kapalı uzantıları dışında kalan ya da doğal olarak bırakılmış, tarımsal alanlar ve konut alanları dışındaki dinlenme alanlarına ayrılmış yerlerdir. Buna göre, açık alan kavramı kentsel alan dışında kırsal ve tarım alanlarını da bu kapsamda içinde değerlendirilirken, açık alanlarda işlevsellik önem kazanmaktadır.

Diğer bir ifade ile kent içinde veya kırsal alanlardaki açık alanlar, insanların veya toplumun çeşitli rekreatif gereksinimleri karşıladıkları yüzeyler ve boşluklardır.

Sonuç olarak; kentsel açık alanlar; tüm kentlilerin ortak kullanım alanı olup, üzerinde yapı bulunmayan, düzenlenmiş veya düzenlenmemiş sokak, cadde ve meydan vasıtasıyla kent içinde yer alan çeşitli bölüm ve yapıları birbirine bağlayan mekânları içermektedir.

2.1.2 Kentsel Açık Alanların Sınıflandırılması

Kentsel açık alanlar yukarıdaki gibi tanımlansa da; kullanım amaçları, kent merkezine uzaklıkları, işlevleri, mekansal dağılımları, büyüklükleri, rekreasyon tipleri vb. özelliklerine göre farklı sınıflandırılmalarına dahil edilmiştir. Buna rağmen bütün tanımlamalarda açık alanlar kent içi ve kent dışında olmasına bağlı olarak farklı tanımlamalar içermektedir.

Kent içi açık alanlar kent sınırları içinde yer alan kamu ve özel mülkiyette bulunan, düzenlenmiş tasarlanmış veya düzenlenmemiş doğal ve yapılaşmış kent peyzaj alanlarıdır (Aydemir 2004, s.285).

Aydemir (2004)'e göre; caddeler, bulvarlar, meydanlar, avlular, yaya alanları, bisiklet yolları, kent korulukları, parklar, oyun ve spor alanları, işlevsel yeşil alanlar (mezarlıklar, tarım ve hobi bahçeleri, doğal kaynakları koruma bantları, vb.), açık hava müze, sinema ve tiyatroları, su yüzeyleri ile yapıların bir parçası olan, en az bir yüzeyi dışa açık alanlar (balkon, teras, vb.) açık alan kapsamında ele alınırlar (Kap 2006, s. 25).

Buna göre, Aydemir açık alanları mülkiyet, rekreasyonel işlev ve yapı elemanlarının hâkimiyetine göre sınıflamıştır (bkz. Tablo. 2.1).

Tablo 2.1: Açık alanların sınıflandırılması

Yeşil Elemanların Hâkimiyetine Göre	Mülkiyet Durumuna göre	Rekreasyon İşlevine göre
<p>Kentsel Açık Alanlar</p> <p>Dış Kullanım Alanları Açık ve yarı açık özel alanlar Meydanlar Avlular Teraslar Balkonlar</p> <p>Dolaşım Alanları Taşıt, bisiklet ve yaya yolları</p>	<p>Kamusal Açık Alanlar Mülkiyeti tamamen kamunun elinde olan alanlar</p> <p>Özel açık alanlar Özel işletmeye ait eğlence ve dinlenme alanları</p> <p>Yarı özel açık alanlar Teras, balkon ve veranda gibi alanlar</p> <p>Yarı kamusal açık alanlar Denetimi özel mülkiyette olan yan ve ön bahçe gibi alanlar</p>	<p>Parklar</p> <p>Özel amaçlı park ve bahçe</p> <p>Spor alanları</p> <p>Doğal ve yarı doğal alanlar</p> <p>Kent içi, diğer açık ve yeşil alan</p>

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Bakan ve Konuk (1987) ise, açık alanlar ile ilgili olarak Tablo 2.2'de verildiği üzere, düzenlenmiş yaya alanları, alveriş alanları, geçiş alanları, bölgeler ve diğer kentsel alanlar şeklinde bir sınıflandırmaya gitmiştir (Kap 2006, s. 26).

Tablo 2.2: Açık alanların sınıflandırılması

Düzenlenmiş Yaya Alanları	Alışveriş Alanları	Geçiş Alanları	Bölgeler	Diğer Kentsel Alanlar
Parklar Rekreasyon alanları Açık spor alanları Çocuk bahçeleri Tarihsel bahçeler Hayvanat bahçeleri Fuar, Lunapark Piknik Alanları	Çarşı, ticaret ve iş merkezleri Pazar Yerleri	Yollar, Sokaklar Yaya Yolları Otopark Alanlar	Meydanlar Açık Hava ve Müze Tiyatroları Mezarlıklar Akarsu, Göl, Deniz Kıyıları	Bahçeler, Konut Bahçeleri Boş Alanlar Yapılanma Sürecinde olan alanlar

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Hagla (2008), açık alanları bitki örtüsü yönünden inceleyerek, bitkilendirilmiş ve bitkilendirilmemiş alanlar şeklinde tipolojik bir sınıflandırma yaparak yeşil alanlar ve sivil alanlar olarak ikiye ayırmıştır. Yeşil alanları, kentsel alanlarda su ve jeolojik özelliği bulunan, herhangi bir bitki örtüsüne sahip arazi veya yapıdan oluşan açık alanın bir alt kümesi olarak tanımlarken, sivil alanları da fonksiyonları yönünden kentsel meydanlar, pazar yerleri ve diğer asfalt veya sert düzenlenmiş alanlardan oluşan açık alanların bir alt kümesi olarak tanımlamıştır.

Byrne and Sipe (2010)'e göre kentsel açık alanlar, alanın büyüklüğü, insanlar tarafından kullanım şekli, amaçlanan işlevi ve konumu gibi özelliklerine bağlı olarak çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Sınıflandırmaya mezarlıklar, demiryolu rezervleri, çatı üstleri ve benzeri türler de dâhil edilebilir ancak parklar, plazalar, kentsel yollar ve caddelerle sınırlandırılmıştır.

Yukarıda yapılan tanımlama ve sınıflandırmalar kapsamında açık alanların sınıflandırmasını şu şekilde özetleyebiliriz.

Kullanım durumuna göre kent içi ve kent dışı açık alanlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Kent içi açık alanların kendi içinde oluşturmuş olduğu alanların, kentlilerin ortak kullanım alanları olarak ifade edildiği görülmektedir.

Diğer bir sınıflandırmada ise açık alanlar yine kent içi ve kent dışı açık alanlar olarak değerlendirilirken, kullanım durumu ile birlikte, alanların işlevleri de sınıflandırmaya dâhil edilmiştir.

Yeşil elemanların hakimiyetine göre, mülkiyet durumuna göre, rekreasyon işlevine göre yapılan sınıflandırmada ise diğer sınıflandırmalardan farklı olarak yeşil hakimiyeti ve mülkiyet durumu da ön plana çıkartılmıştır. Bununla birlikte parklar bu sınıflandırmada rekreasyon işlevine göre açık alanlar sınıflaması içinde yerini almıştır.

Yeşil elemanların hâkimiyetine göre açık alanlar, kentsel açık alanlar, dış kullanım alanları ve dolaşım alanları şeklinde üç'e ayrılırken, mülkiyet durumuna göre kamusal, yarı kamusal, özel, yarı özel açık alanlar olarak tanımlanmıştır.

Yine yeşil hâkimiyetine göre bitkilendirilmiş, bitkilendirilmemiş açık alanlar sınıflandırılmasında, yeşil alanlar ve sivil alanlar ayrımı yapılmıştır. Yeşil alanlar bitki örtüsüne sahip açık alanın bir alt kümesi olarak değerlendirilirken sivil alanlar bitkilendirilmemiş belli bir fonksiyona sahip alanlar şeklinde tanımlanmıştır.

Bu sınıflandırmalardan farklı olarak açık alanların düzenlenmiş yaya alanları, alışveriş alanları, geçiş alanları, bölgeler, diğer kentsel alanlar başlıkları altında toplandığını ancak içerik olarak incelendiğinde kullanım şekline, işlevlerine, konumuna göre bir sınıflandırma yapıldığı görülmektedir. Bu sınıflandırma içinde ise parklar düzenlenmiş yaya alanları bölümünde yer almaktadır.

Benzer bir sınıflamada ise açık alanların, alanın büyüklüğü, insanlar tarafından kullanım şekli, amaçlanan işlevi ve konumu gibi özelliklerine bağlı olarak çeşitli şekillerde sınıflandırılabileceği, buna göre mezarlıklar, demiryolu rezervleri, çatı üstleri ve benzeri türlerin de açık alanlara dâhil edilebileceği belirtilmiş ancak parklar, plazalar, kentsel yollar ve caddeler şeklinde sınırlandırılmasının daha uygun olacağı ifade edilmiştir.

Yapılan tüm tanımlamalarda, kullanım amaçları, işlevleri, mekansal dağılımları, rekreasyon tipleri ayırım sırasında daha çok ön plana çıkarılmaktadır.

3. KENTSEL YEŞİL ALANLARDA PARKLAR ve ERİŞİLEBİLİRLİK ÖLÇÜTLERİ

3.1 KENTSEL YEŞİL ALANLAR

Yeşil alanlar, açık alan sınıflandırmalarından da anlaşılacağı üzere açık alan öğelerinden biridir. Yeşil alanlar da açık alanların diğer öğeleri gibi kentte yaşayan insanların hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Yeşil alanlar, rekreasyonel ve sportif faaliyetlerin yapılması ile insanların ruhi ve bedeni olarak sağlıklı gelişmelerine olanak vermektedirler.

Kentsel yeşil alanlara ilişkin tanımlamalarda yeşil alanların tek bir boyutunun olmadığı, birden çok boyutta değerlendirilmesi vurgulanmaktadır. Bu kapsamda yapılan tanımlamalarda;

Çetiner (1975), yeşil alanları, kişilerin boş zamanlarını değerlendirdiği, bedensel ve ruhsal gelişimleri için kullandığı, spor ve eğlence türü faaliyetleri gerçekleştirdikleri alanlar olarak tanımlamaktadır (Kap 2006, s. 35).

Çetiner (1979), yeşil alan kavramının, kent içindeki yapılaşmış alanlarda yer alan açık alan düzenlemelerinden kent çeperlerinde yer alan doğal alanlara kadar farklı ölçek ve işlevlerdeki açık alanları içerdiğini belirtmekte, ulaşım sistemi üzerindeki en küçük yeşil eleman olan ağaçlardan, kent çevresindeki ormanlara kadar, yeşil örtü ile ilgili her doğa elemanı, yeşil alan tanımı içinde yer aldığını ifade etmektedir (İBB 2006, s.1).

Çetiner bu tanımlamalarda yeşil alanları çok boyutlu ve çok yönlü olarak ele almıştır. Tanımlamalarda yeşil alanların rekreasyonel özelliğine vurgu yapılırken diğer tanımlamada yeşil alanların içerik olarak neyi ifade ettiği önem kazanmıştır.

Atabay (1980)'a göre ise yeşil alan; yerleşim alanlarının barınma, çalışma, hizmetler dışında kalan bölümlerinin, insanların rekreatif amaçlı etkinliklerinin bir kısmını gerçekleştirdikleri, kent yönetimlerince düzenlenmiş, gezme, dinlenme, eğlence ve boş zamanları değerlendirme amaçlı ayrılmış, ağaçlandırılmış ve bitkilendirilmiş; kentlinin ortak kullandığı doğa alanlarıdır (Dil 2004, s.5).

Keleş (1984) ise, yeşil alan kavramını diğer tanımlardan farklı olarak yeşil alanın veya kentin egemen karakter taşımasına göre, kentsel yeşil ve doğal yeşil alanlar olarak iki bölümde incelemektedir. Kentsel yeşil alanlar, yapılaşmış alanlarda, insanların dinlenme, gezinme, çeşitli rekreatif etkinlikleri gerçekleştirmesi ve doğaya yakınlaşmalarının sağlanması amacıyla düzenlenmiş ortak kullanılan alanlardır (İBB 2006, s.2).

Diğer bir tanımlamada Keleş, yeşil alanları işlevsel açıdan tanımlamakta, kent içinde ve çevresinde, dinlenmek, gezinmek ve çocuklar için ayrılan ve yoğun yapılanmış bir görünüm kazanmasına engel olmak amacıyla kent yönetimleri tarafından düzenlenen gezinti yolları ve ağaçlık yollar gibi ortak kullanım alanı olarak tanımlamaktadır (Keleş, 1998).

Keleş'in yeşil alana ilişkin yaptığı tanımlamalarda yeşil alanları kent içinde insanların rekreatif faaliyetlerini gerçekleştireceği ve doğa ile ilişki kurabileceği ortak kullanım alanları olarak ele alırken, bu alanların kent yönetimince düzenlenmesine ve kentin ortak kullanım alanı olduğuna vurgu yapmaktadır.

Yuen (1996)'e göre, kentsel yeşil alanlar kent içinde hem fiziksel hem de sosyal çevrenin niteliklerini belirleyen, eğitsel, kültürel ve rekreasyon amaçlı kullanımlara imkan sağlayan ve toplum içinde herkesin kullanımına açık olan kamusal alanlar biçiminde tanımlanarak kentsel yeşil alanların kamu mekanı olduğuna vurgu yapılmaktadır (Alkay ve Ocakçı 2003).

Bu tanımlamada yeşil alanlar eğitsel, kültürel ve rekreasyonel fonksiyonları dikkate alınarak bu amaçlara hizmet eden topluma açık alanlar olarak değerlendirilmiştir.

Urge (2004)'e göre, kentsel yeşil alanlar, kentsel alanlarda konumlanan kamu yeşil alanları olarak tanımlanmaktadır. Genelde aktif ya da pasif rekreasyon için kullanılan bitkilendirmelerle kaplı alanlardır. Bazen de dolaylı olarak kentsel çevre üzerinde pozitif değerli özellikleri kullanılmaktadır. Kullanıcılar için erişilebilir, çeşitli ihtiyaçlarına hizmet eden, yeşil alanlar kentlerde ya da kentsel alanlarda yaşam kalitesini arttırmaktadırlar.

Bu tanımlamalara göre; kentsel yeşil alanlarda sosyal, kültürel, rekreasyonel, eğitsel ve ekolojik fonksiyonların önemi ile birlikte alanın yeşil hakimiyetine ve erişilebilirlik özelliğine de dikkat çekilmektedir.

Aydemir (2004)'e göre kentsel yeşil alanlar, farklı tür ve cinsteki bitkilerin bir araya gelerek oluşturdukları, tamamen geçirgen toprak özelliklerine sahip olan alanlardır. Kamu veya özel mülkiyet içindeki, rekreasyonel olarak kullanılan veya kullanılmayan tüm mekânları ifade etmektedir.

Tanımlamalarda kentsel yeşil alana ilişkin birçok vurgu yapılmakla beraber kentsel alan içinde yer almasının temel bir ilke olduğu vurgusu yapılmıştır. Bu kapsamda fonksiyonel özellik, sosyal psikolojik boyut, kentsel çevre kalitesi, yaşanabilirlik, toplumsal birliktelik ve dayanışma, ekolojik özellikler ve mülkiyet temel kriterler olarak tanımlamalarda yer almaktadır.

Kent içinde yer alan yeşil alanlar, kentte yaşayan insanlara sosyal, ekonomik ve ekolojik açıdan pek çok olanaklar sağlayarak, kentin yaşanabilirliğini artırdıkları gibi kent ortamının getirdiği baskıları hafifleterek kentli için psikolojik açıdan iyileştirici özellik taşırlar. Kentsel yeşil alanlar, hem farklı kültür ve sosyo-ekonomik sınıflardaki insanların bir araya gelerek tanışması ve yaşamı paylaşması gibi sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı toplumsal odaklar olarak, hem de kent yaşayanlarının doğa ile kaynaştıkları yerler olarak önemlidir (Thompson 2002).

Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere kentsel yeşil alanlar farklı boyutlarda tanımlanabilmektedir. Yeşil alanlar ekonomik ve ekolojik yönden bir çok yarar sağladığı gibi psikolojik yönden iyileştirici, sosyolojik yönden de kaynaştırıcı özelliğe sahiptir.

3.1.1 Kentsel Yeşil Alanların Sınıflandırılması

Kentsel yeşil alanlar kentler için çok önemli elemanlarıdır. Kenti ve kentsel bölgeleri yaşayanlar için daha yaşanabilir kılan yapısal ve fonksiyonel temel unsurların şekillenmesini sağlamaktadırlar. Ayrıca yaşam kalitesini yükseltmede anahtar rol oynamaktadırlar. Kentsel yeşil alanlar sadece ekolojik fonksiyonlarından dolayı önemli değillerdir, aynı zamanda kentte yaşayanların sağlığı, toplumsal refahı, sağladığı ekonomik yararlar ile sürdürülebilir fikirlerin gelişimi ve dağıtımında oynadıkları merkezi rolden dolayı da önemlidir (Urge 2004).

Pamay (1978), yeşil alanları kentin içi ve çevresinde bulunan, rekreasyon, peyzaj ve hidroloji gibi işlevleri olan ormanlık alanlar, koru alanları, çeşitli işlevlere ve büyüklüğe sahip parklar, mezarlıklar, refüj alanları ve bina bahçeleri gibi canlı (ağaç, ağaççık, çalı, yer örtücü, çimen gibi) ve cansız (yollar, su elamanları, kent mobilyaları gibi) elamanlardan oluşan alanlar olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamada, yeşil alanlar kent içi ve kent dışı yeşil alanlar olarak ele alırken bu alanlar rekreasyon, peyzaj ve hidroloji işlevleri açısından değerlendirilmektedir.

Yeşil alanlar kendi içinde farklı özellikler gösterebilmektedir. Bu özelliklere bağlı olarak çeşitli şekillerde sınıflandırılabilirler. Yeşil alan sınıflandırması yapılırken alanın fonksiyonları, mülkiyet durumu, işlevi, büyüklüğü, kentin merkezine uzaklığı (erişim mesafesi), konumu gibi özellikleri göz önünde bulundurulmaktadır.

Ersoy (1994)'a göre, yeşil alanlar, konumları, alansal büyüklükleri ve barındırdıkları işlevler bakımından farklılıklar gösterir. Bu farklılıkların oluşmasında rol oynayan etmenler, yeşil alanın hizmet ettiği nüfusun büyüklüğü, yer aldığı yerleşimin diğer kentsel alanlar içerisinde ayrılmasını sağlayan tanımlayıcı özellikleri ve bitki örtüsü, topografyası, iklimsel koşulları gibi doğal özellikleridir.

Yine Ersoy (2012), çok farklı özelliklere ve büyüklüklere sahip ülkelerin karşılaştırıldığında, yeşil alana ilişkin donatı alanları için ayrılan alanların ve içerdiği etkinliklerin değiştiğini ifade ederek kentlerdeki farklı yeşil alan türlerini çocuk oyun yeri, çocuk bahçesi, oyun alanı, komşuluk birimi parkı, mahalle parkı, semt parkı, kent parkı şeklinde kademelendirmektedir.

Karataş (1997), kentin kısmen içerisinde yer alan, daha ziyade yakın çevresinde büyük boyutlar gösteren mesire yerleri, kent parkı, milli park gibi farklı nitelikteki parklar, büyük ve küçük ağaç topluluklarının oluşturduğu korular olmak üzere; bünyelerinde ağaç, çalı, çiçek parteri, çim alan ve bunlarla uyumlu bulunması gereken yol, oyun yeri, havuz gibi yapay tesisleri içeren çeşitli tiplerdeki alanların tümünü yeşil alan olarak değerlendirmiştir.

Bu sınıflandırmaya göre yine yeşil alanlar kent içi ve kent çevresi yeşil alanlar olarak ikiye ayrılmış ancak yeşil alanların çoğunluklu olarak kent çevresindeki büyük boyutlu yeşili yoğun alanlar olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

Çetiner (1972), tüm tanımları içinde barındıran bir sınıflandırmada yeşil alanları yerleşim içi ve dışında olmasına, işlevlerine ve fonksiyonlarına göre de aktif ve pasif oluşlarına göre üç farklı bakış açısıyla sınıflandırmaktadır (bkz. Tablo 3.1).

Tablo 3.1: Yeşil alanların sınıflandırması

A. Yerleşme alanları ile ilişkisi açısından yeşil alanlar			
Yerleşme içi yeşil alanlar Şehir parkları Mahalle parkları Fidanlıklar Mezarlıklar Spor alanları Oyun yerleri Ev bahçeleri Çocuk bahçeleri		Yerleşme dışı yeşil alanlar Ormanlar Koruluklar Bölgesel parklar Botanik bahçeleri Mesire yerleri Piknik alanları Golf, dağcılık, okçuluk gibi spor alanları	
B. İşlevleri bakımından yeşil alanlar			
Dinlenme alanları	Spor Alanları	Oyun Yerleri	Eğlence Yerleri
Büyük ağaçlıklar Ormanlar Korular Fidanlıklar Mezarlıklar Parklar Bölgesel parklar Milli parklar Şehir parkları Mahalle parkları	Spor Merkezleri Her çeşit sporun yapıldığı yer Stadyum Atış poligonu Yarış sahaları Okçuluk Atıcılık Su Sporları Golf Tenis Dağcılık Voleybol-Basketbol	0-3 yaş arasındaki çocuklara kum havuzları 3-6 yaş arasındaki çocuklara oyun yerleri 7-12 yaş arasındaki çocuklara aletli oyun yeri 13-18 ve 18-24 yaş arasındaki öğrenciler için	Halka hizmet eden spor alanları Piknik alanları Mesire yerleri Özel aile bahçeleri Lunapark
C. Fonksiyonları açısından yeşil alanlar			
Aktif Yeşil Alanlar Yerleşme alanlarında, toza, dumana, sıcaklığa, erozyona karşı önleyici görevi olan alanlardır.		Pasif Yeşil Alanlar Süs elemanı olarak kullanılan, kent dokusu ile doğal doku arasındaki bağı kuran alanlar.	

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi yeşil alanlar yerleşme ile ilişkileri bakımından yerleşme içi ve yerleşme dışı yeşil alanlar olarak sınıflandırılmıştır. Yerleşme içi yeşil alanlar kentsel yeşil alanları kapsarken parklar ve kent arkları da bu sınıflama içerisinde yer almaktadır.

İşlevleri bakımından yapılan sınıflandırmada ise, dinlenme, spor, oyun ve eğlence yerleri olarak sınıflama yapılmıştır. Bu sınıflamalar içinde parklar ve şehir parkları dinlenme alanlar içinde değerlendirilmiştir.

Fonksiyonlarına göre yapılan sınıflandırmada ise yeşil alanlar aktif ve pasif yeşil alanlar olarak tanımlanmıştır. Üzerinde eylem yapılmayan süs alanları pasif yeşil alanlar olarak değerlendirilirken, aktif yeşil alanlar ise yerleşme içinde önleyici ve düzenleyici özelliği olan alanlar olarak tanımlanmıştır.

Campell (2001)'e göre yeşil alanları park ve bahçeler, tesis yeşil alanlar, yeşil koridorlar, doğal ve yarı doğal yeşil alanlar ve diğer işlevsel yeşil alanlar (meydan ve plazalar, yaya yolları, pazar yerleri, gezinti ve sahiller) şeklinde yedi farklı alt kümeye ayrılabilir (Hagla 2008).

Kent ölçeğinde, bir kentin bütün kentsel yeşil alanlarının yapısı idari sınırlarıyla birlikte kabul edilmektedir. Kentsel yapıyla alakalı olduğu sürece bostan alanları, mezarlıklar, terk edilmiş endüstri alanları, yollardaki ağaçlar ve tarım arazilerini içeren özel yeşil alanlar kent ölçeğindeki yeşil alanları kapsamaktadır (Urge 2004).

Bu tanımlamada diğerlerinden farklı olarak idari sınır önem kazanırken, bu sınırlar içindeki yeşil alanların tümü kent ölçeğindeki yeşil alanlar olarak değerlendirilmiştir.

3.1.2 Yeşil Alan Normları (Standartları)

Kentsel yeşil alan standartları, kentin coğrafi konumu, fiziksel dokusu, doğal kaynakları, nüfus büyüklüğü ve nüfus yapısına ilişkin değişkenler doğrultusunda belirlenmektedir. Farklı kentsel aktivitelerin gerçekleştiği arazi kullanımlarında farklı yeşil alan ihtiyaçları olacağından, yeşil alan standartlarının belirlenmesinde, kentsel alanda geçerli olan aktiviteler ve diğer arazi kullanımları da göz önünde bulundurulmaktadır. Yeşil alan standartlarının belirlenmesinde etkili olan bir başka unsur ise, nüfusa ait sosyo-ekonomik özellikler ve yeşil alan kullanım alışkanlıkları olmaktadır (Aksoy 2001).

Açık-yeşil alan normu, genellikle kişi başına düşen açık ve yeşil alanların m² miktarı olarak, yani kent üzerindeki yeşili içinde barındıran alanların bütünü, kentin tüm nüfusuna oranlanması şeklinde değerlendirilmektedir.

Açık-yeşil alan normu, ülkeler göre değişkenlik gösterdiği gibi ülke içindeki kentler arasında da değişkenlik gösterebilmektedir. Bunun nedeni, kentte yaşayan insanların yeşil alan kullanımı ve gereksinimleri ile yaş, kültür, meslek ve ekonomik durumlarının farklılaşmasıdır. Kentin bulunduğu yer, konum ve kimliği de kentsel yeşil alanların standartlarının belirlenmesinde etkin bir rol oynamaktadır.

Açık-yeşil alan normlarının saptanmasında, kentin fiziki çevre özellikleri (iklim, topoğrafik yapı, konum gibi) kadar sosyo-kültürel ve ekonomik etkenler, alanın kullanma yoğunluğu da önem arz etmektedir. Açık-yeşil alanlar kent içindeki işlevlerini gerçekleştirebilmeleri için nitelik ve nicelik olarak yeterli olmasının yanı sıra hizmet ettikleri insanların ikamet ettikleri bölgelere (mahalle, semt vb.) yakın yani kolay erişilebilir olmaları da önemlidir (Gül ve Küçük 2001, s. 33).

Kentlerde yaratılan yeşil alanlar, ülkeden ülkeye, kentten kente önemli farklılıklar göstermektedir. Yeşil alanların gerek tipleri ve gerekse içerikleri, yeşil alanlarda yer alan eylem biçimleri ve alansal büyüklüklerine göre sınıflandırılmakta ve buna göre çeşitli norm ve standartlar oluşturulmaktadır.

- a. Hizmet edilen nüfus büyüklüğü,
- b. Sosyal ve ekonomik yapısı,
- c. Yerleşmenin özellikleri,
- d. Topografya, toprak kabiliyeti ve bitki örtüsü gibi kentlerin doğal özellikleri,
- e. İklimsel koşullar bağlamında yeşil alanlar, kent içinde kentsel gelişme alanlarında ve kentin yakın çevresinde başka bir deyişle, kentlerdeki konumlarına göre farklı tip ve özellikte olabilirler (Ersoy 2009, s.113).

3.1.3 Yasal Sistem İçersinde Kentsel Yeşil Alanlar Sınıflandırma, Norm ve Standartlar

etiner (1996)'e göre, ülkemizde kentsel yerleşmelerde insanların yaşadıkları, çalıştıkları ve çeşitli aktivitelerini gerçekleştirdiği alanlarını düzenlemek, bu alanlar arasında ilişkiler kurmak amaçlı imara yönelik planlamalar yapılmaktadır. Yapılan planlamalarda alanın sosyal ve ekonomik özelliklerini göz önüne alarak, yasal ve yönetimsel koşullara uygun olarak kent fiziki planları hazırlanır. Kentin fiziki görünümünü sağlayacak planlar 1/5000 ölçekli nazım imar planı, 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarıdır (Aksoy 2001, s.7).

İmar planlarının düzenlenmesi ile ilgili teknik şartnamede, kentsel yeşil alanlar, imar planlarında park alanları, ocuk oyun alanları, spor alanları, kent içi ve çevresindeki korular, dinlenme ve gezinti alanlarını içerir. Yapı parselleri içinde kalan özel bahçeler, tarım alanları, meyve bahçeleri ve kamuya açılmamış ticari amaçlı koru ve fidanlıklar, devlet ormanları, mezarlıklar, askeri alanlar, okul ve hastane bahçeleri, spor tesis alanları, yol ve meydanlardaki güvenlik şerit ve refüjleri pasif yeşil alan kapsamında ele alınmıştır (Aksoy 2001, s. 7).

Yine 03.05.1985 tarihli İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslar Hakkında Yönetmelik olarak hazırlanmış olan 17.03.2001 tarihli ve 24345 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelik ile adı Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik olarak değiştirilen yönetmelikte yeşil alanlar aktif yeşil alan olarak tanımlanmış ve bu tanımlama içersinde park, ocuk bahçesi ve oyun alanları şeklinde bir sınıflama yapılmıştır.

3.1.4 Ülkemizde Yeşil Alanların Gelişim Süreci ve Normlar

Ülkemizde, kentlerdeki yeşil alanların yeterliliğinin sağlanması ve kentsel yeşil alanlara ilişkin standartlar getirilmesi amacı ile kişi başına düşen yeşil alan miktarları yasa ve yönetmelikler ile belirlenmektedir.

Yeşil alanlara ilişkin ilk yaklaşım 1933 yılında, 2290 sayılı Belediyeler ve Yapı Yollar Kanunu'nda yer almıştır. Yeşil alanların, koru, çayır, göl ve oyun yerleri olarak tanımlandığı bu kanunda kişi başına önerilen yeşil alan miktarı 4 m²'dir. Yine bu kanun çerçevesinde, şehir genelinde % 6.1 oranında yeşil alan oluşturulması hedeflenmiştir (Çetiner 1991).

Donatı alanlarına ilişkin yapılan bu ilk çalışma donatı alanlarının net olarak tanımlanmaması, kentsel alanlara ilişkin farklılıklar göz önünde bulundurulmaması, alan-nüfus ilişkisi kurulmaması sebeplerinden dolayı uygulanabilirlik ve ihtiyaca cevap verme noktasında yetersiz kalmıştır.

1956 yıllarda yaşanan yoğun göç ve gecekondulaşma ve plansız kentleşme sonucu 6785 sayılı imar kanun ile birlikte kişi başına düşen yeşil alan büyüklüğünün 7 m²'den az olamayacağı hükmü getirilmiş fakat bu büyüklüğün farklı ölçeklerdeki yerleşim birimlerine dağılımının nasıl olacağı belirtilmemiştir (İBB 2006).

Yeşil alanların kişi başına düşen m² büyüklüğü arttırılan bu çalışma da yerleşim birimine göre dağılım, nüfus ilişkileri ve alana ilişkin farklılıklar dikkate alınmadığı için hem uygulama hem de yeterlilik yönünden istenilen başarıya ulaşılamamış ve 6785 Sayılı İmar Yasası'nın geçerli olduğu bu dönem içerisinde, donatı standartlarının bölgeye özgü kriterler doğrultusunda belirlenmesi amacıyla çeşitli bilimsel çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Yapılan çalışmalar sonucunda yerleşim birimlerinin nüfus yoğunluğu dikkate alınarak yoğunluğu 5000 kişilik yerleşmeler için 4 m²/kişi, 5000-15000 kişilik yerleşmelerde 4+3 m²/kişi, 15000-45000 kişilik yerleşmelerde 7+3 m²/kişi, 45000-100000 kişilik yerleşmelerde kişi başına 10+7 m²/kişi ve tüm kent genelinde ise 7+20 m²/kişi büyüklüğünde kentsel açık alan öngörülmüştür (İBB 2006).

1975 yılında ise yeşil alan standartlarına ilişkin yapılan bir çalışmada metropoliten alan nazım planlarında yerleşime açılacak alanlar için hazırlanacak uygulama planlarında yeşil alan standartlarının, yerleşim ünitesi ölçeğine göre kademelendirilmesi öngörülmüştür. Buna göre, 5000 kişilik komşuluk biriminde 1.50 m²/kişi, 15000 kişilik mahalle biriminde 3 m²/kişi ve 45000 kişilik mahalle gurubu biriminde ise 2.50 m²/kişi olmak üzere toplamda 7 m²/kişi olan yeşil alan standardı kademelendirilmiştir (Çetiner 1991).

1985 yılında, planlamayı bir sisteme bağlamak, yerel yönetimlerin planlama ve uygulama süreçlerindeki etkinliklerini artırmak ve sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmelere cevap vermek üzere 3194 Sayılı İmar Kanunu yürürlüğe girmiş, 1956'da yayınlanan İmar Kanunu'nda geçerli olan 7 m²/kişi yeşil alan standardı korunmuş, belediye ve mücavir alan dışındaki plan alanlarında ise, kişi başına düşen yeşil alan miktarı 14 m² olarak belirlenmiştir.

1988 yılında yerleşimlerin sosyo-ekonomik ve fiziksel özelliklerine göre farklı donatı standartlarının belirlenebilmesi amacıyla 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun ilgili yönetmeliğinden farklı olarak, donatı standartlarında üst ve alt sınırlar verilmiştir. Ayrıca nüfusu 50000'in üzerindeki yerleşimler metropol ölçekteki birimler olarak kabul edilmiş ve bu nitelikteki yerleşimlerin her birinin kendi sosyo-ekonomik ve fiziksel özelliklerine cevap verecek donatı standartlarının metropol özelinde belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Çalışma kapsamında, yeşil alan ve spor alanı donatıları bir arada değerlendirilmiş ve her iki donatı türü için tek bir standart belirlenmiştir (İBB 2006).

Bu çalışma kapsamında önerilen yeşil alan ve spor alanı standartları Tablo 3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.2: Öneri yeşil alan ve spor alanı standartları

1.000-5.000 kişi	5.000-10.000 kişi	10.000-20.000 kişi	20.000-40000 kişi	40.000-100.000 kişi
3,7 – 4,0 m ² /kişi	5,8 – 6,0 m ² /kişi	6,9 – 7,3 m ² /kişi	11,5 – 1,30 m ² /kişi	14,0 – 17,0 m ² /kişi

Kaynak: İBB, 2006

02.09.1999 tarihinde yayınlanan 23804 sayılı “İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik” ile yapılan değişiklik sonucunda, kişi başına 7 m² olan yeşil alan standardı 10 m²’ye çıkarılmış ve bu büyüklüğün nüfus büyüklükleri ve yeşil alan türlerine göre dağılımı belirlenmiştir. Tablo 3.3’de görüldüğü üzere, bu değişikliğe göre, 5000 kişilik ilköğretim ünitesi düzeyinde 1.5 m²/kişi büyüklüğünde çocuk bahçesi, 15000 kişilik mahalle ünitesi düzeyinde 2 m²/kişi mahalle parkı ve 2 m²/kişi spor alanı olmak üzere toplam 4 m²/kişi yeşil alan ve 45000 nüfuslu kent ünitesi düzeyinde ise 3.5 m²/kişi büyüklüğünde kent parkı ve 1 m²/kişi büyüklüğünde stadyum olmak üzere toplam 4.5 m²/kişi yeşil alan öngörülmüştür (İBB 2006).

Tablo 3.3: 2.09.1999 tarihli değişiklikler sonucu belirlenen yeşil alan standartları

Çocuk Oyun Alanları	Mahalle ve Semt Parkları	Kent Parkı	Spor Alanları	Toplam
1.5 m ² /kişi	2 m ² /kişi	3.5 m ² /kişi	3 m ² /kişi	10 m ² /kişi

Kaynak: İBB, 2006

Ülkemizde, 1933 yılında 2290 Sayılı Belediyeler ve Yapı Yollar Kanunu ile başlayan ve günümüze kadar devam eden yeşil alan standartları ile ilgili gelişim süreci tablo 3.4’de verilmiştir.

Tablo 3.4: Ülkemizdeki yeşil alan standartlarının tarihsel süreç içerisindeki değişimi

Kanunlar	Tarih	Nüfus	Sınıflama	Öneri Yeşil Alan Miktarı m ² /kişi
2290 Sayılı Belediyeler ve Yapı Yollar Kanunu	1933	Tüm Kent	Koru-Çayır-Göl-Oyun yerleri	4 m ² /kişi
6785 Sayılı İmar Kanunu	1956	Tüm Kent	-	7 m ² /kişi
6785 Sayılı İmar Kanunu	1973	5.000 kişilik yerleşmeler	-	4 m ² /kişi
		5.000-15.000 kişilik yerleşmeler	-	4+3 m ² /kişi
		15.000-45.000 kişilik yerleşmeler	-	7+3 m ² /kişi
		45.000-100.000 kişilik yerleşmeler	-	10+7 m ² /kişi
		Tüm kent geneli	-	7+20 m ² /kişi
İmar ve İskân Bakanlığı / “İmar Planı Dışındaki Toplu Konut Alanlarında Teçhizat ve Standartlar”	1975	5.000 kişilik komşuluk birimi	-	1,50 m ² /kişi
		15.000 kişilik mahalle birimi	-	3 m ² /kişi
		45.000 kişilik mahalle gurubu birimi	-	2,50 m ² /kişi
3194 Sayılı İmar Kanunu	1985		-	7 m ² /kişi
Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ve ODTÜ “Türkiye’de Kentsel Standartlar”	1988	1.000-5.000 kişi	Yeşil alan ve spor alanı	3,7 – 4,0 m ² /kişi
		5.000-10.000 kişi		5,8 – 6,0 m ² /kişi
		10.000-20.000 kişi		6,9 – 7,3 m ² /kişi
		20.000-40.000 kişi		11,5 – 1,30 m ² /kişi
		40.000-100.000 kişi		14,0 – 17,0 m ² /kişi
23804 Sayılı Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik	1999	5.000 kişilik ilköğretim ünitesi düzeyi	Çocuk bahçesi	1,5 m ² /kişi
		15.000 kişilik mahalle ünitesi düzeyi	Mahalle Parkı	2 m ² /kişi
			Spor Alanı	2 m ² /kişi
		45.000 nüfuslu kent ünitesi düzeyi	Kent Parkı	3,5 m ² /kişi
Stadyum	1 m ² /kişi			

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Kentlerdeki nüfus artışları, sanayileşme ve teknolojik gelişmeler sonucu oluşan düzensiz ve plansız kentleşmenin kent insanı üzerindeki etkileri, kentlerdeki yeşil alan standartlarının düşmesi günümüzde yeşil alan kavramının önemini ortaya koymaktadır.

Türkiye nüfusunun büyük bir bölümünün kentlerde yaşadığı ve büyük kentlerdeki meydana gelen plansız yapı yoğunluğu düşünüldüğünde yeşil alana duyulan ihtiyacın ne kadar önemli boyutlarda olduğu açıkça görülmektedir.

Bu ihtiyaçlar günümüzde olduğu gibi geçmişte de insanın bulunduğu her yerde aynı şekilde kendini göstermiştir. İhtiyaç duyulan bu yeşil alanlar ile ilgili olarak planlı bir çalışma yapılarak bir standart getirilmek istenmiştir.

Standart belirleme çalışmalarının başladığı ilk günden günümüze kadar yeşil alan standartlarının farklı değerler aldığı görülmektedir. Buna karşılık bu ölçütlerin belirlenmesindeki temel kriter nüfus ve nüfus başına düşen yeşil alan miktarı olmuştur. Yeşil alan miktarı dışında yeşil alan türlerinin belirlenmesinde de nüfus en önemli belirleyici olmuştur.

1956-1985 yılları arasında tüm kenti kapsayan bütüncül bir yaklaşımdan söz etmenin mümkün olmadığı, yeşil alanlara ilişkin bir kademelenme yapılmadığı, yeşil alan türlerinin belirlenmediği, yeşil alanlara ilişkin ölçütlerin genel olarak belirlendiği anlaşılmaktadır.

1999 yılında yeşil alan standartlarında yapılan değişiklikler sonrasında 5000 kişilik ilköğretim ünitesi düzeyindeki sınıflamada 1.5 m²/kişi çocuk bahçesi yeşil alan tanımlanırken, 15000 kişilik mahalle ünitesi düzeyinde ise mahalle parkı ve spor alanı yeşil alan olarak değerlendirilmiştir. Kent düzeyinde ise nüfus ile birlikte, kent parkı ve stadyum 4.5 m²/kişi yeşil alan büyüklüğü içinde değerlendirilmiştir.

1999 yılında yapılan bu değişiklikler sonucu yeşil alan standartlarına ve türlerine ilişkin nüfus büyüklüklerine göre bir kademelenme getirilmiştir. Ancak uygulamalarda yeşil alan büyüklüklerinin ve türlerinin belirlenmesinde sadece nüfus büyüklüğü faktörünün dikkate alınmasının yeterli olmadığını göstermektedir.

Kentlerin ihtiyacı olan yeşil alanlar büyüklük ve tür açısından kentin fiziki yapısına ve konumuna göre farklılık gösterebilmektedir. Hem yapı hem de nüfus yoğunluğunun düşük olduğu bir yerleşim alanının yeşil alan ihtiyacı ile yüksek yoğunluklu bir yerleşim alanının yeşil alan ihtiyacının yanı olması mümkün değildir.

Yeşil alan ihtiyacını ve karakterini etkileyen bir diğer faktör ise o yerleşimin sosyal yaşam şekli ve ekonomik durumudur. Yeşil alan türleri, kullanım sıklığı, kullanım özellikleri ve taleplere göre de değişiklik gösterebilmektedir.

3.1.5 Bazı Ülkelerdeki Yeşil Alan Normları

Kentlerde yeşil alanlara ülkelerin gelişmesi ölçüsünde, daha büyük oranlarda yer ayrılmaktadır. Çok farklı özelliklere ve büyüklüklere sahip ülkeler karşılaştırıldığında, yeşil alana ilişkin donatı alanları için kentlerde ve kent çevresinde ayrılan alanlar ve içerdiği etkinlikler değişmektedir. Ancak uluslar arası incelemenin bazı ortak özellikleri dikkat çekmektedir (Ersoy 2009, s.114).

Ersoy (2009)'a göre, kentlerdeki farklı yeşil alan kullanım türlerini ve niteliklerini çocuk oyun yeri, çocuk bahçesi, oyun alanı, komşuluk birimi parkı, mahalle, semt parkı ve kent parkı şeklinde kademelendirmektedir. Bu yeşil alan kullanımlarına ilişkin olarak bazı ülkelerde kişi başına düşen yeşil alan büyüklükleri değerlendirildiğinde yeşil alan kullanımında parkların ağırlık taşıdığı, parkların yeşil alan dağılımında da en büyük pay aldığı görülmektedir (bkz. Tablo 3.5).

Tablo 3.5: Bazı ülkelerde kişi başına düşen yeşil alanlar

	A.B.D	Almanya	Fransa	Hollanda	İngiltere	İtalya	Türkiye
Komşuluk Parkı	10	5.8	5	3.5	-	3	2
Semt Parkı	10	8	-	-	-	3.5	-
Kent Parkı	20	15	13	7-9	20	5.5	1.5-2.5
Yakın Çevre Parkı	60	48	12	20	40	-	2.5-3.5
Bölge Parkı	260	78	75	25-30	-	-	-
Çocuk Oyun Yeri	1	0.5-2.5	-	-	-	1	2
Çocuk Bahçeleri	5-6		5	4	10	4	-

Kaynak: Ersoy, 2009

Kişi başına düşen yeşil alan miktarları, ülkeler göre değişkenlik gösterdiği gibi ülke içindeki kentler arasında da değişkenlik gösterebilmektedir. Bazı Amerika ve Avrupa kentlerinde kişi başına düşen yeşil alan miktarları aşağıdaki şekildedir (bkz. Tablo 3.6).

Tablo 3.6: Amerika ve Avrupa kentleri kişi başına düşen yeşil alan miktarları

Kent	Nüfus	m/kişi
Montreal	1.017.665	21.6
New York	7.322.564	23.1
Berlin	3.471.418	27
Roma	2.791.000	11.9
Paris	2.154.678	10.1

Kaynak: Aksoy, 2001

Ülkemize ve diğer ülkelere ilişkin Tablo 3.5'te verilen standartların değerlendirilmesinde çıkan sonuç şu şekildedir.

Kentsel yeşil alanlara ilişkin, komşuluk parkı, semt parkı, kent parkı, yakın çevre parkı, bölge parkı, çocuk oyun yeri ve çocuk bahçeleri şeklinde yapılan sınıflandırmada tüm donatılara ilişkin standartların bulunduğu ülke A.B.D.'dir. Yine tüm yeşil alan donatılarına ilişkin standartların en yüksek olduğu ülke de A.B.D.'dir. Türkiye'de komşuluk parkı, kent parkı, yakın çevre parkı ve çocuk oyun yeri donatılarına ilişkin standartlar belirlenmiştir. Ancak bu standartlar Amerika ve Avrupa ülkelerine göre en düşük standartları içermektedir.

Kent parkına ilişkin standartlar incelendiğinde, kişi başına düşen alan miktarının en yüksek olduğu ülkeler 20 m²/kişi ile A.B.D. ile İngiltere iken 15 m²/kişi ile Almanya 13 m²/kişi Fransa'dır. Kent parklarında kişi başına ayrılan yeşil alan miktarı olarak 3.5 m²/kişi ile Türkiye son sırada bulunmaktadır.

Amerika ve Avrupa kentlerinin yeşil alan standartlarına ilişkin Tablo 3.6’da verilen değerlere göre, nüfusu en yüksekten en düşük olduğu bir sıralama yapıldığında Newyork, Berlin, Roma, Paris Montreal şeklinde bir sıralama görülürken, kişi başına düşen yeşil alan miktarına göre yapılan sırlamanın aynı şekilde olmadığı görülmektedir. Kişi başına düşen yeşil alan miktarı 27 m²/kişi ile Berlin ilk sırada bulunurken onu 23.1 m²/kişi ile Newyork, 21.6 m²/kişi ile Montreal, 11.9 m²/kişi ile Roma, 10.1 m²/kişi ile Paris takip etmektedir.

3.2.1 bölümünde de belirtildiği üzere ülkemizde 02.09.1999 tarihinde yayımlanan 23804 sayılı “İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik” ile yapılan değişiklik sonucunda, kişi başına düşen yeşil alan standardı 10 m²’dir. Bu standart İstanbul için de aynı şekildedir. Bu değer Paris’teki kişi başına düşen yeşil alan miktarına yakın olduğu görülse de nüfus karşılaştırmasında Paris nüfusunun İstanbul nüfusunun 1/7 sine karşılık geldiği görülmektedir. Buna göre Avrupa ve Amerika kentleri arasında kişi başına düşen yeşil alan miktarı olarak ülkemiz ve İstanbul son sırada bulunmaktadır.

3.2 KENTSEL YEŞİL ALANLARDA PARKLAR

Kent toplumunun sosyal, kültürel, rekreasyonel ihtiyaçlarına cevap verebilecek en önemli unsur açık ve yeşil alanlardır. Açık ve yeşil alanlar içerisinde, kentin yoğun trafiğinden ve karmaşasından uzaklaşılmasının sağlandığı, bloklar arasında yaşayan insanların kısa da olsa dinlenme, eğlenme, yenilenme ihtiyaçlarını gidermelerini sağlayan alanlar da parklardır.

Bu bölümde parklar kavramsal olarak tanımlanırken parklar ile ilgili sınıflandırma ve normlar ortaya konularak, parkların işlevleri, planlaması ve erişilebilirlik ölçütleri incelenmiştir.

3.2.1 Parklar

Kentsel açık ve yeşil alanlar hem estetik yönden hem de fonksiyonel anlamda kentlere büyük katkılar sağlarken insanlara kaliteli bir yaşama ortamı ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesi olanağı verir.

Kent insanının aktif ve pasif rekreatif ihtiyaçlarının karşılanması için olanak sağlayan kentsel açık ve yeşil alanlar iki ayrı kavram olarak düşünülebilir ancak uygulama sırasında bu iki kavramı birbirinden net olarak ayırmak mümkün olamamaktadır. Her ne kadar açık ve yeşil alan kavramlarını birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün olmasa da genel itibari açık ve yeşil alanlar kullanım amaçları, kent merkezine uzaklıkları, işlevleri, mekansal dağılımları, büyüklükleri, rekreasyon tipleri vb. özelliklere göre sınıflandırılmaktadır.

Açık alan sınıflandırmalarının verildiği 2.1.2 bölümünde, kent içi ve kent dışı açık alanlar olarak yapılan ayırmda parklar, kent içi açık alanlar olarak sınıflanırken, Tablo 2.1’de yeşil hakimiyetine göre, mülkiyet durumuna göre, rekreasyon işlevine göre yapılan sınıflandırmada rekreasyon işlevine göre açık alanlar içerisinde yer almaktadır. Kentsel dış mekânların düzenlemesi ile ilgili Tablo 2.2’deki açık alan sınıflandırmasında ise düzenlenmiş yaya alanları başlığı altında bulunmaktadır.

Yeşil alanlar ile ilgili yapılan çeşitli sınıflandırmalar içerisinde ise parklar, yerleşme alanları ile ilişkisi, işlevleri, fonksiyonları açısından sınıflandırılan yeşil alanlar içinde, yerleşme içi yeşil alanlar başlığı altında yerini almaktadır.

Kent içinde yaşayan insanların fiziksel ihtiyaçları ile birlikte sosyal ve ruhsal ihtiyaçları da bulunmaktadır. Parklar sadece kentin fiziksel ve estetik kalitesinin artmasında değil, gençliğin gelişiminde ve sağlıklı bir toplumun oluşumunda da etkili bir rol oynamaktadır.

Kentsel doku içerisinde parklar sosyal ve ruhsal ihtiyaçların giderilebileceği dinlenme ve eğlenmeye olanak sağlayan en önemli alanlardır. Parklar kentleşmiş toplumun yaşam kalitesi için stratejik bir öneme sahip olduğu gibi çevre, estetik, rekreatif, psikolojik ve ekonomik olarak önemli hizmetler sağlar. Yani parklar insanların rekreatif faaliyetlere katılım gösterdiği alanlar olarak görev yaparken biyolojik çeşitliliğin ve temel ekosistemlerin korunmasına yardımcı olurlar.

Parklarla ilgili birçok fonksiyon göz önünde bulundurularak tek başına ya da bir arada çeşitli tanımlamalar yapılmıştır.

Şehirlerde ve kent yaşamında park ve yeşil alanların karmaşık bir rolü vardır. Büyük parklar kendi şehirlerinin sembolü haline gelirler. Yaşam kalitesini yükseltirken, çevre ile sosyal açıdan bağ kurmamızı sağlayarak, toplumsal grupları bir araya getirmekte insanlar arasındaki ilişkileri arttırmaktadırlar. Bu bağlamda doğa ve yaban hayatı ile iç içe olma fırsatı verir. Parklar ve yeşil alanlar egzersiz yaparak, sağlıklı olmayı sağlayacak, diğer insanları gözlemleyebilecek, müzik dinleyip, bireysel performansları sergileyebilecek, çocukların fiziksel dünya ile güvenli ilişkiler kurmasını sağlayacağı mekânlardır (Park Atlantic Urban Parks and Green Areas Action Plan 2012, ss. 8-12).

Bu tanımlamada parkların kentin bir sembolü olduğuna değinilirken fiziksel boyutuna, insani ilişkilerde sağladığı faydalar yönünden sosyal boyutuna, doğa ve yaban hayatı yönünden ekolojik boyutuna, sportif aktivitelere ve performansları sergilemelere olanak sağlaması yönünden sağlık ve kültürel boyutuna vurgu yapılmaktadır.

Pamay (1971)'a göre parklar; halkın, dinlenmesi, görmesi, gezmesi, spor yapması ve oyun oynaması gibi çeşitli gereksinimlerini gidermek ve sağlığını olumlu etkilemek amacıyla kentlerde oluşturulan geniş yeşil alanlardır (Özkan 2001).

Akdoğan'a (1974) göre; park genel anlamda, kullanım biçimi sınırlı olan, esnek bir form özelliğine sahip, minimum konstrüksiyon ile maksimum ölçüde doğal öğeleri içeren, dinlenme, eğlenme, meditasyon, serbest oyunlar vb. çeşitli pasif ve aktif rekreatif gereksinimleri karşılayan bir yeşil alan çeşididir (Özkır 2007, s.12).

Bayraktar (1985)'a göre kentin ekolojik dengesinin korumak ve kentlinin rekreasyon gereksinimini karşılamak üzere kentin odak noktalarında bulunması gereken, içinde toplumu oluşturan çeşitli yaş grubunda bulunan insanların rekreatif gereksinimlerini karşılamaya yönelik tesis ve olanaklara yer veren kent içi açık ve yeşil alanlardır (Özkan 2001).

Tanrıverdi (1987), parkı; kentin çevresine ve çeşitli yerlerine yapılmış, sakinlere yönelik, dinlenme ve eğlenme ortamı sağlayan, düzenli bir şekilde oluşturulmuş alanlar olarak tanımlamıştır.

Uzun (1987)'a göre park; çeşitli fonksiyonlardan oluşmuş kent dokuları (konut, endüstri, ticaret, eğitim v.b. gibi) arasında önemli kentsel dinlenme ve eğlenmeye olanak sağlayan kentsel rekreasyon alanlarıdır.

Burke ve Ewan (1999), ise biyolojik çeşitlilik ve iklim özelliklerinin korunması, toprak, su gibi doğal kaynakların temizlenmesi ve kent bütününe dağıtılması gibi ekolojik işlevleriyle parkların önemini vurgulamışlardır.

Parklar, kentin fiziki ve sosyo-ekonomik yapısı ile yaşanabilirliği, kentin estetik yapısı, ekolojik çevrenin korunması, eğitsel ve rekreatif faaliyetler, çocukların eğitime katılımları gibi pek çok açıdan kent üzerinde etkileri bulunan açık ve yeşil alan bileşenleridir (Emür ve Onsekiz 2008, s.70).

Ulusoy (2000)'a göre, Parklar doğanın kent içindeki sembolü/yansıması olarak, kentlilerin doğayla ilişkilerini sürdürmelerine olanak sağlamakta, zamanın getirdiği yeni kullanım ihtiyaçları doğrultusunda sürekli çeşitlenmekte ve yeni anlamlar kazanmaktadırlar (Özkır 2007, s.14).

Thompson (2002) ise, parkları, oyun ve spor alanlarını da içersinde barındırması, kentte daha geniş alanlara yayılması ve doğal veya doğal olmayan bitki örtüsüyle kent içinde ekolojik çeşitliliği desteklemesi nedeniyle kentsel açık alan planlamasının temel öğelerinden biri olarak tanımlamaktadır (Emür ve Onsekiz 2007, s.371).

Cheisura (2004), parklar, kent ortamının getirmiş olduğu baskıları azaltabilecek hafifletecek imkânlar sunan rekreatif alanlar olarak tanımlamıştır.

Parklar, kentin ekolojik niteliklerinin artmasına imkan sağlayan ve kentli ile doğa arasında ilişki kuran, rekreasyonel ve sosyo-kültürel ihtiyaçları karşılayan, kentsel yaşamın kent üzerinde oluşturduğu olumsuzlukları iyileştirici etkiye sahip alanlardır.

Bu tanımlamalara göre parklar; kentlerin en büyük yeşil alanları olmaları nedeniyle açık ve yeşil alanların tüm işlevine sahip, kent kalitesini yükselten, kent kimliğine olumlu etkide bulunan, her yaş ve her gruptan insanın aktif ve pasif her türlü rekreasyon gereksinmelerine olanak veren, sosyal, kültürel ve eğitsel işlevleri de içinde barındıran alanlardır.

Parklara ilişkin yapılan tanımlamalarda, parkların insanların her türlü aktif ve pasif rekreatif faaliyetlerini gerçekleştirilebileceği alanlar olduğuna bununla birlikte parkların kent içi açık yeşil alanlar olduğuna dikkat çekilmektedir. Yani kent içinde veya kente en yakın sınırlar içersinde olmasının gerekliliğine vurgu yapılırken, her yaş grubundan insana yani tüm halka hizmet etmesinin de önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte parkların hem insan sağlığı açısından hem de kentin ekolojik dengesinin korunmasında ne denli önemli olduğuna ayrıca vurgu yapılmaktadır.

Yukarıda sayılan özelliklerin bazılarını veya tümünü içinde barındırabilen parklar çeşitli özellikleri itibari ile birbirlerinden ayrılmakta yani kendi içlerinde sınıflandırılmaktadır.

3.2.2 Parkların Sınıflandırması

Kentsel yeşil alanlar içinde parklar büyüklüklerine, içinde bulundurdukları aktivite çeşitliliği, etki alanlarına (uzaklık olarak) ve hitap ettikleri nüfusa göre sınıflandırılmaktadırlar.

Parkların farklı şekillerde olmalarının bir nedenleri arasında kentin topografyası, morfolojisi, iklimi, kentin karakteristik yapısı, yani bir tarım, ticaret, sanayi ya da turistik kenti olup olmaması ve kentin politikası da önemli rol oynamaktadır. Aynı zamanda, park gereksinimleri, insanların, yaşlarına, kültürlerine, meslek gruplarına ve sosyo-ekonomik durumlarına göre de farklılıklar göstermektedirler. Bu çeşit gereksinimlere cevap vermek her yerde aynı tip bir park alanının oluşturulması olanaksızdır. Bu nedenle çeşitli insan gruplarının değişik park gereksinimleri kentlerde çeşitli tipte park alanlarının doğmasına neden olmuştur.

1988 yılında London Planning Advisory Committee tarafından düzeltilen Londra Planı'nda (Greater London Development Plan) yer verilen hiyerarşik park sınıflaması Bölge Parkları ve Açık Alanlar, Metropolitan Parklar, Semt (District) Parkları, Yerel (Local) Parklar, Küçük Yerel Parklar ve Açık Alanlar, Lineer Açık Alanlar şeklindedir. (Yorulmaz 2006, s.3)

Ertekin (1992), parkları hizmet verdiği konut birimine, yerleşim birimine ve büyüklüğüne göre Mahalle Parkı, Semt Parkı, Kent Parkı, Bölge Parkı şeklinde sınıflandırmaktadır.

A.B.D Milli Rekreasyon ve Park Kurulu (NRPA) park standartlarını belirlerken Mahalle Parkı, Semt Parkı, Kent Parkı, Bölge Parkı, Özel Alanlar şeklinde bir sınıflandırma kullanmıştır.¹

¹ www.nrpa.org [ziyaret tarihi, 20.12.2013]

ABD Ulusal Rekreasyon ve Parklar Derneği verilerine dayanan, Cohen ve arkadaşları (2009) kamusal açık alanları, Mini-park, Mahalle Parkı, Okul Parkı, Topluluk Parkı, Büyük Kent Parkı, Spor Kompleksi, Doğal Kaynak Alanları, Özel Kullanım alanları olarak 8 ayrı şekilde sınıflandırmıştır.

Bilgili ve Gökyer (2009), parkları parkın büyüklüğü, kabul işlevi, coğrafi konumu, park içindeki mevcut tesisleri ve parkın doğallık derecesine bağlı olarak kentsel park, tabiat parkı, cep parkları, bölge parkları, toplum parkları, mahalle parkları, spor alanları, kent ormanı şeklinde sınıflandırmıştır.

Yukarıda yapılan sınıflandırmalar incelendiğinde bu sınıflandırmalardan ortak olarak parkların genel itibari ile kent bölümü ve kapladıkları alana göre sınıflandırıldığı ve bu kapsamda mahalle parkı, semt parkı, kent parkı ve bölge parkı şeklinde ayrıldığı anlaşılmaktadır. Bu ortak sınıflandırmaya ek olarak sınıflandırmalar içinde cep parklarının, çocuk bahçelerinin, yol kenarı parklarının, spor alanlarının, özel kullanım alanlarının, mili parkların ve doğal kaynak alanlarının da sınıflandırmaya dâhil edildiği görülmektedir.

3.2.3 Parkların Standartları

Günümüzde yoğun kent ortamında yaşayan insanlar, kentlerin kendileri için sağladıkları yaşam çevreleri dışına çıkamamakta ve bu yaşam çevreleri ile yetinmek zorunda kalmaktadırlar.

Son dönemlerde kent koşullarının daha yüksek bir kalitede olabilmesi ve kentlerin yaşanabilirliğinin artırılması yönünde çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Kentlerin yaşanılabilirliği ve kalitenin artırılmasında yeşil alanlar büyük öneme sahiptir. Kent insanının yeşil ihtiyacına cevap verecek alanların artırılması gerekmektedir.

Park alanları, etki alanı bakımından, bütün bir kent halkına hizmet verecek büyüklükte ve çeşitlilikteki işlevleri kapsayan alanlardır.

Kentin park alanlarının, diğerkentsel fonksiyonlar örneğinkonut ve çalışma alanları kadar planlanmış olması, aynı zamanda o kentin kültürel ve ekonomik zenginliğinin bir göstergesi olarak ifade edilebilir (Emür ve Onsekiz 2008).

Parklar kentlerin doğal ve kültürel özellikleri yönünden en seçkin yerlerinde her yaş grubu için her türlü aktif ve pasif rekreasyon olanaklarına ve tesislerine sahip olacak şekilde planlanmalıdır.

Günümüz yaşam koşullarına uygun park alanları için gerekli planlama ilke ve ölçütleri belirleyen etmenler; kentin nüfusu, boyutu ve yoğunluğu, coğrafi konumu ve erişim mesafesi olarak sıralanabilir.

Bakan ve Konuk (1987)'a göre kentin büyüklüğü, nüfusu gibi etkenlere göre bir parkın kaç ha olacağı, parkları için hizmet etki alanının belirleyici olacağı vurgulanmıştır. Bu alanlar yerleşme noktalarından yaya olarak yürüme mesafesi ve motorlu taşıtlarla, erişilebilecek mesafede belirleyici bir etken olmaktadır. (Dil 2004, s.30).

KTKÇG (1992)'ye göre parklar yürüyüş mesafesinde olabildikleri gibi, ulaşım araçlarıyla erişilebilecek mesafede de olabilirler. Parkların yer seçiminde, kent genelindeki ulaşım olanakları değerlendirilirken, özellikle toplu taşıma ağlarıyla erişimin kolaylaştırılması özellikle önemli olmaktadır (Levend 2008, s. 23).

Parklarına ilişkin tanımlanan standartların belirlenmesindeki ölçütlerde nüfus, donatı, hizmet alanı, birim alanı, erişilebilirlik ve zamanın birer ölçüt olarak belirlendiği görülmektedir.

Aydemir (2004), tüm kente yönelik açık ve yeşil alanlara ilişkin yapılan değerlendirmeleri bir tabloda birleştirmiştir (Tablo 3.7)

Tablo 3.7: Kente yönelik açık ve yeşil alanlar normları

	Ölçek (Nüfus)	Donatı	Hizmet alanı yarıçapı	Birim Alan
Kent Dışı	Bölge	Orman ve Koruluk Alan Bölge Parkı Milli Park	8-20 km.	3-6 m ² /kişi 25-60 m ² /kişi ~400 ha.
Kent İçi	Metropol	Metropolitan alan parkı	Tüm metropoliten alan	~60 ha.
	Kent	Kent parkı	Tüm Kent	4 m ² /kişi
		Kent Ormanı/Korusu	Tüm Kent	Min. 40 ha.
		Kentsel Bölge Parkı(Birkaç semte hizmet verir.)	~3-5 km.	
	Semt (45-50 bin nüfus)	Semt parkı	1.5-2.5 km.	1.5 m ² /kişi (min. 20 ha.)
		Oyun parkı (spor, macera, oyun alanı)	1.0-1.5 km	7-10 m ² /kişi
	Mahalle (10-15 bin nüfus)	Mahalle parkı (3-5 komşuluk birimine hizmet verebilir)	0.8-1.0 km.	1-4 m ² /kişi (yarısı spor alanı)
	Komşuluk Birimi	Komşuluk birim parkı	250-500 m.	1.5 m ² /kişi (min. 5000 m ²)
	Konut Grubu	Dinlenme Alanı	Max. 100 m.	50-100 m ²
		Çocuk oyun alanı	Max. 300 m.	0.75 m ² /kişi Max.2500 m ² Min. 500 m ²
Çocuk oyun yeri		Max.100 m.		
Yaya mekânları (yaya yolları, geniş kaldırımlar, meydanlar)	Uygun planlandıkları ve tasarlandıkları takdirde, özellikle kent merkezi ve konut alanlarında dinlenmeye, yemekten sokak eğlencesine, oyundan spora bir çok toplumsal etkinliğe olanak tanıyan rekreasyon alanlarıdır.			

Kaynak: Aydemir, 2004²

² Lawson, Boud-Bovy, 1973; Tümer, 1976; Gallion, Eisner. 1986; Keeble, 1986; Doe Welsh Office, 1991; Nyhuus, Thoren, 1992; Aydemir ve diğer., 1993; Ersoy, 1994'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

Polat (2002), parklar ile ilgili değişkenlik gösteren standartları Tablo:3.8’de ifade etmiştir.

Tablo 3.8: Parkların standartları

Parklar	Etkili Hizmet Alanı	Kullanıcıların Yaş Grubu (Yaş)	Kişi Başına Büyüklük (Alan/1000 kişi)	Hizmet Ettiği Nüfus (kişi)	İdeal Büyüklük (da)
Çocuk Bahçeleri	200-600 m	0-3;4-7; 8-15	4	-	8-16
Spor Alanları	2 km	7 ve yukarı	4	Bütün Kent	40-60
Mahalle Parkları	500-1.500 m	Bütün Yaşlar	8-12	3.500-5.000	20-40
Semt Parkları	1.000-2.500 m	Bütün Yaşlar	10-20	15.000-30.000	160-400
Kent Parkları	1-10 km	Bütün Yaşlar	80	Bütün Kent	40-800
Bölge Parkları	25-100 km	Bütün Yaşlar	750-3.000	-	2.000-4.000
Milli Parklar	Bütün Ülke	Bütün Yaşlar	Değişken	Bütün Ülke	Değişken

Kaynak: Emür ve Onsekiz, 2007³

Günümüzde dünya ülkelerinin farklı iklim ve topografya ve sosyo-ekonomik yapıda olmaları oluşturacakları park standartlarında farklı kabul ve uygulamalar getirmiştir.

1988 yılında London Planning Advisory Committee tarafından düzeltilen Londra Planında (Greater London Development Plan) yer verilen hiyerarşik park sınıflaması Bölge Parkları ve Açık Alanlar, Metropoliten Parklar, Semt Parkları, Yerel Parklar, Küçük Yerel Parklar ve Açık Alanlar, Lineer Açık Alanlar şeklindedir. (Yorulmaz 2006, s.3)

³ Tümer 1976, Yıldızcı 1982, Bakan ve Konuk 1987, Türel 1988

Tablo 3.9: Londra'daki park standartları

Parklar	Etkili Hizmet Alanı	Erişim türü	İdeal Büyüklük (ha)
Metropolitan Parklar	3.2 km	Özel araba, toplu taşıma araçları	60
Semt Parkları	1.2 km	Yürüme, bisiklet, kısa süreli otobüs yolculuğu	20
Yerel Parklar	400 m	Yürüme	2
Küçük Yerel Parklar ve Açık Alanlar	400 m	Yürüme	2
Lineer Açık Alanlar	Değişken	Yürüme	Değişken

Bir diğer tablo Amerika'daki park standartlarını şu şekilde vermektedir (bkz. Tablo 3.10).

Tablo 3.10: Amerika'daki park standartları

Sınıflama	Alan Büyüklüğü	Hizmet Ettiği Nüfus	Hizmet Yarıçapı
Çocuk Parkı	200-400 m ²	500-2500	Komşuluk
Cep Parkı	200-400 m ²	500-2500	Komşuluk
Komşuluk parkı	2-8 ha.	2000-10000	400-800 m.
Semt Parkı	8-40 ha.	10000-50000	800-5000 m.
Kent Parkı	≥40 ha.	≥50000	Yarım saatlik sürüş mesafesi
Bölge Parkı	≥100 ha.	Daha büyük bir alana hizmet	Yarım saatlik sürüş mesafesi
Özel Alanlar	Ağaçlı yollar, sahil, tarihi kalıntılar, taşkın alanları, küçük parklar, orman alanları		

Kaynak: Jia Jianzhong, 2001

Ertekin (1992)'in yapmış olduğu sınıflandırmaya bağlı olarak parklara ilişkin büyüklükler tablo 3.11'deki gibidir.

Tablo 3.11: Kent içindeki park alanlarının büyüklükleri

Parklar	Hitap Ettiği Konut Birimi	Olması Gereken Yerleşim Birimi	Büyüklüğü
Mahalle Parkları	700-1.000	İlkokul	1-4 ha.
Semt Parkları	1.000-5.000	İlçe, kaza	4-20 ha.
Kent Parkları	5.000-10.000	Kent	20-50 ha.
Bölge Parkları	20.000-30.000	Bölge	200 ha. üzerinde

Kaynak: Ertekin, 1992

3.2.4 Parkların İşlevleri

Parklar, kentin ekolojik niteliklerinin artmasına imkan sağlayan ve kentli ile doğa arasında ilişki kuran, rekreasyonel ve sosyo-kültürel ihtiyaçları karşılayan, kentsel yaşamın kent üzerinde oluşturduğu olumsuzlukları iyileştirici etkiye sahip alanlardır (Erduran ve Kabaş 2010, s.90).

Eckbo (1964)'ya göre parklar insanoğlu ve doğanın buluşma yerleridir. Fiziksel bünyenin varoluşunun başlangıcından beri parklar, rekreasyon faaliyetlerinin entegrasyonunda eşit derecede önemlidir. Genelde parklar tüm yaş gruplarına uyumlu bir şekilde aktif, pasif, fiziksel, zihinsel ve entelektüel, duygusal rahatlığa hizmet edebilmelidir. Parklar, sınırlı kullanımlı, esnek formlu, rahatlama, manzara seyretme, düşünme, uyuma, hayal kurma, sevilme, sosyalleşme alanlarıdır (Yörük 2005, s.145).

Kılıç (1997)'a göre, kentte doğayı tanıtmının yolu olan parklar, habitat dağılışını ve kent iklimini düzenlenmesi açısından ekolojik işlevlere sahip iken, açık alanlar ve binalardan oluşan kent mozaiğinin en önemli görsel parçalarını oluşturdukları için estetik işlevine de sahip bulunmaktadır.

Yine Kılıç (1997)'ye göre, parklar, arazi değerlerini arttırma ve ekonomik yeniliklere olanak sağlaması yönüyle ekonomik bir işlev üstlenirken, rekreatif faaliyetler ve doğa aracılığı ile öğrenme imkânı yönünden rekreasyonel ve eğitsel işlevleri yerine getirmektedir.

Arslan (1999)'a göre ise; parkların ekolojik, sosyal, ekonomik ve estetik açıdan işlevleri değerlendirildiğinde; parklar, kent iklimini, su döngüsünü düzenleyerek kent ekolojisi üzerine olumlu etki yaparlar, hacimli yeşillikleri sayesinde kente estetik yönden katlı sağlarlar, parklar sosyal ilişkilerin kurulabildiği alanlar olup yürüme, bisiklet yolları, organize spor alanları ve grup aktivitelerine olanak sağlarlar.

Aydemir (2000), parkları işlevselliği açısından tanımlayarak, kültürel (konser, gösteri, sergi vb.) ve sportif işlevlere olanak sağlayan alanlar olduğunu ve insanların birbirleriyle sosyalleşmesine olanak sağlaması kadar, bireysel mahremiyetlerinin de korunduğu ortamlar oluşturduğunu belirtmiştir.

Parklar ve açık yeşil alanlar giderek kentleşen toplumların yaşam koşullarının yüksek olması için ayrı bir öneme sahiptir. Havanın ve suyun temizlenmesi, rüzgâr ve gürültünün perdelenmesi, mikro klimanın dengelenmesi gibi ekolojik faydaların yanında doğal alanların, modern kentlerin yaşanılabilirliği ve kentlilerin sağlığı için ayrı bir öneme sahip olan psikolojik ve sosyal yararlar da sağlamaktadırlar. Park ziyaretleri stresin azalması ve insanın sakinleşmesini sağladığı gibi, dinlenme olanağı yaratarak, kent sakinlerine yenilenmiş hisside vermektedirler (Chiesura 2004, s.129).

Yukarıda yapılan tanımlamada parkların kente yönelik ekolojik işlevlerine dikkat çekilirken insanlara yönelik psikolojik ve sosyal işlevlerine vurgu yapılmaktadır. Parklar sosyalleşmenin sağlanmasında ve farklı sosyal grupların birlikteliğinin sağlanması açısından da önemli olmaktadır.

Walker (2004), parkların eğitsel işlevlerini ön plana çıkararak; parkların tüm yaş grubu çocuklar için ileriki yaşamlarında onlara yol gösterecek yetenek ve güçlerini göstermeleri için mükemmel imkânlar sağladığını, çocuklar ve gençler için topluma yönelik etkinlikler aracılığı ile onların başlıca yetenek, bilgi ve eğilimlerini kurmalarına yardımcı olarak iyi bir şekilde hizmet ettiğini belirtmektedir.

Parklar, karmaşık kentsel organizasyon içerisinde, kentleşmeye bağlı olarak bozulan doğa ve insan arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesinde çeşitli ve önem arz eden işlevler yüklenen kamusal hizmet alanlarıdır (Kızılaslan 2007, s.13).

Parklar, kent üzerindeki farklı işlevsellikleri olan açık mekânlardır. Farklılaşan fonksiyonel kullanım alanları arasında tampon ve bağlayıcı işlev görürler. Kentin hava sirkülasyonu ihtiyacına katkıda bulunarak, mikro klima özelliği oluştururlar. Tampon özelliğine bağlı olarak, gürültüyü absorbe ederler ve içinde barındırdıkları etkinlik ve hareketlilik özelliklerine göre insanların rekreasyon gereksinimlerini karşılarlar. (Emür ve Onsekiz 2008, s.70).

Olmsted, parkları sadece yeşil alanlar olarak tanımlamamış, parklarda kentte yaşayan insanların kent yaşamına katılımını sağlayan rekreatif faaliyetler barındırılmasını önermektedir. Önceleri kentlerin dış çeperlerinde geniş alanlarda yer alan yeşil alanların kent merkezlerine taşınarak kentlinin sosyal iletişiminin sağlanmasını hedeflemektedir. Bu yönüyle parklar, tümüyle yeşilin bulunduğu alanlarda olmanın dışında sosyal yaşamın güçlenmesine ve birebir ilişkilerin gerçekleşmesine imkân tanır (Özdemir 2009, s.145).

Bu tanımlamalara göre, parklar sahip oldukları çeşitli işlevler ile kent ve kentte yaşayan insanlara yönelik birçok yönden fayda sağlamaktadırlar. Kent için yüklendiği işlevler arasında estetik, fiziksel, ekolojik, ekonomik işlevler bulunurken kent insanına yönelik sosyal, kültürel, psikolojik yönden, sağlık yönünden, eğitim yönünden şeklinde işlevleri bulunmaktadır.

Doğayla ve toplumun diğer üyeleriyle bir araya gelme fırsatları sunması açısından sosyal bir işleve sahip iken hem fiziksel hem de psikolojik faydalar sağlamasıyla sağlık yönünden bir işleve sahiptir.

Havanın kalitesini arttırma, koruma ve çeşitliliğin arttırılmasına katkıda bulunması ile çevresel işlevleri yerine getiri iken, doğrudan istihdam yaratma, yatırımı alana çekme ve yenilemeyi destekleme gibi olanakları ile de ekonomik işleve sahip olduğunu göstermektedir. Yukarıda yapılan tanımlamalara göre parkların işlevleri; Kentte yaşayan bireyler için eğlenme, dinlenme, gezinme gibi rekreasyonel aktivitelere ve insanlar arasında sosyalleşme ve etkileşime imkân sağlar.

Çocukluk dönemindeki kullanıcılar için oyun ve eğitim gibi etkinliklerine, genç kullanıcıların sergi, gösteri ve konser etkinliklerine katılmalarını sağlarken orta ve daha yaşlı kullanıcılar için de sağlık yönünden çok daha iyi ortamlar yaratırlar.

Kent fauna ve florasının gelişimine katkıda bulunarak, kentin ekolojik dengesinin korunmasını ve kentin kimlik kazanmasında estetik yönden katkı sağlar. Parklar korumaya, kullanmaya, sağlığa ve eğitime olanak sağlarken, toplumsal yaşamı da düzenlerler.

3.2.5 Parkların Planlaması ve Erişilebilirlik Ölçütleri

Atabay (1988)'e göre, şehir, insanın iç ve dış mekâna yönelik tüm fonksiyonlarının bulunduğu büyük bir alandır. Yeşil alanlardan yararlanma, yaş, eğitim ve gelir durumu açısından bireyin tek veya toplu olarak istek ve kullanım biçimleri ile ilişkilidir. Şehir bütünündeki yeşil alanların mekânsal dağılımı bazı etkenlere bağlıdır. Bunlar şehrin coğrafi konumu, topografyası, yüzey suları, iklimi, vejetasyonu, tarihi ve nüfusu gibi verileridir. Bu etkenler şehir içindeki yeşil alanların biçim, yoğunluk ve işlevlerini tayin ederler (Dedeoğlu, 2006, s.8).

Şehir parklarının planlanmasında hizmet edeceği insan sayısı ile birlikte arazinin büyüklüğü, morfolojik yapısı ve çeşitli tesislerin inşasına uygunluğu da önem arz etmektedir. Şehir parklarını diğer park türlerinden ayıran en önemli özellik bu parkların kente hizmet etmeleridir. Parkın hizmet alanı, genişliği ya da etki alanının bütün kenti kaplaması, parka uzaklık ve ulaşılabilirlik, parkta sunulan hizmet ve aktivitelerin çeşitlilik ve nitelikleri, park büyüklüğü, parkın estetik özellikleri ve benzeri pek çok etmene bağlı olarak değişmektedir (Dil 2004, s.30).

3.2.5.1 Erişilebilirlik

Erişilebilirlik yeşil alan planlamasını gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak etkileyen fiziki faktörlerdendir.

Kent bütününde halkın kullanımına açık parkların yeterliliği kadar, halkın bu alanlara rahat erişimi de oldukça önemli bir konudur. Özel araç sahipliğinin her geçen gün arttığı günümüzde, parklara gerek yaya olarak gerekse kamusal toplu taşıma araçları ile ana ulaşım ağları kullanılarak erişilmesi ve bu alanların her gelir düzeyindeki kentlinin hizmetine sunulabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Parkların dinlenme değerini etkileyen ve kullanım sıklığını belirleyen etmenlerden biri erişilebilir olmasıdır. İsveç'te yapılan çeşitli araştırmalar halkın çoğunluğunun parka yaya olarak erişebilmek istediklerini, evlerine/iş yerlerine 3-5 dakika uzaklıkta olan parkları düzenli olarak kullanabildiklerini göstermektedir (Tompson 2002).

Parklar kolay ve rahat ulaşılabilecek alanlarda planlanmalıdır. Parklara ulaşım şehir içi özel ulaşım servisleri ile sağlanabileceği gibi park için özel tasarlanmış raylı ya da kablolu hatlar gibi farklı alternatiflerde söz konusu olabilmektedir.

Bir parkın kullanılabilirliği ve yararlılığı, kullanım kapasitesi ve rahatlığı ile doğrudan ilişkilidir. Planlamada kolay ulaşım ve güvenli dolaşım planlama ilkelerinden biridir.

(Çulcuoğlu, Oğuz, 2000)'e göre, erişilebilirlik, kullanıcıların alanda sağlanan etkinliklere rahat şekilde ulaşmasıdır. Toplum içindeki yaşlı ve özürlü bireyler ile çocukların erişiminin kolayca sağlanması ve kontrol edilmesi önemlidir. Bununla birlikte kent dışında yaşayan insanların kent merkezindeki aktivitelere ulaşımın sağlanması da bir erişim problemidir. Farklı ölçeklerde bulunan kentsel yeşil alanlar ile konut alanlarının birbirleri ile ilişkisinin kurulması da gerekmektedir. Kent içinde sürekliliği olan bir yaya hareketliliğinin olması güvenli yaya aksları, özürlü, yaşlı ve çocuklar için tasarlanmış alanların güvenli kullanımının sağlanması da önemlidir (Dedeoğlu 2000, 2006).

Bir parkın ulaşılabilirliğinden bahsedildiğinde öncelikle park alanına dışarıdan rahat ve kolay bir ulaşımın olması, bunun yanında park alanının okunaklığının kolay algılanması da önemlidir. Park alanlarına yaya, özel oto, bisiklet veya otobüs gibi değişik ulaşım araçlarıyla ulaşımın sağlanması gerekir. Ulaşılabilirlikle ilgili ikinci önemli konu; park ve çevresinin nasıl ilişkilendirildiğidir. Ulaşımın kolaylığı park içerisindeki yolların bağlanma modelleriyle ilişkilidir (Baljon 1992).

3.2.5.2 Nüfus

Yeşil alan gereksinimi ile nüfus büyüklüğü arasında doğru orantılı bir ilişki söz konusudur. Nüfus yoğunluğu, yerleşim alanı tipleri, nüfus içinde yaş aralığı yeşil alan standardını doğrudan etkilemektedir.

3.2.5.3 Yer Seçimi

Parkların planlanmasında yere ve yerleşiklere özgü özelliklerin göz önünde bulundurulması, parkların işlevselliğinin sağlanması açısından önemlidir. Parklar kentlilere, fazla yol kat etmeden kentin gürültü ve karmaşasından kaçabilme olanağı sağlamaktadır. Parklar için kent içinde merkezi bir konum tercih edilir. Bu konumun gerçekleştirilemediği durumlarda da, kent sınırları yakınında hatta dışında yer verilir.

Kent yeşil ağının en önemli elemanı olan parkların yer seçiminin sağlıklı olabilmesi üç aşamalı bir çalışmayı gerektirir. Öncelikle kent alanının rekreatif kullanım potansiyelleri saptanmalıdır; doğal yapı (iklim, topografya, bitki örtüsü, vb.) özelliklerinin uygunluğu, görsel değerler (manzara, bakı), mevcut kent dokusu karakteri (arazi kullanımı, yoğunluğu) incelenmelidir. İkinci adımda, rekreatif potansiyeli olan alanlar potansiyel gücüne göre sınıflanmalı, üçüncü adımda ise rekreatif potansiyelli alanlardan başlayarak çeşitli park türlerine ayrılmalıdır. Park türleri ayrımında diğer kentsel arazi kullanım biçimlerinin dağılımı, toplumsal tercihler ve park türünün özellikleri ile kent alanının rekreatif potansiyel derecesi birlikte değerlendirilmelidir (Aydemir 2004, s.321).

3.2.5.4 Büyüklük

Parkların asgari birim alan büyüklükleri bir dizi toplumsal, fiziksel ve ekolojik etmene bağlıdır; potansiyel kullanıcı sayısı ve parkı kullanım sıklığı, parkın barındırdığı işlev çeşitliliği, kentin alt birimlerinin yapılaşma yoğunluğu, kentsel açık alanların yaya açısından nitelik ve niceliği, toplumsal sosyal taşıma kapasitesi (sosyal taşıma kapasitesi, ziyaretçilerin parkı “kalabalık” algıladıkları, parkta buldukları herhangi bir anda parktaki ziyaretçi sayısından rahatsız oldukları, eylemlerinin kısıtlandığını hissettikleri ziyaretçi sayısıdır.), ekolojik taşıma kapasitesi (ekolojik taşıma kapasitesi, ortamdaki doğal yaşamın ve kültür canlılarının varlıklarını sürdürmelerinin tehlikeye girdiği birim ziyaretçi sayısıdır.) Bu nedenle, diğer yeşil alan türlerinde olduğu gibi burada da tek bir birim alan ölçütünden söz edilemez. Çeşitli ülke kentlerindeki birim park büyüklükleri çok farklıdır. Uygun büyüklüğün belirlenmesi planlama süreci içinde incelenmesi gereken bir konudur (Aydemir 2004, s.320).

4. İSTANBUL METROPOLİTEN ALANINDA KENTSEL YEŞİL ALANLAR ve PARKLARIN ERİŞİLEBİLİRLİK ÖLÇÜTLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 İSTANBUL'UN YERİ ve KONUMU

İstanbul Boğazı'nın iki tarafından, hem Avrupa hem de Asya toprakları üzerinde yayılan, Marmara Denizi ve Karadeniz'e kıyısı bulunan İstanbul'un yüzölçümü 5712 km²'dir. İstanbul'un sınırları kuzeyde Karadeniz, doğuda Kocaeli Sıradağları'nın yüksek tepeleri, güneyde Marmara Denizi ve batıda ise Tekirdağ'dır. İstanbul, ulaşım yolları üzerinde elverişli konuma sahip olup, ülkenin çeşitli kesimleri ile Türkiye'yi diğer ülkelere bağlayan başlıca kara, deniz ve hava yolları bu bölgede birleşmektedir (İBB 2009). 2013 sonu itibari ile İstanbul'un nüfusu 14.160.467 kişidir (TUİK 2013)⁴.

4.2 İSTANBUL METROPOLİTEN ALANI YEŞİL ALANLARIN GELİŞİMİ ve DAĞILIMI

İstanbul, Türkiye'nin nüfus olarak en yoğun olduğu bir kenttir. Yoğun kent ortamında çalışan insanların yeşil alan ihtiyacı giderek artmaktadır. Kent içindeki düzensiz ve plansız yapılaşma nedeniyle yeşil alanlar giderek azalmakta yeni yeşil alanların üretimi için yer problemleri ile karşılaşılmaktadır.

Yeşil alan normlarının verildiği 3.1.5 bölümünde de anlaşılabacağı üzere İstanbul'un yeşil alan standartları dünya ölçeğinde düşük düzeyde belirlenmesine rağmen uygulamalarda bu standartlara dahi erişilemediği görülmektedir. İstanbul kenti yeşil alan durumuna sadece nüfus - alan ilişkisi değil, bu alanların kent bütünü içerisindeki homojen dağılımı da önemlidir.

Bu bölümde, kişi başına düşen yeşil alan miktarının çok düşük olduğu İstanbul'da hem 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı ile 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planlarındaki yeşil alanların dağılımı hem de mevcut yeşil alanların doğu batı, kuzey güney yönünde dağılımı incelenmektedir.

⁴ <http://www.tuik.gov.tr> [ziyaret tarihi, 15.03.2014]

4.2.1 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Yeşil Alanların Dağılımı

Çevre Düzeni Planı, ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plan olarak tanımlanmaktadır.

İstanbul'un mevcut sorunlarının çözümünün, mekânsal gelişiminin ve kalkınmasının sürdürülebilir bir biçimde sağlanması ve yaşam kalitesinin artırılması amacı ile yürütülen analiz ve sentez çalışmaları doğrultusunda, 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı hazırlanmıştır (İBB 2009).

15.06.2009 tarihli 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı planlama yaklaşımında, hedeflerden biri yaşam kalitesinin yükseltilmesidir. Bu bağlamda "İstanbul'da yaşayan tüm kesimleri kentle bütünleştiren kentsel donatı alanlarının ve kamusal açık alanların kent bütünü içinde yeterli, dengeli ve kaliteli hale getirilerek; kentsel hizmet ve fırsatlardan toplumun tüm kesimlerinin yararlanabilme olanaklarının artırılması" temel politika olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda Plan'da, ölçek sebebiyle gösterilebilecek olan kent bütününe hizmet edecek donatı alanlarına yer verilmiştir.

Planda yeşil alanlara ilişkin donatılar, 'Kentsel ve Bölgesel Yeşil ve Spor Alanları' olarak tanımlanmıştır (bkz. Şekil 4.1). Kentin bütününe hizmet eden, halkın eğlenme ve dinlenme gereksinimlerini karşılamaya yönelik aktif ve pasif yeşil alanlar ile spor alanları bu kapsamda değerlendirilmiştir. Bu alanlarda parklar, hayvanat bahçeleri, spor alanları, mezarlık alanları, rekreasyon alanları ile olası afet ve kriz durumlarında toplanma ihtiyacının karşılanması amacıyla da kullanılabilir şekilde tasarlanacak bölge parkları yer alabileceği ifade edilmiştir (İBB 2009).

Şekil 4.1: İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda Kentsel ve Bölgesel Yeşil ve Spor Alanları

Kaynak: İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, 2014

1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni planında, yeşil alan ve spor alanı donatıları hem bir arada değerlendirilmiş hem de planda sembol veya alan olarak gösterilen ya da ölçek sebebiyle gösterilemeyen donatı alanlarının (sosyal ve teknik altyapı alanları, yeşil alanlar, spor alanları vb.); şehircilik ilkeleri göz önünde bulundurularak alt ölçekli planlarda değerlendirilmesi öngörülmüştür (İBB 2009).

İstanbul'un coğrafi yapısı gerek kentsel yeşil alanları gerekse diğer dinamikleri etkileyen önemli bir etkidir. İstanbul'un doğu-batı doğrultusunda uzanan bir ekseninde geliştiği, kuzey kesimlerin büyük oranda orman alanları, su havzaları ve ekolojik-biyolojik öneme sahip alanları içerdiği ve yerleşimin büyük oranda güneye doğru geliştiği görülmektedir (İBB 2009)

1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda kıyılar, 3621 sayılı Kıyı Kanunu kapsamında "kamu yararı ilkesi" esas alınarak değerlendirilmiş ve kıyılarda ağırlıklı olarak parklar, spor alanları, günübirlik rekreasyon alanları gibi kamuya açık rekreatif amaçlı kullanımlar doğrultusunda Marmara Denizi kıyıları şematik olarak kentsel ve bölgesel yeşil alan olarak gösterilmiştir (İBB 2009).

1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı, planlama döneminde meri planlar, mevcut boş alan ve yapı stoku, doğal ve yapay eşikler dikkate alınarak, İstanbul İli için belirlenen nüfus 16.000.000 kişidir (İBB, 2009). TÜİK verilerine göre 2013 yılı İstanbul'un nüfusu 14.160.467 milyondur (bkz. Tablo 4.1).

Tablo 4.1: İstanbul'un 2013 ve 2023 yılı nüfusları

	2013 Yılı Nüfusu-TÜİK (Kişi)	2023 Yılı Nüfus Öngörüsü (Kişi)
Anadolu Yakası	4.997.548	5.930.000
Avrupa Yakası	9.162.919	10.070.000
İstanbul	14.160.467	16.000.000

Kaynak: İBB (2009), TÜİK (2013)

15.06.2009 onaylı 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni planında 180.034.686 m² (18003,47 hektar) kentsel ve bölgesel yeşil ve spor alanı olarak tanımlanmıştır. 2013 yılı İstanbul nüfusuna göre 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda kişi başına düşen kentsel ve bölgesel yeşil ve spor alanı 12.7 m² iken, 2023 yılı nüfus öngörüsü olan 16.000.000 milyon nüfusa göre bu değer kişi başına 11.3 m² olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 4.2).

Anadolu ve Avrupa Yakası her biri kendi içerisinde değerlendirildiğinde, planda öngörülen kentsel ve bölgesel açık yeşil ve spor alanları Anadolu yakasında 38.397.079 m² (3839.7 hektar), Avrupa yakasında ise 141.637.607 m² (14163,77 hektar)'dir

2013 yılı Anadolu ve Avrupa yakaları nüfusuna göre 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda kişi başına düşen kentsel ve bölgesel yeşil ve spor alanı Anadolu yakasında 7.7 m² iken, Avrupa yakasında bu değer 15.5 m²'dir.

Anadolu Yakası'nın 2023 yılı nüfus öngörüsü olan 5.930.000 milyon nüfusa göre kentsel ve bölgesel açık yeşil ve spor alanlarının kişi başına düşen değeri 6.5 m² iken, Avrupa Yakası'nın 2023 yılı nüfus öngörüsü olan 10.070.000 milyon nüfusa göre bu değer kişi başına 14.1 m² olduğu görülmektedir. (bkz. Tablo 4.2).

Tablo 4.2: İstanbul kişi başına düşen kentsel ve bölgesel spor ve yeşil alan miktarı

	Kentsel ve Bölgesel Açık Yeşil ve Spor Alanları (ha)	2013 Yılı Nüfusu (Kişi)	Kişi Başına Düşen Yeşil Alan Miktarı (m ²)	2023 Yılı Nüfus Öngörüsü (Kişi)	Kişi Başına Düşen Yeşil Alan Miktarı (m ²)
İstanbul	18003,47	14.160.467	12.7	16.000.000	11.3
Anadolu Yakası	3839.71	4.997.548	7.7	5.930.000	6.5
Avrupa Yakası	14163.76	9.162.919	15.5	10.070.000	14.1

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Tablo 4.2 incelendiğinde hem 2013 yılı nüfusuna göre hem de 2023 yılı projeksiyon nüfusuna göre kişi başına düşen yeşil alan miktarının mevzuat kapsamında verilen kişi başına 10 m²'nin üzerinde olduğu görülmektedir. Her iki nüfus değerine göre kişi başına düşen yeşil alan miktarının yüksek olması planda yeşil alan ve spor alanı donatılarının bir arada değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır.

Planda yeşil alan ve spor alanı donatılarının bir arada değerlendirilmesine rağmen Anadolu yakasının 2013 yılı ve 2023 yılı kişi başına düşen yeşil alan miktarlarının 10 m²'nin altında, Avrupa yakasında ise 10 m²'nin üzerinde olduğu görülmektedir. Spor donatı alanlarının bu oran içersinden çıkarılması durumunda Anadolu yakasındaki değerler daha çok düşeceği, Avrupa Yakası'ndaki değerler de 10 m²'nin altına düşeceği anlaşılmaktadır. Buna göre 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda yeşil alan dağılımı açısından doğu ve batı yönünde bir dengesizlik söz konusudur.

Gerek planın projeksiyon nüfusu olan 16.000.000 nüfus için öngörülen kişi başına düşen 11.3 m²'lik, gerekse 2013 verilerine göre 14.160.467 olan nüfus için kişi başına düşen 12.7 m²'lik kentsel ve bölgesel spor ve yeşil alanlarına kıyı ve kıyı dolgu alanlarındaki yeşil alanlar dahildir.

Planda, kentsel ve bölgesel yeşil ve spor alanı olarak ayrılan 180.034.686 m² (18003.47 hektar) alanın 77.761.014 m²'sini kıyı alanlarındaki kentsel ve bölgesel spor ve yeşil alanı oluşturmaktadır.

Buna göre bu alanlar ayrıldığında kalan 102.273.671 m² (10227.37 hektar) alanın, 16.000.000 projeksiyon nüfusu için 6.4 m², mevcut nüfus için ise 7.3 m² kişi başına düşen kentsel ve bölgesel yeşil ve spor alanına karşılık geldiği görülmektedir (bkz. Tablo:4.3)

Tablo 4.3: Kıyı Alanları dışında kalan alanlarda kişi başına düşen kentsel ve bölgesel spor ve yeşil alan miktarı

Nüfus	1/100.000 ölçekli Plandaki Kıyı Alanları Dışında Kalan Kentsel ve Bölgesel Açık Yeşil ve Spor Alanları (ha)	Kişi Başına Düşen Kentsel Yeşil Alan (m ² /kişi)
16.000.000	10227.37	6.4
14.160.467		7.3

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Tablo 4.3'ten de anlaşacağı üzere 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda İstanbul geneli kişi başına düşen yeşil alan miktarının kıyı ve kıyı dolgu alanlarında kentsel ve bölgesel açık yeşil ve spor alanlarına bağlı olarak yüksek çıktığı bu alanların ayrı tutulmasıyla kişi başına düşen yeşil alan miktarının standartların altına düştüğü görülmektedir.

Buna göre, 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'ndaki yeşil alanlara ilişkin değerlendirme şu şekildedir.

Planda yeşil alan ve spor alanı donatıları bir arada değerlendirilmiştir. Bu donatıların birlikte değerlendirmesinden dolayı, hem 2013 yılı nüfusuna göre hem de 2023 yılı projeksiyon nüfusuna göre kişi başına düşen yeşil alan miktarının mevzuat kapsamında verilen kişi başına 10 m²'nin üzerindedir. Ancak bu donatıların birbirinden ayrılarak kişi başına düşen yeşil alan miktarının hesaplanması durumunda bu oranların 10 m²'nin altında çıkacağı anlaşılmaktadır.

Doğu batı yönünden İstanbul genelinde kişi başına düşen yeşil alan miktarları arasında bir dengesizlik söz konusu olduğu, kentsel ve bölgesel açık yeşil ve spor alanlarının doğu yönünde daha büyük alanlara yayıldığı görülmektedir.

Kişi başına düşen yeşil alan miktarının yüksek olmasının bir diğer nedeni de tüm kentin kullanımına ayrılan kıyı ve kıyı dolgu alanlarındaki kentsel ve bölgesel açık yeşil ve spor alanlarıdır. Bu alanların ayrılarak yapıldığı hesaplamada kişi başına düşen yeşil alan miktarının 10 m²'nin altında olduğu görülmektedir.

4.2.2 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planları'nda Yeşil Alanların Durumu

Onaylı hâlihazır haritalar üzerine varsa kadastral durumu işlenmiş olan, varsa bölge ve çevre düzeni planlarına uygun olarak hazırlanan ve arazi parçalarının; genel kullanım biçimlerini, başlıca bölge tiplerini, bölgelerin gelecekteki nüfus yoğunluklarını, gerektiğinde yapı yoğunluğunu, çeşitli yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, ulaşım sistemlerini ve problemlerinin çözümü gibi hususları göstermek ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas olmak üzere 1/2000 veya 1/5000 ölçekte düzenlenen, detaylı bir raporla açıklanan ve raporu ile bir bütün olan plandır.⁵

2.2.1 bölümünde açıklandığı üzere Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik çerçevesinde hazırlanan 1/5000 ölçekli nazım imar planlarında da yeşil alanlar aktif ve diğer yeşil alanlar olarak ayrılmakta, kentsel yeşil alanlar aktif yeşil alanlar olarak değerlendirilmektedir.

Aktif yeşil alanlar içerisinde parklar ve dinlenme alanları, çocuk bahçeleri, oyun alanları, diğer yeşil alanlar içerisinde ise orman alanları, ağaçlandırılacak alanlar, makilik, fundalık ve çalılık alanlar, fuar, panayır ve festival alanları, mezarlıklar bulunmaktadır.

2014 yılı itibari ile 1/5000 planlarda İstanbul kentsel yeşil alanların miktarı 161.343.000 m² (16.134 hektar)'dir. Planlarda arazi kullanımları dikkate alınarak mekânsal dağılıma bakıldığında, 161.343.000 m² (16.134 hektar) alanın 159.568.807 m² (15.957 hektar)'si parklar ve dinlenme alanları, 13.367.000 m² (133,6 hektar)'si çocuk bahçeleri, 437.494 m² (43,7 hektar)' si oyun alanları şeklinde olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 4.4).

⁵ www.mevuzat.gov.tr [ziyaret tarihi, 18.01.2014]

Tablo 4.4: 1/5000 planlarda kentsel yeşil alanların dağılımı

1/5000 ölçekli Planlarda Kentsel Yeşil Alanlar	Alan (ha.)
Parklar ve Dinlenme Alanları	15.957
Çocuk Bahçeleri	133.6
Oyun Alanları	43.7
Toplam	16.134

Kaynak: İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, 2014

1/5000 planlardaki projeksiyon nüfusu 18.206.072 kişidir. Projeksiyon nüfusa göre Anadolu yakasının nüfusu 6.700.681 kişi iken, Avrupa yakasının nüfusu 11.505.391 kişidir. (İBB 2014).

2013 yılı TÜİK verilerine göre 2013 yılı İstanbul'un nüfusu 14.160.467 kişidir. Bu nüfusa göre Anadolu yakasının nüfusu 897.547, Avrupa yakasının nüfusu 9.162.919 kişidir. (bkz. Tablo 4.5).

Tablo 4.5: İstanbul'un 2013 yılı nüfusu ve 1/5000 planlardaki öngörülen nüfus

	2013 Yılı Nüfusu (Kişi)	1/5000 Nazım İmar Planlarındaki Nüfus Öngörüsü (Kişi)
Anadolu Yakası	4.997.548	6.700.681
Avrupa Yakası	9.162.919	11.505.391
İstanbul	14.160.467	18.206.072

Kaynak: İBB (2009), TÜİK (2013)

Projeksiyon nüfusa göre kişi başına düşen yeşil alan miktarı 8.86 m², 2013 yılı nüfusuna göre kişi başına düşen kentsel yeşil alan miktarı ise 11.5 m²'dir (bkz. Tablo 4.6).

Ancak planlardaki kentsel yeşil alan kademelenmelerine ilişkin lejantlara bakıldığında bu lejantlarda bir netlik olmadığı, donatı alanlarının lejant adı, ana fonksiyon, alt fonksiyon ve arazi kullanımı şeklinde tanımlandığı, 1/5000 ölçekli planlara ilişkin veri tabanlarına bakıldığında tüm bu tanımlamaların kentsel yeşil alan olarak nitelendirdiği bazı alanlar içerisinde orman alanı, yol-refüj alanlarının da bu kapsamda değerlendirildiği görülmektedir.

Anadolu ve Avrupa Yakası her biri kendi içerisinde değerlendirildiğinde, planda öngörülen kentsel yeşil alanlar Anadolu yakasında ise 48.419.783 m² (4842 hektar), Avrupa yakasında ise 112.923.217 m² (11292.3 hektar),'dir. 2013 yılı Anadolu ve Avrupa yakaları nüfusuna göre 1/5.000 ölçekli Nazım İmar Planları'nda kişi başına düşen yeşil alan miktarı Anadolu yakasında 9.7 m² iken, Avrupa yakasında bu değer 12.3 m²'dir.

Anadolu Yakası'nın 1/5000 Nazım İmar Planlarındaki nüfus öngörüsü olan 6.700.681 kişi nüfusa göre kentsel yeşil alanların kişi başına düşen miktarı 7.2 m² iken, Avrupa Yakası'nın 1/5000 Nazım İmar Planlarındaki nüfus öngörüsü olan 11.505.391 kişi nüfusa göre bu değer kişi başına 9.8 m² olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 4.6).

Tablo 4.6: 1/5000 ölçekli planlarda kişi başına düşen yeşil alan miktarı

	1/5000 Nazım İmar Planlarındaki Yeşil Alanlar (ha)	2013 Yılı Nüfusu (Kişi)	Kişi Başına Düşen Yeşil Alan Miktarı (m ²)	1/5000 Nazım İmar Planlarındaki Nüfus Öngörüsü (Kişi)	Kişi Başına Düşen Yeşil Alan Miktarı (m ²)
İstanbul	16134.3	14.160.467	11.5	18.206.072	8.9
Anadolu Yakası	4842	4.997.548	9.7	6.700.681	7.2
Avrupa Yakası	11292.3	9.162.919	12.3	11.505.391	9.8

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Tablo 4.6 incelendiğinde, 1/5000 planlardaki kişi başına düşen yeşil alan miktarının planlarda öngörülen toplam nüfusa göre mevzuat kapsamında verilen kişi başı 10 m²'nin altında bir değerde, mevcut nüfusa göre ise üzerinde olduğu görülmektedir.

Planlarda kentsel yeşil alan olarak nitelendirilen bazı alanlar içerisinde orman alanı, yol-refüj alanları da bulunduğu halde Anadolu yakasının 2013 yılı ile projeksiyon nüfusuna göre kişi başına düşen yeşil alan miktarı 10 m²'nin altında kalırken, Avrupa yakasının kişi başına düşen yeşil alan miktarı 2013 yılına göre 10 m²'nin üzerinde, projeksiyon nüfusa göre altında kalmaktadır.

Ayrıca 4.2.1 bölümünde anlatıldığı üzere İstanbul'un doğu-batı doğrultusunda uzanan bir ekseninde geliştiği, kuzey kesimlerde büyük oranda orman alanları, su havzaları ve ekolojik-biyolojik öneme sahip alanlar bulunurken, güneyde ise kıyı ve kıyı dolgu alanları bulunmaktadır. Buna göre, 1/5000 planlarda kentsel yeşil olarak ayrılan 161.343.000 m² (16.134 hektar) alana 3.900.843 m² (390.1 hektar) kıyı alanlarındaki kentsel yeşil alanlar da dâhildir. Kıyı ve kıyı dolgu alanlarındaki kentsel yeşil alanların dâhil edilmediği takdirde kişi başına düşen yeşil alan miktarı Projeksiyon nüfusa göre 8.6 m², 2013 yılı nüfusuna göre kişi başına düşen kentsel yeşil alan miktarı ise 11.2 m²'dir (bkz. Tablo 4.7).

Tablo 4.7: Kıyı Alanları dışında kalan alanlarda kişi başına düşen yeşil alan miktarı

Nüfus	1/100.000 ölçekli Plandaki Kıyı Alanları Dışında Kalan Kentsel ve Bölgesel Açık Yeşil ve Spor Alanları (ha)	Kişi Başına Düşen Kentsel Yeşil Alan (m ² /kişi)
16.000.000	10227.37	6.4
14.160.467		7.3

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Buna göre, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları'ndaki yeşil alanlara ilişkin değerlendirme şu şekildedir.

Planlarda, yeşil alanlar aktif ve diğer yeşil alanlar olarak ayrılmış, kentsel yeşil alanlar aktif yeşil alanlar olarak değerlendirilmiştir. Aktif yeşil alanlar içersine parklar ve dinlenme alanları, çocuk bahçeleri, oyun alanları, diğer yeşil alanlar içersine orman alanları, ağaçlandırılacak alanlar, makilik, fundalık ve çalılık alanlar, fuar, panayır ve festival alanları, mezarlıklar dâhil edilmiştir.

1/5000 planlardaki aktif yeşil alanlara ilişkin kademelenmelerde ve lejantlarda bir netlik olmadığı, kentsel yeşil alan olarak nitelendirilen bazı alanların orman alanı, yol-refüj alanları olduğu anlaşılmaktadır.

2013 yılı nüfusuna göre İstanbul geneli ve Avrupa yakası kişi başına düşen yeşil alan miktarının mevzuat kapsamında verilen kişi başı 10 m²'nin üzerinde, Anadolu yakasında ise altındadır. projeksiyon nüfusuna göre ise İstanbul genelinde ve her iki yakada kişi başına düşen yeşil alan miktarı 10 m²'nin altındadır.

Doğu-batı yönünden İstanbul genelinde kişi başına düşen yeşil alan miktarlarının 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın tersi bir durum söz konusudur. Batı yakasında kişi başına düşen yeşil alan miktarı doğu yakası kişi başı yeşil alan miktarından daha yüksektir.

4.2.3 Mevcut Yeşil Alanların Durumu

İstanbul metropol alanında kentsel yeşil alanlar kuzeyde kıyı ve kıyı arkasında olan orman alanları ile çevrelenmiştir. Güneyde ise mevcut arazi kullanımına göre parçalı şekilde gerçekleştirilen dolgu alanları ve bu alan üzerinde yaratılan yeşil alanlar, güney için en büyük yeşil alan parçalarını oluşturmuştur.

3.1 bölümünde kentsel yeşil alanlar çeşitli şekillerde sınıflandırılmış ancak bu bölümde kentsel yeşil alanlar parklar, çocuk bahçesi ve oyun alanları ve ile kent içindeki koru alanları olarak ele alınmıştır.

Buna göre, İstanbul metropol alanındaki mevcut kentsel yeşil alanların miktarı 31.708.225 m² (3170 hektar)'dir. 2013 yılı nüfusuna göre (14.160.467) kişi başına düşen yeşil alan miktarı 2.24 m²'dir (İBB 2014).

Avrupa ve Anadolu Yakası olarak bir değerlendirme yapılacak olursa, mevcut kentsel yeşil alanlar Anadolu yakasında 11.377.504 m² (1138 hektar), Avrupa yakasında ise 20.330.721 m² (2033 hektar)'dir.

2013 yılı Anadolu ve Avrupa Yakaları nüfus verilerine göre kişi başına düşen yeşil alan miktarı Anadolu yakasında 2.28 m², Avrupa yakasında 2.20 m²'dir.

Ancak daha önce belirtildiği üzere hem kıyı alanlarındaki yeşil alanlar hem de kent içindeki koru alanları bu değere dâhil edilmiştir. Buna göre, Anadolu yakasında mevcut kentsel yeşil alanların 2.278.324 m² (227 hektar)'sini, Avrupa yakasında ise 2.207.875 m² (221 hektar)'sini kıyı alanlarındaki kentsel yeşil alanlar oluşturmaktadır.

İstanbul metropol alanında, 9 tanesi Anadolu yakasında, 5 tanesi Avrupa yakasında olmak üzere toplam 14 adet koru alanı bulunmaktadır (bkz. Tablo 4.8). Bu alanların toplam büyüklüğü 4362734 m² (436.3 ha.) iken, Anadolu yakasında 1667755 m² (169.8 ha.), Avrupa yakasında 2664978 m² (266.5) ha'dır.

Tablo 4.8: İstanbul koru alanları

İlçe	Koru Adı	Büyüklük (ha)
Bakırköy	Florya Atatürk Ormanı	55.2
Beşiktaş	Yıldız Korusu	36.9
Fatih	Gülhane Parkı	25.4
Sarıyer	Emirgan Korusu	42.8
	Hacı Osman Korusu	106.3
Beykoz	Çubuklu Hidiv Korusu	21.7
	Beykoz Korusu	27.5
	Beykoz Çayırı	10.0
Pendik	Gözdağı Korusu	12.9
Ümraniye	Osmangazi Korusu	19.4
Üsküdar	Fethipaşa Korusu	27.7
	Büyük Çamlıca Korusu	12.4
	Küçük Çamlıca Korusu	34.4
	Atatürk Harem Korusu	3.8
TOPLAM		436.3

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Kıyı alanlarındaki kentsel yeşil alanlar ile koru alanları ayrıldığında İstanbul genelinde kişi başına düşen yeşil alan miktarı 1.49 iken bu değer Anadolu yakasında 1.48 m², Avrupa yakasında 1.50 m² dir.

Tablo 4.9: Kıyı ve koru alanları dışında kalan alanlarda kişi başına düşen yeşil alan miktarı

	2013 yılı Nüfusu (Kişi)	Tüm Mevcut Kentsel Yeşil Alanlar (ha.)	Kişi Başına Düşen Yeşil Alan Miktarı (m²)	Kıyı ve Koru Alanları Dışında Kalan Mevcut Kentsel Yeşil Alanlar (ha)	Kişi Başına Düşen Yeşil Alan Miktarı (m²)
İstanbul	14.160.467	3171	2.24	2116	1.49
Anadolu Yakası	4.997.548	1138	2.28	740	1.48
Avrupa Yakası	9.162.919	2033	2.22	1376	1.50

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

İstanbul kentsel yeşil alanları değerlendirmesinde kente yönelik açık ve yeşil alanlara ilişkin normların verildiği 3.3.2 bölümünde ve 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları'ndaki sınıflandırmada olduğu gibi parklar, çocuk bahçesi ve oyun alanları bununla birlikte koru alanları da yer almaktadır.

Parklara ilişkin standartların verildiği tablo 3.7'ye göre İstanbul'daki parkların büyüklüklerine göre değerlendirmesi yapıldığında İstanbul'da bulunan parklarda mahalle parkı, semt parkı, kent parkı standartların yakalanamadığı, mevcut parkların 0.033 hektar (33 m²) ile 106 hektar (1062702 m²) arasındaki büyüklüklere sahip olduğu görülürken, koru alanlarının da dâhil olduğu ve standartların yakalanamadığı bu alanlar, 2-4 hektar, 4-10 hektar, 10-20 hektar, 20-50 hektar ve 50-100 hektar arası büyüklüğe sahip parklar şeklinde ayrılmıştır (bkz. Tablo: 4.10)

Tablo 4.10: Büyüklüklerine göre parklar

Bölge	Büyüklük (ha)	Sayısı (Adet)	Kapladığı Alan (ha)
Anadolu Yakası	2-4 hektar	37	1043446
	4-10 hektar	21	1285482
	10-20 hektar	14	1861636
	20-50 hektar	7	2282639
Avrupa Yakası	2-4 hektar	69	1909479
	4-10 hektar	44	2612977
	10-20 hektar	13	1949262
	20-50 hektar	7	3180664
	50-100 hektar	3	2632924

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Buna göre doğu-batı yönünde, Anadolu ve Avrupa Yakası olarak bir değerlendirme yapıldığında, Anadolu Yakasında kent parkı olarak değerlendirilebilecek 20-50 hektar arası 7 adet kentsel yeşil alanın, 4 tanesinin kent içindeki kuru alanları (Çubuklu Hidiv Korusu, Beykoz Korusu, Fethipaşa Korusu, Küçük Çamlıca Korusu) oldukları görülmektedir (bkz. Tablo 4.11).

Tablo 4.11: Anadolu Yakası'ndaki 20-50 hektar arası büyüklüğe sahip kuru alanları

İlçe	Kuru Adı	Büyüklük (ha)
Beykoz	Çubuklu Hidiv Korusu	21.7
	Beykoz Korusu	27.5
Üsküdar	Fethipaşa Korusu	27.7
	Küçük Çamlıca Korusu	34.4

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Buna göre Anadolu yakasında kuru alanları dışında, Tablo 3.7'de verilen 40 hektarlık minimum kent parkı büyüklüğünün biraz altında kalan veya bu büyüklüğü yakalayan 3 adet parkın bulunduğu görülmektedir

Bununla birlikte minimum kent parkı büyüklüğünden küçük olmasına rağmen kent parkı olarak nitelendirilen 10-20 hektar arası büyüklüğe sahip parkların sayısı 14'tür. Bu 14 adet parkın 4 tanesini yine kent içindeki koru alanları oluşturmaktadır (bkz. Tablo 4.12)

Tablo 4.12: Anadolu Yakası'ndaki 10-20 hektar arası büyüklüğe sahip koru alanları

İlçe	Koru Adı	Büyükük (ha)
Beykoz	Beykoz Çayırı	10.0
Pendik	Gözdağı Korusu	12.9
Ümraniye	Osmangazi Korusu	19.4
Üsküdar	Büyük Çamlıca Korusu	12.4

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Avrupa Yakasında ise 10-20 hektar arası büyüklüğe sahip 13 adet park bulunmaktadır. Bu parklar içinde koru alanları bulunmazken, 20-50 hektar arası büyüklüğe sahip 7 parktan 2 tanesi koru alanları (Yıldız Korusu ve Emirgan Korusu) 'dır (bkz. Tablo: 4.13).

Tablo 4.13: Avrupa Yakası'ndaki 20-50 hektar arası büyüklüğe sahip koru alanları

İlçe	Koru Adı	Büyükük (ha)
Beşiktaş	Yıldız Korusu	36.9
Sarıyer	Emirgan Korusu	42.8

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Anadolu Yakasından farklı olarak Avrupa Yakasında 50-100 hektar büyüklüğe sahip 3 adet park bulunmakta, bunlardan 2 tanesi (Florya Atatürk Ormanı, Hacı Osman Korusu) koru alanıdır (bkz. Tablo:4.14).

Tablo 4.14: Avrupa Yakası'ndaki 20-50 hektar arası büyüklüğe sahip koru alanları

İlçe	Koru Adı	Büyüklük (ha)
Bakırköy	Florya Atatürk Ormanı	55.2
	Hacı Osman Korusu	106.3

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Buna göre Anadolu ve Avrupa Yakaları'nda kent parkı büyüklüğüne sahip ve kent parkı olarak nitelendirilen ve alanların büyük bir çoğunluğunu koru alanları oluşturmaktadır.

Nüfusun yoğun olduğu ve kentsel yeşil alan ihtiyacının yüksek olduğu alanlarda kent parkı ihtiyacının karşılanamadığı, kent parkı olarak nitelendirilen koru alanlarına erişim mesafelerinin Tablo 3.7'deki değerlerin üzerinde olduğu yani erişilebilirlik açısından kent parkı standartlarını karşılamadığı görülmektedir.

4.3 KADIKÖY İLÇESİ ÖRNEĞİNDE KENTSEL YEŞİL ALANLAR ve PARKLAR

İstanbul'un nüfus büyüklüğü açısından önemli ilçelerinden biridir. Mekânsal, ekonomik, sosyo-kültürel v.b birçok açılardan çekim merkezi olması nedeniyle Kadıköy yoğun bir yerleşik yapıya sahip, nüfus ve yapılaşma yoğunluğu vardır.

Kadıköy, çoğunlukla orta ve üst gelir gruplarının ikamet ettiği bir ilçedir. Üretim faaliyetleri sınırlı olmasına rağmen ticaret ve hizmet sektörlerindeki yoğunlaşma sonucunda bugün Kadıköy İstanbul'un en önemli metropoliten alt merkezlerinden biri olmuştur (İBB-2005)⁶.

Yoğun bir yerleşik yapıya sahip olan Kadıköy'de, nüfus ve yapılaşma yoğunluğunun doygunluğa ulaştığı görülürken, bu nüfus ve yapılaşma yoğunluğuna karşılık başta kentsel yeşil alanlar olmak üzere donatı alanlarının standartların altında kaldığı da dikkat çekmektedir.

Kadıköy, Kuzeybatı - Güneydoğu doğrultusunda Haydarpaşa'dan Bostancı'ya yaklaşık 21 km.'lik uzun bir sahil şeridinde sahiptir (İBB 2005). Fenerbahçe Parkı, Göztepe Parkı, Özgürlük Parkı ile bu sahil boyunca devam eden yeşil alanlar en önemli kentsel yeşil alanlardır.

4.3.1 Kadıköy'ün İstanbul İçindeki Yeri ve Konumu

Kadıköy İstanbul'un Anadolu yakasında olup, doğusunda Maltepe ilçesi, batısında İstanbul Boğazı ve Marmara Denizi, kuzeyinde Üsküdar ve Ataşehir ilçeleri, güneyinde Marmara Denizi ile çevrilidir. Yüzölçümü, 25,20 km², 2013 yılı verilerine göre nüfusu 506.293'tür.

Boğazın Anadolu tarafındaki kapısı niteliğindeki Kadıköy'de ulaşım, denizyolu ve karayolu ile sağlanmakta olup, Sahil yolu, Bağdat Caddesi, Minibüs yolu ve E-5 ilçenin en önemli ulaşım bağlantılarıdır.

⁶ 1/5000 Ölçekli Kadıköy Merkez - E-5(D-100) Otoyolu Ara Bölgesi Nazım İmar Planı

Kadıköy, idari sınırlar açısından 21 mahalleden oluşmaktadır. 06.03.2008 tarihinde kabul edilen 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun sonrası 7 mahallenin Ataşehir Belediyesi sınırlarına dâhil olması ile mahalle sayısı 28'den 21'e düşmüştür.

Kadıköy'ün nüfus değerlerine bakıldığında 1965 yılından 2007 yılına kadar artan bir yapıya sahip olduğu görülürken, 06.03.2008 tarihinde kabul edilen 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun sonrası 7 mahallenin Ataşehir Belediyesi sınırlarına dâhil olması ile 2007 yılı sonrası yıllardaki nüfus değerlerinde küçük düşüşler gözlenmektedir.

4.3.2 Kadıköy 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planlarında Yeşil Alanların Dağılımı

1/5000 planlarda, Kadıköy İlçesi genelindeki toplam kentsel aktif yeşil alan miktarı 2.653.797 m²'dir. Bu alanların 1.375.255 m²'si kıyı alanlarındaki kentsel yeşil alanlardır (bkz. Tablo 4.15).

Tablo 4.15: 1/5000 planlardaki kentsel yeşil alan durumu

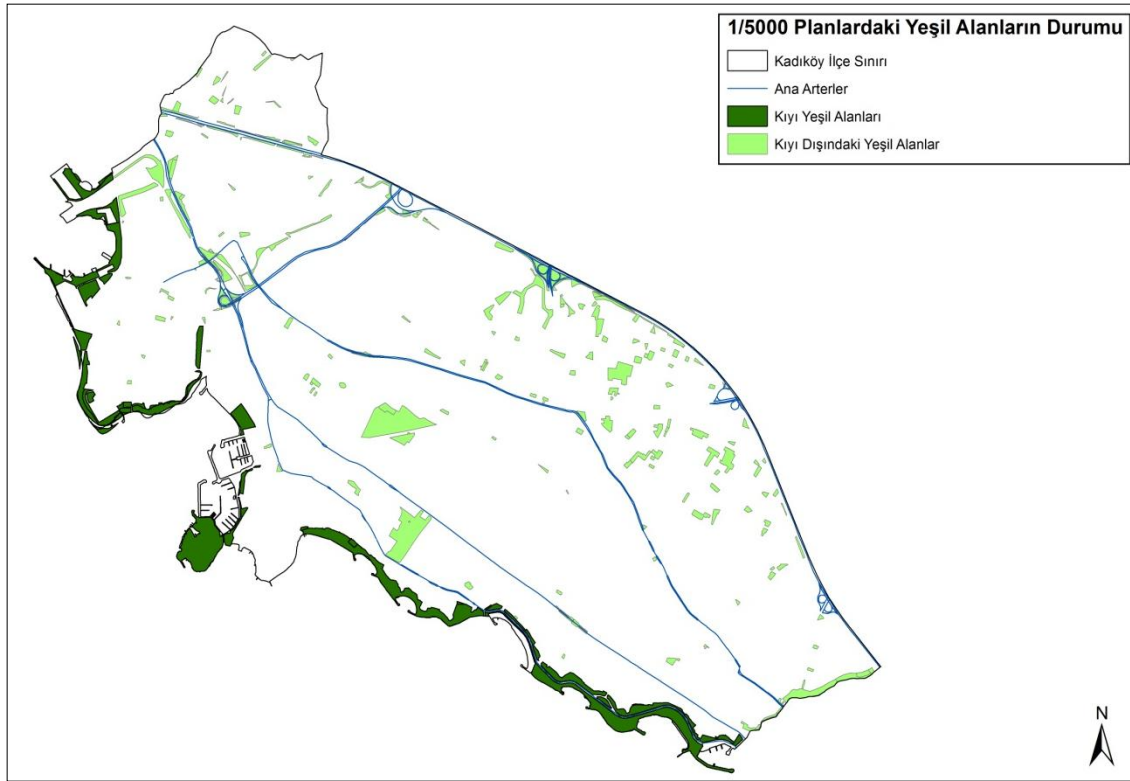
Nüfus	1/5000 Planlardaki Kentsel Yeşil Alan Büyüklüğü	Kişi Başına Düşen Kentsel Yeşil Alan (m ² /kişi)	Olmaması Gereken Kentsel Yeşil Alan Büyüklüğü (ha)	Eksik Kentsel Yeşil alan Miktarı (ha)
	Alan (ha)			
506.293	265.4	5.24	506.3	240.9

Kaynak: İBB-Şehir Planlama Müdürlüğü, 2014

2013 yılı nüfus verilerine göre Kadıköy ilçesinin nüfusu 506.293'tür. 1/5000 planlardaki öngörülen nüfus ise 742.500 kişidir. Bu nüfuslara göre, mevcut için 1/5000 planlarda kişi başına 5.24 m² yeşil alan düşmekte iken, öngörülen nüfusa göre 3.57 m² yeşil alan düşmektedir.

Ancak hem mevcut nüfus için hem de öngörülen nüfus için kişi başına düşen yeşil alan miktarının, İmar Mevzuatı'nda öngörülen kişi başına 10 m²'nin altında kaldığı görülmektedir. Bununla birlikte 1/5000 planlarda ayrılan kentsel yeşil alanların büyük bir bölümünün kıyı alanlarında bulunduğu, ilçe içinde homojen bir dağılımın olmadığı görülmektedir (bkz. Şekil 4.2).

Şekil 4.2: 1/5000 ölçekli planlarda kentsel yeşil alanlar

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

4.3.3 Kadıköy Parklarının Erişilebilirlik Ölçütlerinin Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında Kadıköy genelindeki kentsel yeşil alanlar incelenmiştir. Kadıköy'de mevcut kentsel yeşil alanlar 951.311 m², kişi başına düşen yeşil alan miktarı 1.88'dir (bkz. Tablo 4.16).

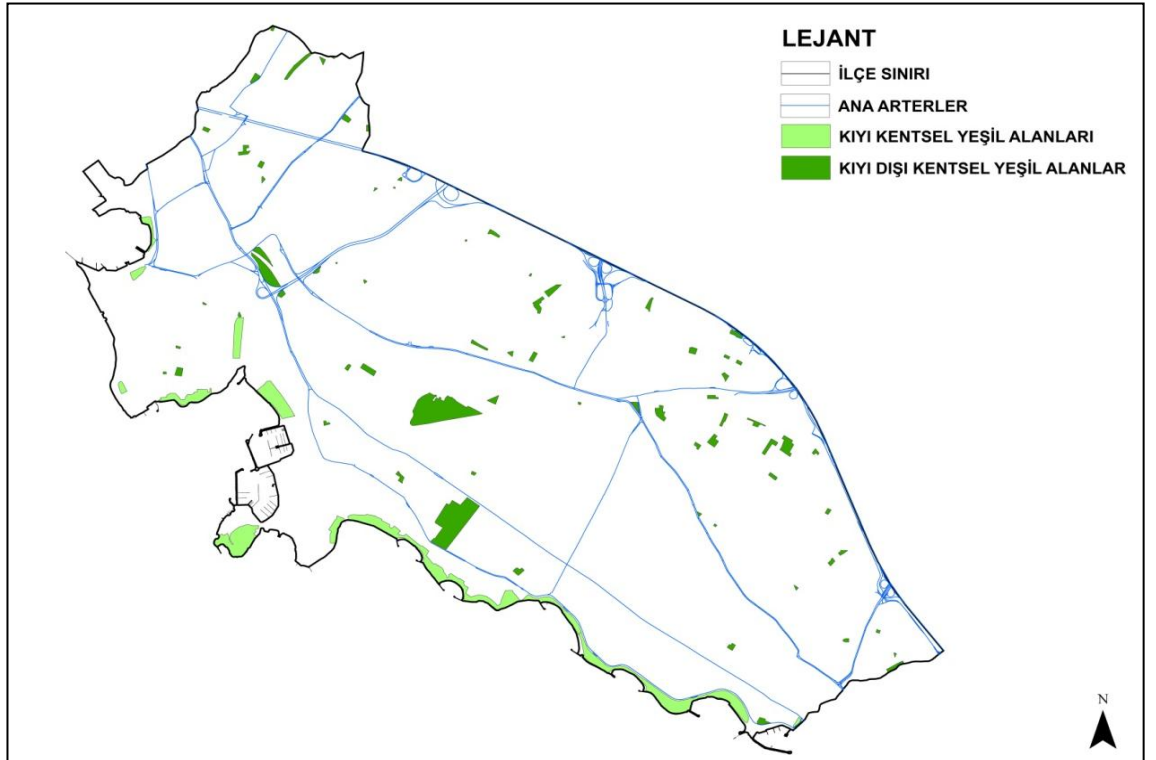
Tablo 4.16: Mevcut kentsel yeşil alan durumu

Nüfus	Mevcut Kentsel Yeşil Alan Büyüklüğü	Kişi Başına Düşen Kentsel Yeşil Alan (m ² /kişi)	Olması Gereken Kentsel Yeşil Alan Büyüklüğü (ha)	Eksik Kentsel Yeşil alan Miktarı (ha)
	Alan (ha)			
506.293	95.1	1.88	506.3	411.2

Kaynak: İBB Planlama Müdürlüğü, 2014

Buna göre, kişi başına düşen yeşil alan miktarının hem 1/5000 planlardaki kişi başına düşen 5.2 m², hem de İmar Mevzuatı'ndaki kişi başına düşen 10 m² yeşil alan değerinin altında olduğu görülmektedir. Bununla birlikte mevcut kentsel yeşil alanların kıyı alanlarında daha çok yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alanların 499.954 m²'si kıyı alanlarındaki kentsel yeşil alanlar, 451.357 m²'si ilçe sınırları içersindeki diğer kentsel yeşil alanlardır (bkz. Şekil 4.3).

Şekil 4.3: Kadıköy mevcut kentsel yeşil alan durumu

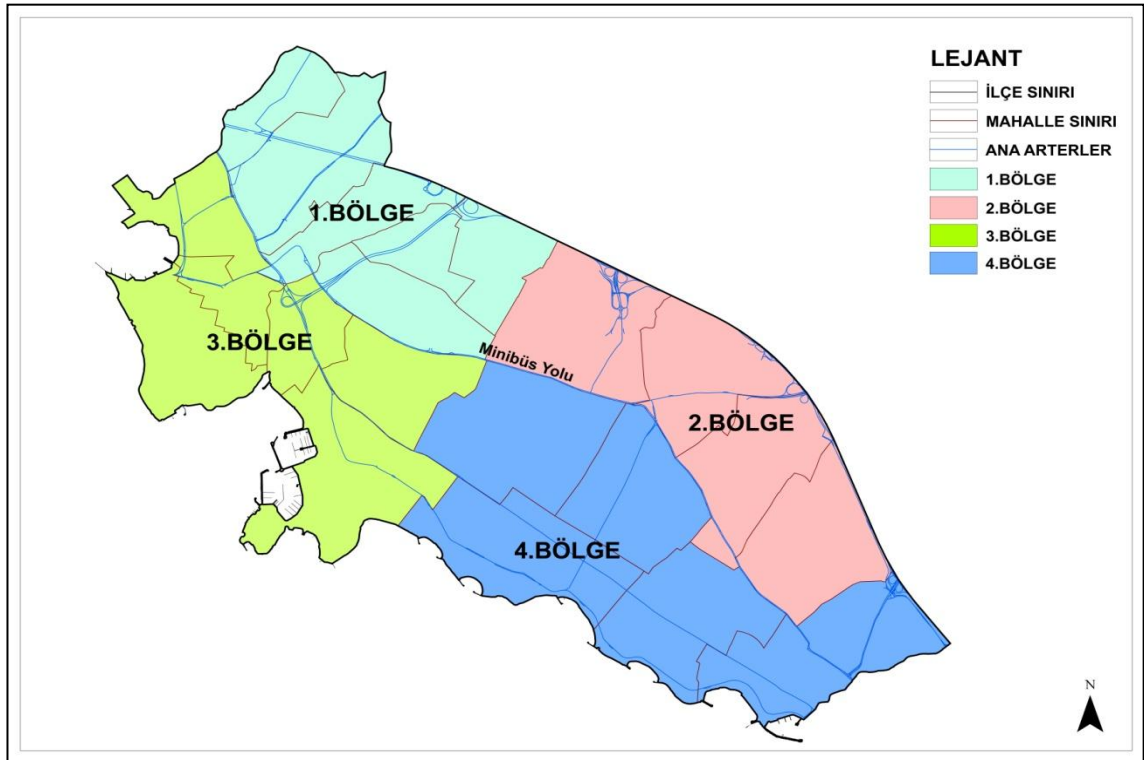
Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Çalışma kapsamında kentsel yeşil alanlar parklar, çocuk bahçesi ve oyun alanları olarak ele alınmaktadır. Ancak hem 1/5000 planlarda hem de mevcut yeşil alanlar içerisinde kentsel aktif yeşil alanlar ile ilgili kademelenme net olarak değerlendirilemediği için mevcut kentsel yeşil alanların tümü park olarak ele alınmıştır.

Parklara ilişkin standartların verildiği tablo 3.7'ye göre Kadıköy'deki parkların büyüklüklerine göre değerlendirmesi yapıldığında Kadıköy'de bulunan parklarda bu standartların yakalanamadığı, mevcut parkların 0.02 ha. (200 m²) ile 14.7 ha. (14700 m²) arasındaki büyüklüklere sahip olduğu görülmektedir.

Kadıköy'de ana ulaşım yolu olan Minibüs yolu ile idari sınır olan mahalle sınırları göz önünde bulundurularak kuzey-güney ve doğu-batı yönünde mevcut kentsel yeşil alanların erişilebilirlik ölçütleri değerlendirilerek parklar özelinde bir değerlendirme yapılmıştır. Buna göre Kadıköy 4 bölgeye ayrılmıştır. Kuzey yönünde 1 ve 2. bölgeler, güney yönünde ise 3 ve 4. bölgeler bulunmaktadır (bkz. Şekil:4.4).

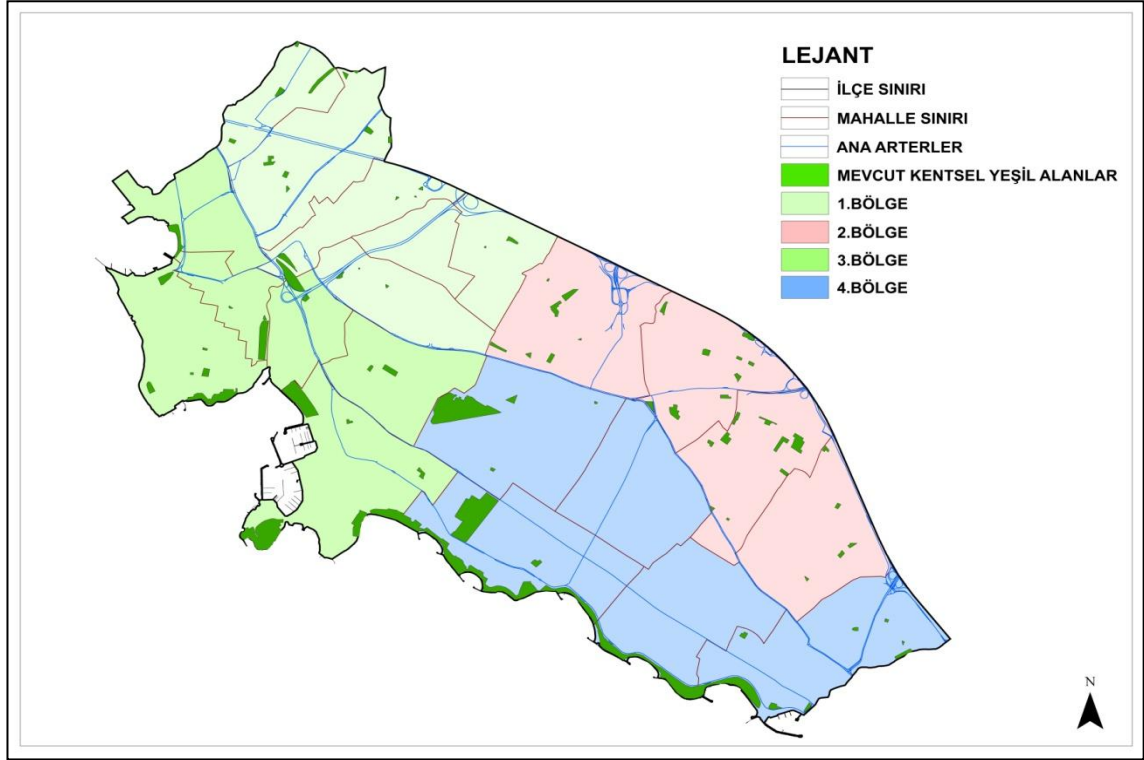
Şekil 4.4: Kadıköy ilçesinin bölgelere ayrılması

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Minibüs yolu ve mahalle sınırları eşik alınarak ayrılan bölgelere bakıldığında mevcut kentsel yeşil alanların birinci ve ikinci bölgelerde alanların homojen bir dağılım göstermediği, üçüncü ve dördüncü bölgelerde yani kıyı alanlarının bulunduğu bölgelerde ise yoğunlaştığı görülmektedir (bkz. Şekil 4.5).

Şekil 4.5: Mevut kentsel yeşil alanların bölgelere göre dağılımı

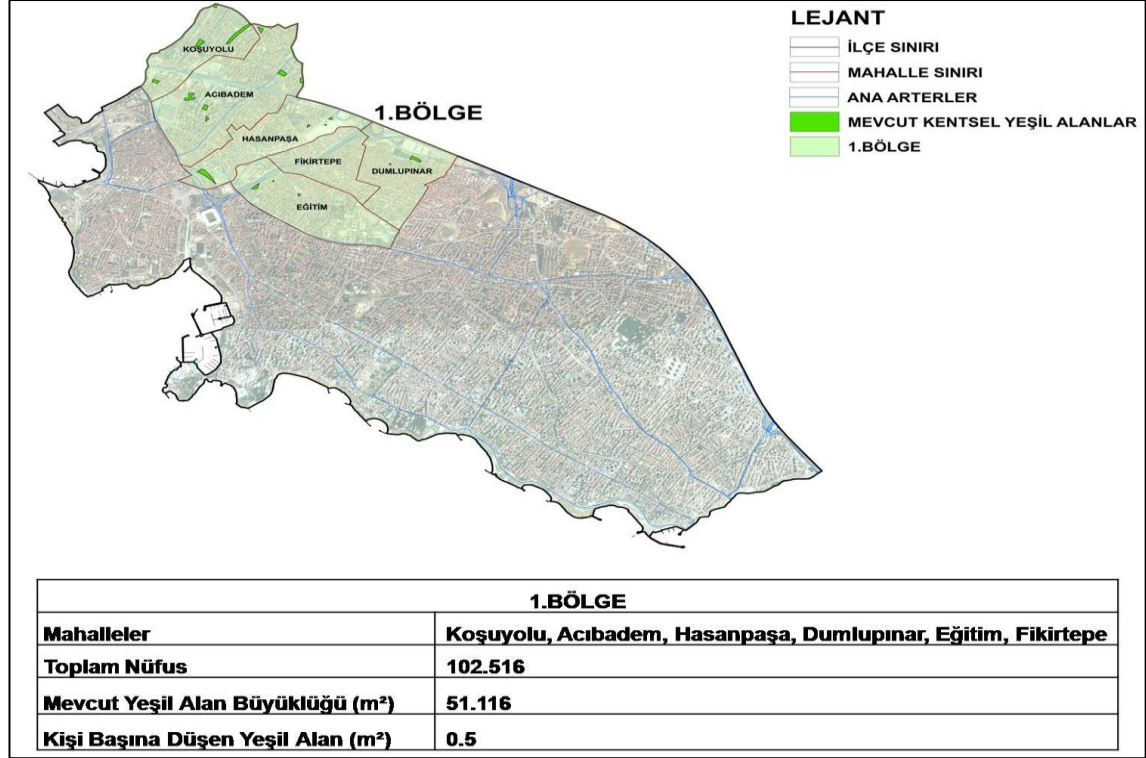
Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Parklara ilişkin standartların verildiği 3.3.2 bölümüne bakıldığında tablodaki park büyüklüğü, hizmet yarıçapı, nüfusa ilişkin değerlerin Kadıköy'deki parklarda karşılanamadığı görülmektedir. Buna bağlı olarak Kadıköy'de bölgelere ayrılan alanlardaki parklar büyüklüklerine göre en düşük 2 hektara kadar olanlar, 2 ve 4 hektar arasında olanlar, 4-10 hektar arasında büyüklüğe sahip parklar ve 10-15 hektar arası olan parklar şeklinde sınıflandırılmıştır.

1.bölgede Koşuyolu, Acıbadem, Hasanpaşa, Dumlupınar, Eğitim, Fikirtepe mahalleleri bulunmaktadır. Bu mahallelerin toplam nüfusu 102.516 kişidir.

Mevcut kentsel yeşil alanların toplamı 51.116 m²'dir. Buna göre, 1. Bölgede kişi başına düşen yeşil alan miktarı 0.5 m²'dir. Ancak bu değer İmar mevzuatına göre nüfusun ihtiyacı olan yeşil alan miktarının çok altında bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.6).

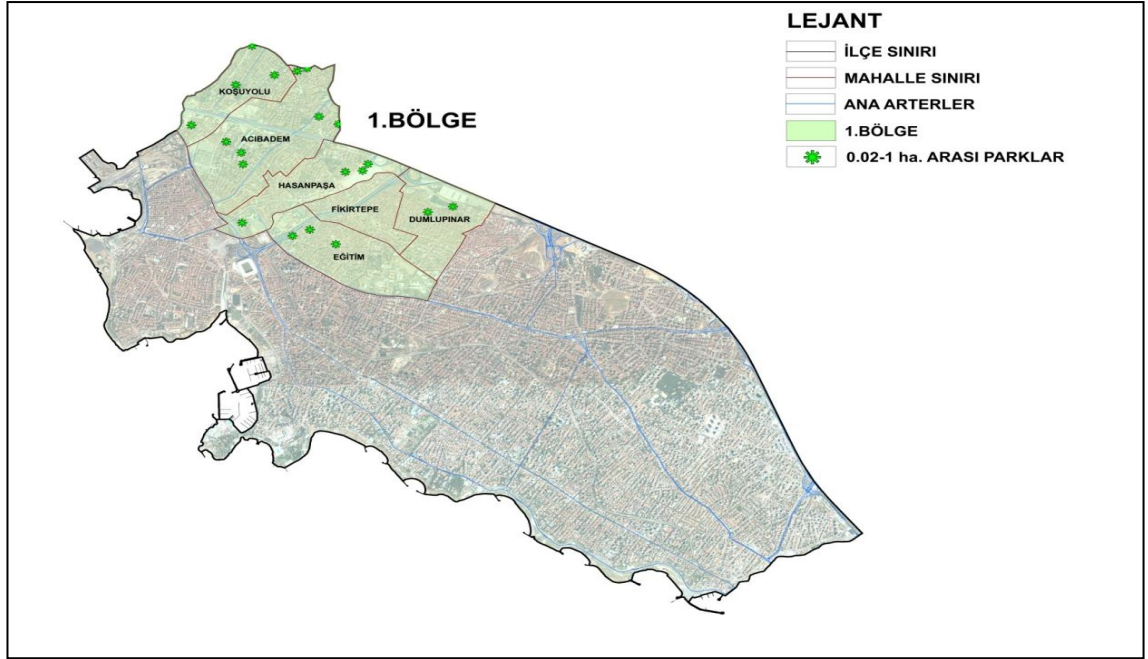
Şekil 4.6: Birinci bölgenin kentsel yeşil alan dağılımı

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Birinci bölgede toplamda 20 adet park bulunmaktadır. Bu parklar büyüklük yönünden incelendiğinde, büyüklükleri 180 m² ile 1 ha arasında değişmektedir (bkz. Şekil 4.7).

Şekil 4.7: Birinci bölgedeki parkların büyüklüklerine göre dağılımı

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Birinci bölgedeki kişi başına düşen yeşil alan miktarının çok düşük olması ile birlikte, parklara ilişkin standartların verildiği 3.3.2 bölümünde mahalle parkları ile ilgili kişi başına 1-4 m² olarak verilen değerlerin de altında olduğu, nüfusun düşük olmasına bağlı olarak sadece Koşuyolu mahallesinde bu değer 2.2 m² olduğu görülürken, Fikirtepe’de hiç park bulunmaması dikkat çekicidir (bkz. Tablo 4.17).

Tablo 4.17: Birinci bölgedeki parkların mahallelere göre dağılımı

Mahalle Adı	Park Sayısı	Alan (m ²)	Nüfus (kişi)	Kişi Başı Yeşil Alan Miktarı (m ²)
Acıbadem	7	16.921	31.437	0.54
Dumlupınar	2	3.694	17.469	0.21
Eğitim	3	2.744	14.696	0.18
Hasanpaşa	4	9.881	15.567	0.63
Koşuyolu	4	17.877	8.149	2.2
Fikirtepe	-	-	15.198	-

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

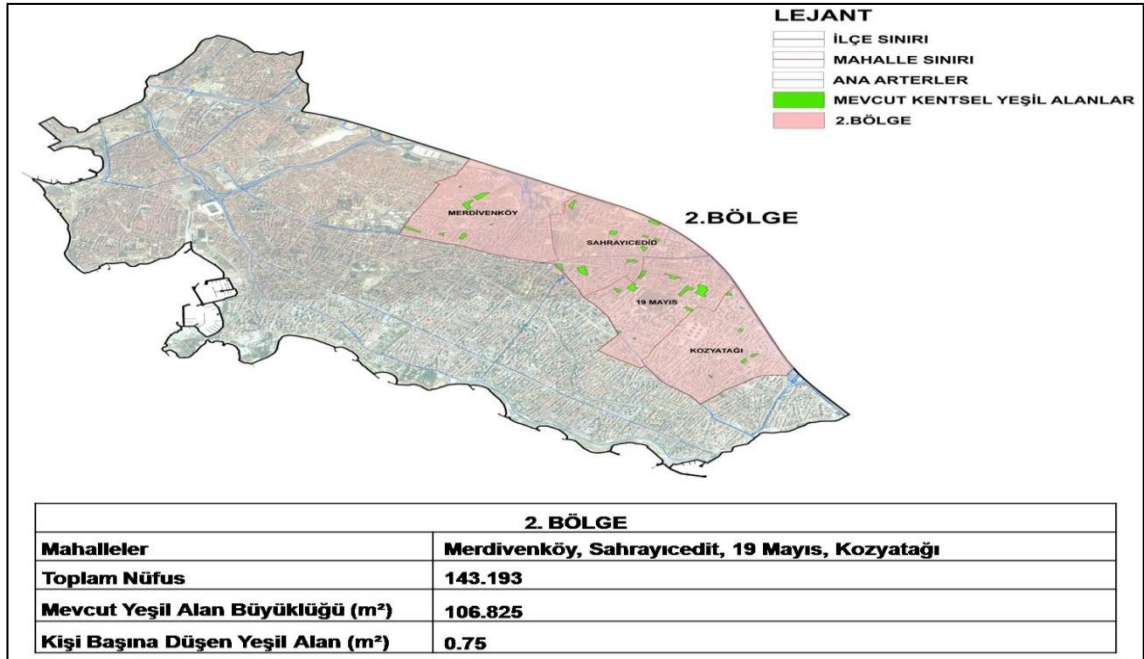
Mevcut parklar içersinde en büyük parkın 1 hektar büyüklüğe sahip olduğu birinci bölgede kent parkı statüsünde bir park bulunmadığı gibi erişilebilirlik yönünden ele alındığında nüfus ve büyüklük yönünden ihtiyaca cevap veremeyen mevcut parkların hizmet yarıçapı ve erişim mesafesinden söz etmek de mümkün olamamaktadır.

Ancak birinci bölgede yaşayan nüfusun kıyı alanlarındaki kentsel yeşil alanlara uzaklığı yürüme mesafesinde olmadığı için toplu ulaşım veya özel taşıtlar ile kıyı alanlarına ulaşması gerekmektedir.

2.bölgede Merdivenköy, Sahrayıcedit, 19 Mayıs, Kozyatağı mahalleleri bulunmaktadır. Bu mahallelerin toplam nüfusu 143.193 kişidir.

Mevcut kentsel yeşil alanların toplamı 106.825 m²'dir. Buna göre, ikinci bölgede kişi başına düşen yeşil alan miktarı 0.75 m²'dir. Ancak bu değer de birinci bölgedeki kişi başına düşen yeşil alan miktarı gibi İmar mevzuatına göre nüfusun ihtiyacı olan yeşil alan miktarının çok altında bulunmaktadır (bkz Şekil 4.8).

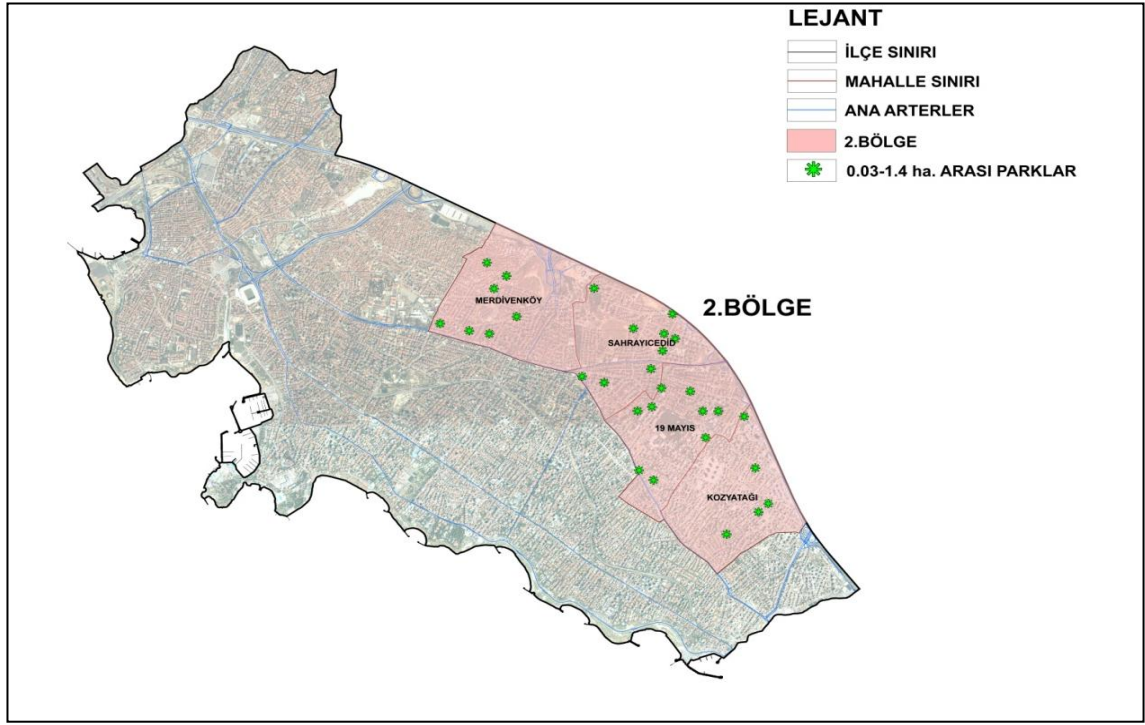
Şekil 4.8: İkinci bölgenin kentsel yeşil alan dağılımı

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

İkinci bölgede toplamda 30 adet park bulunmaktadır. Bu parklar büyüklük yönünden incelendiğinde, büyüklükleri 356 m² ile 1.4 hektar arasında değişmektedir. İkinci bölgede de kişi başına düşen yeşil alan miktarı oldukça düşük olmakla birlikte, en büyük park büyüklüğünün 1.4 hektar (1.400 m²) olması da mevcut nüfusun yeşile olan ihtiyacının bir diğer göstergesidir (bkz. Şekil 4.9)

Şekil 4.9: İkinci bölgedeki parkların büyüklüklerine göre dağılımı

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Nüfusları 30.000 kişi üzerinde olan 2. Bölge mahallerinin kişi başına düşen yeşil alan miktarlarına bakıldığında genel olarak 1 m²'nin altında olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 4.18).

Tablo 4.18: İkinci bölgedeki parkların mahallelere göre dağılımı

Mahalle Adı	Park Sayısı	Alan (m²)	Nüfus (kişi)	Kişi Başı Yeşil Alan Miktarı (m²)
Merdivenköy	7	24.119	38.658	0.62
Sahrayıcedit	9	32.798	33.099	0.99
19 Mayıs	9	41.102	33.527	1.23
Kozyatağı	5	8.805	37.909	0.23

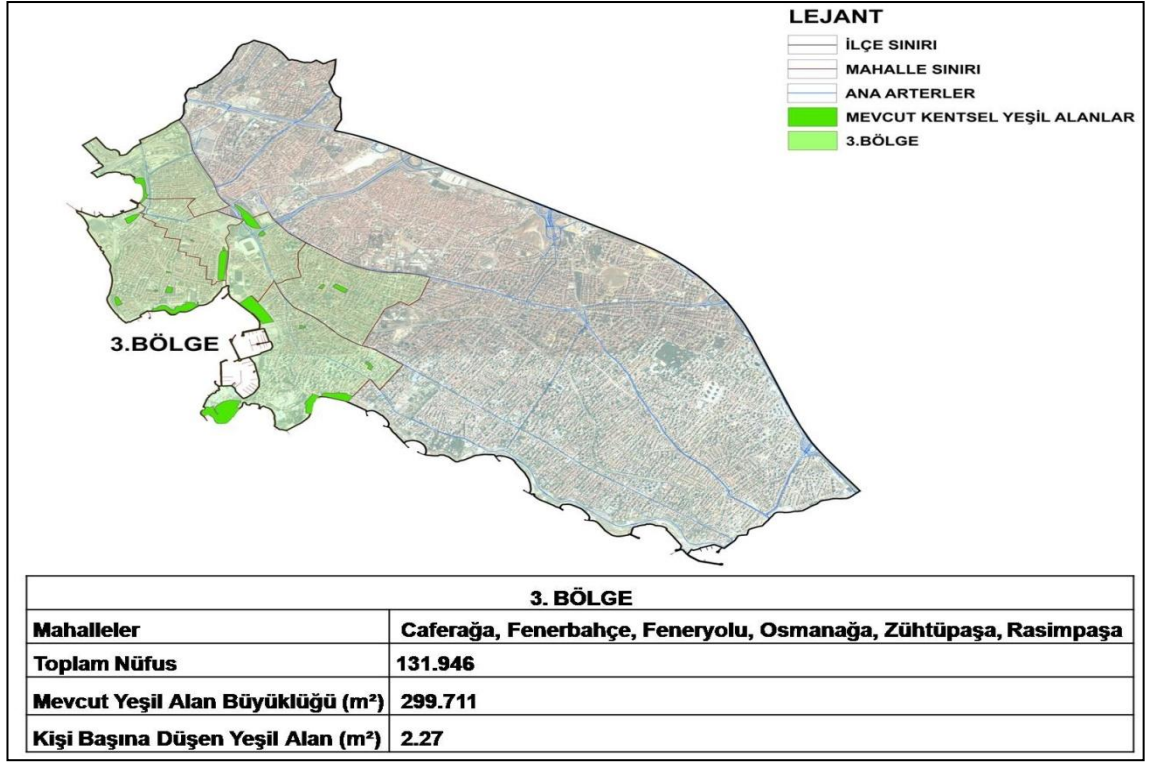
Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

İkinci bölgede de, birinci bölgede olduğu gibi mevcut kentsel yeşil alanların nüfus ve büyüklük yönünden ihtiyaca cevap veremediği görülmektedir. Buna göre 2. Bölgede de yine erişim mesafesi ve hizmet yarıçapı kriterlerinden söz etmek mümkün değildir.

Üçüncü bölgede Caferağa, Fenerbahçe, Feneryolu, Osmanağa, Zühtüpaşa, Rasimpaşa mahalleleri bulunmaktadır. Bu mahallelerin toplam nüfusu 131.946 kişidir.

Mevcut kentsel yeşil alanların toplamı 299.711 m²'dir. Buna göre, 3. bölgede kişi başına düşen yeşil alan miktarı 2.27 m²'dir. Birinci ve ikinci bölgeye göre kişi başına düşen yeşil alan miktarı üçüncü bölgede daha yüksektir. Ancak bu değer de İmar mevzuatına göre nüfusun ihtiyacı olan yeşil alan miktarının çok altında bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.10).

Şekil 4.10: Üçüncü bölgenin kentsel yeşil alan dağılımı

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Diğer bölgelere göre üçüncü bölgenin kişi başına düşen yeşil alan miktarının yüksek olmasının bir nedeni de kıyı alanlarındaki kentsel yeşil alanlardır. Ancak kıyı alanlarındaki kentsel yeşil alanların tüm Kadıköy nüfusuna, hatta diğer ilçelerdeki nüfusa da hitap ettiği düşünüldüğünde bu oranın da ihtiyaca cevap veremediği görülmektedir.

Üçüncü bölge de kişi başına düşen yeşil alan miktarları 10 m²'nin altındadır. Fenerbahçe mahallesinin kişi başına düşen yeşil alan miktarı 8.33 m² 'dir. (bkz. Tablo 4.19). Bunun sebebi kıyı alanındaki Fenerbahçe ve Kalamış parklarının bu mahalle içerisinde bulunmasıdır.

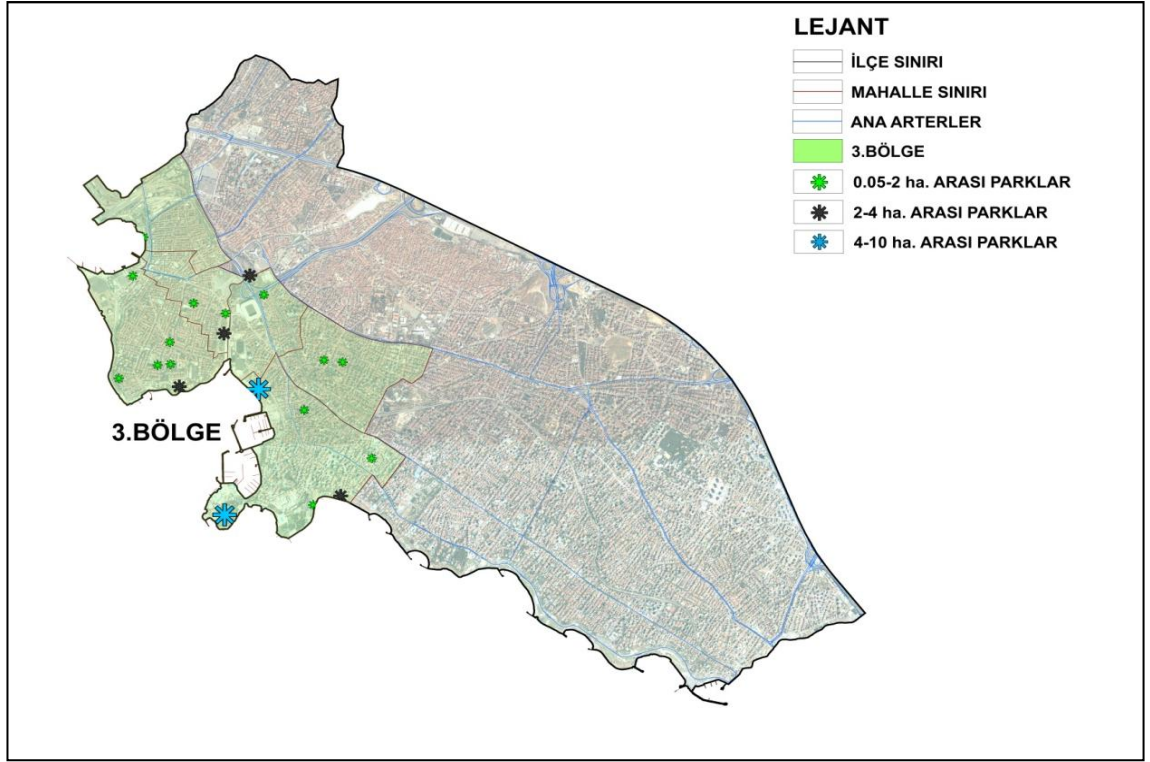
Tablo 4.19: Üçüncü bölgedeki parkların mahallelere göre dağılımı

Mahalle Adı	Park Sayısı	Alan (m²)	Nüfus (kişi)	Kişi Başı Yeşil Alan Miktarı (m²)
Caferağa	6	51.429	24.805	2.07
Fenerbahçe	6	168.046	20.170	8.33
Feneryolu	2	8.939	26.700	0.33
Osmanağa	5	68.621	37.909	0.23
Zühtüpaşa	1	2.676	8.219	0.32
Rasimpaşa	-	-	14.143	-

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Birinci ve ikinci bölgelerde park büyüklükleri 2 ha.'ın altında olduğu için büyüklüklerine göre bir sınıflama yapılamamıştır. Ancak üçüncü ve dördüncü bölgelerde büyüklük yönünden bir sınıflama yapmak mümkündür. Üçüncü bölgede 0.05-2 hektar arası büyüklükte 14 adet park, 2-4 hektar arası büyüklükte 4 adet park, 4-10 hektar arası büyüklükte 2 adet park bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.11).

Şekil 4.11: Üçüncü bölgedeki parkların büyüklüklerine göre dağılımı

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

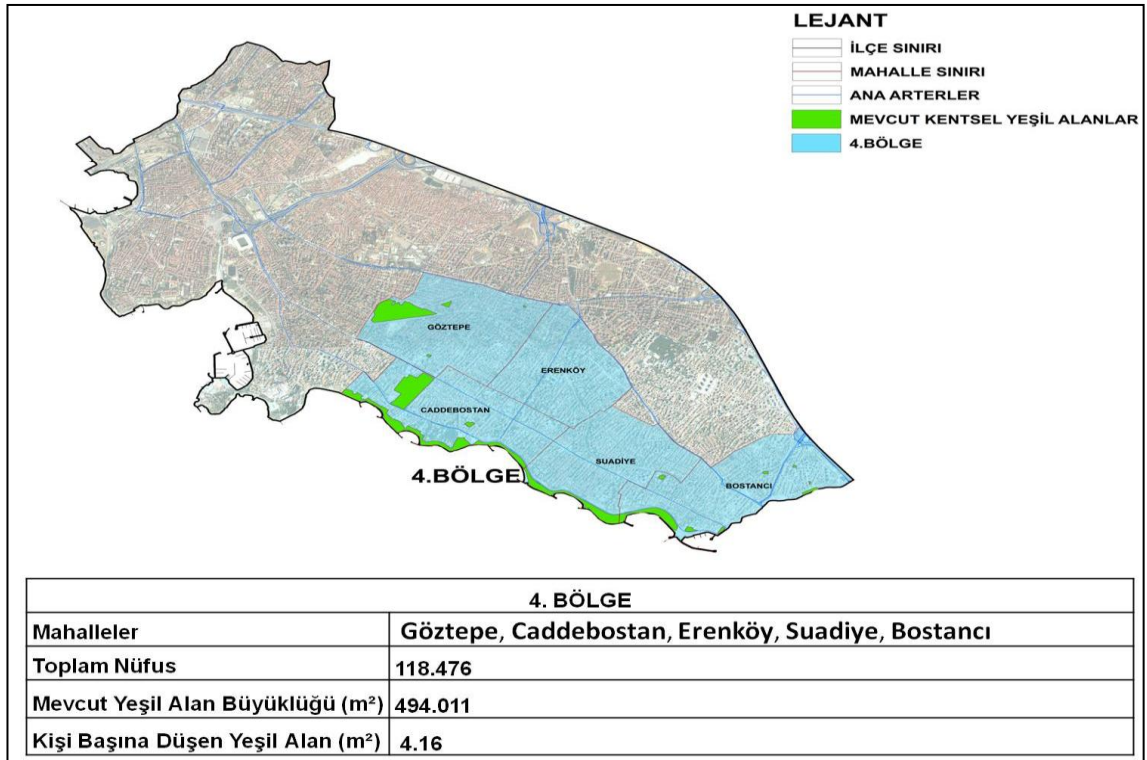
Tablo 3.7'ye göre 0.05-2 hektar arasındaki 14 adet parkın konut gruplarına hitap ettiği, 2-4 hektar arası 4 adet parkın komşuluk birimi parkı, 4-10 hektar arasındaki 2 adet parkın mahalle parkı statüsüne karşılık geldiği görülmektedir. Ancak kıyı alanında bulunan 4.97 hektar büyüklüğündeki Kalamış Parkı ile 7.3 hektar büyüklüğündeki Fenerbahçe parkları büyüklük, hizmet ettiği nüfus ve erişilebilirlik yönünden kent parkları kriterlerine uygun olmadığı halde kent parkı statüsünde değerlendirilmektedir.

Üçüncü bölgedeki yeşil alan miktarı, kendi içinde barındırdığı nüfus için yeterli olmadığı gibi birinci ve ikinci bölgede mevcut kentsel yeşil alanların yetersiz oluşuna bağlı olarak bu bölgelerdeki nüfusun güneşe doğru kıyı alanları, Kalamış ve Fenerbahçe Parkları'na yönelişi üçüncü bölgedeki yeşil alan ihtiyacını daha çok arttırmaktadır.

4.bölgede Göztepe, Caddebostan, Erenköy, Suadiye, Bostancı mahalleleri bulunmaktadır. Bu mahallelerin toplam nüfusu 118.476 kişidir.

Mevcut kentsel yeşil alanların toplamı 494.011 m²'dir. Buna göre, dördüncü bölgede kişi başına düşen yeşil alan miktarı 4.16 m²'dir. Birinci, ikinci ve üçüncü bölgeye göre kişi başına düşen yeşil alan miktarı dördüncü bölgede daha yüksektir. Ancak bu değer de İmar mevzuatına göre nüfusun ihtiyacı olan yeşil alan miktarının çok altında bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.12).

Şekil 4.12: Dördüncü bölgenin kentsel yeşil alan dağılımı

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Dördüncü bölgede kişi başı yeşil alan miktarının diğer bölgelere göre yüksek olmasının nedeni, Caddebostan, Suadiye ve Bostancı kıyı alanlarındaki yeşil alanlar ile Göztepe'deki Özgürlük Parkı ile 60.yıl parklarıdır. Caddebostan'da kıyı alanlarındaki yeşil alanlara bağlı olarak kişi başına düşen yeşil alan miktarı 12.7 m², Suadiye'de 4.7m², Bostancı'da bu değer 3.9 m² dir. Göztepe'de Özgürlük Parkı ile 60.yıl parkı bulunmasına rağmen kişi başına düşen yeşil alan miktarı 3 m²'dir.

Bunun yanında dikkat çeken bir diğer durum da Erenköy mahallesinde kentsel yeşil alan bulunmamasıdır (bkz. Tablo 4.20).

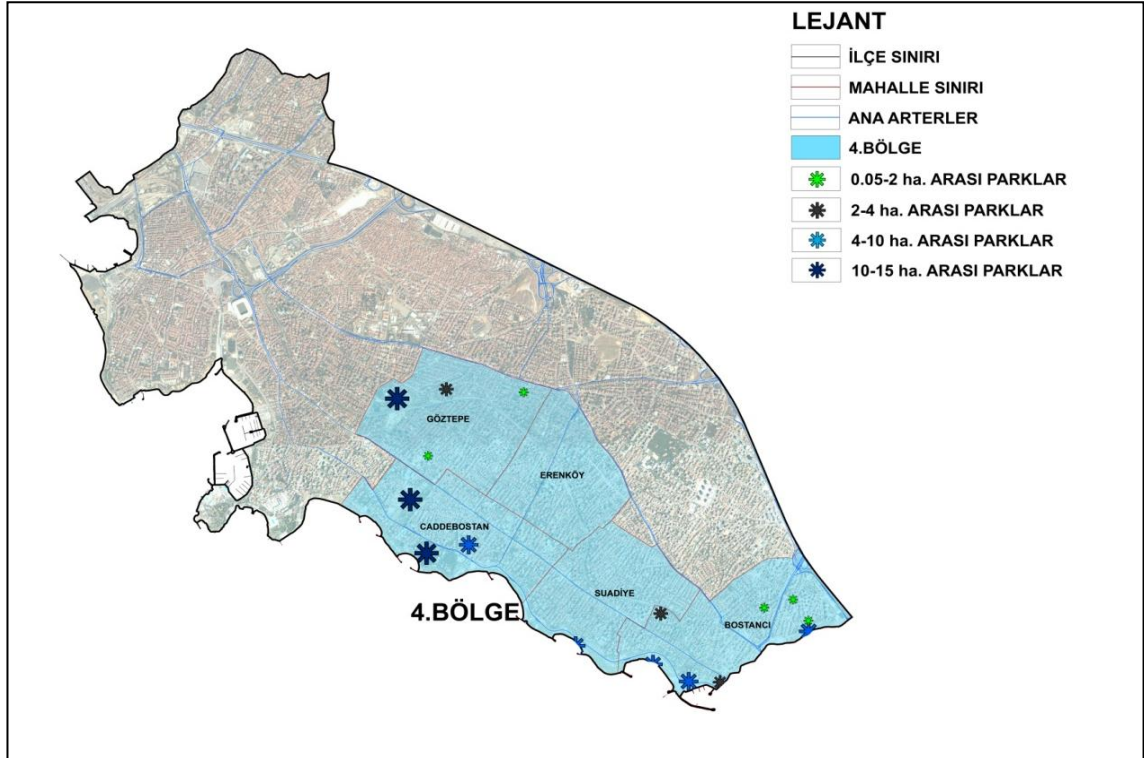
Tablo 4.20: Dördüncü bölgedeki parkların mahallelere göre dağılımı

Mahalle Adı	Park Sayısı	Alan (m ²)	Nüfus (kişi)	Kişi Başı Yeşil Alan Miktarı (m ²)
Göztepe	4	118.980	39.533	3.00
Caddebostan	3	235.323	20.170	12.7
Erenköy	-	-	36.184	0.00
Suadiye	1	74.796	26.302	4.7
Bostancı	8	64.912	35.820	3.90

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Dördüncü bölgede 0.05-2 hektar arası büyüklüğe sahip 5 adet park, 2-4 hektar arası büyüklüğe sahip 3 adet park, bununla birlikte 4-10 hektar arası büyüklükte 5 adet park, 10-15 hektar arası büyüklükte 3 adet park bulunmaktadır. (bkz. Şekil 4.13)

Şekil 4.13: Dördüncü bölgedeki parkların büyüklüklerine göre dağılımı

Kaynak: Tez kapsamında Mustafa ATLI tarafından hazırlanmıştır, 2014

Kent parkı kriterlerine uymadığı halde diğer mahallelerdeki parklara oranla daha büyük olan 4-10 hektar arası 5 adet parkın 3 tanesi bostancı kıyı alanlarında, 1 tanesi Suadiye kıyı alanlarında, 1 tanesi de Caddebostan kıyı alanlarında bulunan kentsel yeşil alanlardır. Bunun dışında 10-15 hektar arası büyüklüğe sahip parklardan 2 tanesi Göztepe Mahallesi sınırları içerisindeki Özgürlük parkı ile 60. Yıl parkları ile Caddebostan kıyı alanlarındaki kentsel yeşil alanlardır.

Bu bölgede de gerek 4-10 hektar arasındaki büyüklüğe sahip alanlar gerekse 10-15 hektar büyüklüğe sahip alanlar büyüklük, hizmet ettiği nüfus ve erişilebilirlik yönünden kent parkları kriterlerine uygun olmadığı halde kent parkı statüsünde değerlendirilmektedir.

Dördüncü bölgede de üçüncü bölgede olduğu gibi yeşil alan miktarı, kendi içinde barındırdığı nüfusun ihtiyacını karşılayamamaktadır. Bununla birlikte gibi birinci ve ikinci bölgedeki mevcut kentsel yeşil alanların yetersiz oluşuna bağlı olarak bu bölgelerdeki nüfusun güneye doğru kıyı alanları, Özgürlük Parkı ve 60. yıl Parkları'na yönelişi dördüncü bölgedeki yeşil alan ihtiyacını daha çok arttırmaktadır.

4.3.4 Bölüm Sonucu

Buna göre Kadıköy'ün kentsel yeşil alanlarının ve kent parkları erişilebilirlik ölçütlerinin genel değerlendirilmesinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Kadıköy'de 1/5000 planlarda ayrılan kentsel yeşil alan miktarı, mevcut nüfus için kişi başına 5.24 m² yeşil alan düşmekte iken, planlarda öngörülen nüfusa göre 3.57 m²'dir. Ancak hem mevcut nüfus için hem de öngörülen nüfus için kişi başına düşen yeşil alan miktarının, İmar Mevzuatı'nda öngörülen kişi başına 10 m²'nin altında kaldığı, bununla birlikte 1/5000 planlarda ayrılan kentsel yeşil alanların büyük bir bölümünün kıyı alanlarında bulunduğu, ilçe içinde homojen bir dağılımın olmadığı görülmektedir.

Mevcut kentsel yeşil alanların kişi başına düşen yeşil alan miktarı 1.88'dir. Bu orana kıyı alanlarındaki kentsel yeşil alanlar da dâhildir.

Kentsel yeşil alanlar parklar, çocuk bahçesi ve oyun alanları olarak ele alınmaktadır. Ancak hem 1/5000 planlarda hem de mevcut yeşil alanlar içerisinde kentsel yeşil alanlar ile ilgili kademelenme net olarak görülemediği için mevcut kentsel yeşil alanların tümü park olarak değerlendirilmektedir.

Kadıköy'deki parkların büyüklüklerine göre değerlendirmesinde parklara ilişkin standartların yakalanamadığı, mevcut parkların standartların altında kaldığı anlaşılmaktadır.

Ana ulaşım yolu olan Minibüs yolu ile idari sınır olan mahalle sınırları göz önünde bulundurularak kuzey-güney ve doğu-batı yönünde 4 bölgeye ayrılan Kadıköy'de yapılan değerlendirmede birinci ve ikinci bölgelerdeki kişi başına düşen yeşil alan miktarlarının 1 m²'nin altında, park büyüklüklerinin de 2 hektarın altında olduğu, birinci bölgedeki Fikirtepe Mahallesi'nde kentsel yeşil alan olmadığı görülmektedir.

Kıyı alanlarındaki kentsel yeşil alanları içinde barındıran üçüncü ve dördüncü bölgelerde ise kişi başına düşen yeşil alan miktarları her ne kadar birinci ve ikinci bölgeye göre yüksek olsa da 10 m²'nin çok altında bulunmaktadır.

Birinci bölgede Fikirtepe Mahallesi'nde olduğu gibi üçüncü bölgede Rasimpaşa Mahalle'sinde, dördüncü bölgede ise Erenköy Mahallesi'nde kentsel yeşil alan bulunmamaktadır.

Üçüncü ve dördüncü bölgedeki 4-10 hektar arası ve 10-15 hektar arası büyüklüğe sahip parklar büyüklük, hizmet ettiği nüfus ve erişilebilirlik yönünden kent parkları kriterlerine uygun olmadığı halde kent parkı statüsünde değerlendirilmektedir.

Erişilebilirlik açısından değerlendirildiğinde, tüm bölgelerdeki yeşil alan miktarının bölgelerin yeşil alan ihtiyacını karşılayamadığı görülmektedir. Buna bağlı olarak özellikle birinci ve ikinci bölgedeki nüfusun yeşil alan ihtiyacını karşılayabilmesi için diğer bölgelerdeki ve kıyı alanlarındaki kentsel yeşil alanlara yönelim göstereceği anlaşılmaktadır. Ancak bu alanlara erişim yürüme mesafesinde olmadığı için erişilebilirlik konusunda da zorluklar bulunmaktadır.

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

İstanbul genelindeki kentsel yeşil alan durumu ile ilgili bir değerlendirme yapıldığında, mevcut kentsel yeşil alanların belirli bir hiyerarşi içerisinde bulunmadığı gibi, kullanım ve kente dağılımı yönünden de bir bütünlük oluşturmadığı görülmektedir.

1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda yeşil alan ve spor alanı donatıları bir arada değerlendirildiği, bu donatıların birlikte değerlendirmesinden dolayı, hem mevcut nüfusa göre hem de 2023 yılı projeksiyon nüfusuna göre kişi başına düşen yeşil alan miktarının mevzuat kapsamında verilen kişi başına 10 m²'nin üzerinde olduğu, ancak bu donatıların birbirinden ayrılarak kişi başına düşen yeşil alan miktarının hesaplanması durumunda bu oranların 10 m²'nin altında çıkacağı anlaşılmaktadır.

Doğu batı yönünden İstanbul genelinde kişi başına düşen yeşil alan miktarları arasında bir dengesizlik söz konusu olduğu, kentsel ve bölgesel açık yeşil ve spor alanlarının doğu yönünde daha büyük alanlara yayıldığı görülmektedir.

1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda kişi başına düşen yeşil alan miktarının yüksek olmasının bir diğer nedeni de tüm kentin kullanımına ayrılan kıyı ve kıyı dolgu alanlarındaki kentsel ve bölgesel açık yeşil ve spor alanlarıdır. Bu alanların ayrılarak yapıldığı hesaplamada kişi başına düşen yeşil alan miktarının 10 m²'nin altında kaldığı görülmektedir.

1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları ile hem mevcut kentsel yeşil alanlarda kişi başına düşen yeşil alan miktarının, İmar Mevzuatı'nın önerdiği kişi başına 10 m² yeşil alan büyüklüğünün altında kaldığı görülmektedir.

1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları'nda, yeşil alanlar aktif ve diğer yeşil alanlar olarak ayrılmış, kentsel yeşil alanlar aktif yeşil alanlar olarak değerlendirilmiştir. Aktif yeşil alanlar içersine parklar ve dinlenme alanları, çocuk bahçeleri, oyun alanları, diğer yeşil alanlar içersine orman alanları, ağaçlandırılacak alanlar, makilik, fundalık ve çalılık alanlar, fuar, panayır ve festival alanları, mezarlıklar dâhil edilmiştir.

1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları'ndaki aktif yeşil alanlara ilişkin kademelenmelerde ve lejantlarda bir netlik olmadığı, kentsel yeşil alan olarak nitelendirilen bazı alanların orman alanı, yol-refüj alanları olduğu anlaşılmaktadır.

Mevcut nüfusa göre İstanbul geneli ve Avrupa yakası kişi başına düşen yeşil alan miktarının mevzuat kapsamında verilen kişi başı 10 m²'nin üzerinde, Anadolu yakasında ise altında olduğu, projeksiyon nüfusuna göre ise İstanbul genelinde ve her iki yakada kişi başına düşen yeşil alan miktarı 10 m²'nin altında olduğu, görülmektedir.

Bununla birlikte, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları'nda, doğu-batı yönünden İstanbul genelinde kişi başına düşen yeşil alan miktarları yönünden batı yakasında kişi başına düşen yeşil alan miktarının, doğu yakası kişi başı yeşil alan miktarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Mevcut kentsel yeşil alanlar gelindiğinde, parklar, çocuk bahçesi ve oyun alanları ve ile birlikte kent içindeki koru alanlarının da dâhil edildiği yeşil alanlar İstanbul'un kişi başına düşen yeşil alan ihtiyacını karşılayamamaktadır.

Avrupa Yakasına göre, Anadolu Yakasında kişi başına düşen yeşil alan miktarı daha yüksek olmasına rağmen yeşil alan miktarlarının hem doğu batı yönünde, hem de tüm İstanbul genelinde mevzuat kapsamında verilen kişi başına 10 m²'nin altında olduğu görülmektedir.

Ayrıca yine mevcut kentsel yeşil alanların belirli bir hiyerarşi içerisinde bulunmadığı, verilen standartların altında değerler taşıdığı, standarda yakın veya standardı yakalaya yeşil alanların büyük çoğunluğunun kent içi koru alanları olduğu, nüfusun ihtiyacını karşılayamadığı, erişim mesafelerinin zorluklar oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Kadıköy için kentsel yeşil alan durumu ile ilgili bir değerlendirme yapıldığında ise, Kadıköy'de de 1/5000 planlarda ayrılan kentsel yeşil alan miktarı, hem mevcut nüfus için hem de öngörülen nüfus için kişi başına düşen yeşil alan miktarının, İmar Mevzuatı'nda öngörülen kişi başına 10 m²'nin altında kaldığı, bununla birlikte 1/5000

planlarda ayrılan kentsel yeşil alanların büyük bir bölümünün kıyı alanlarında bulunduğu, ilçe içinde homojen bir dağılımın olmadığı görülmektedir.

Kentsel yeşil alanların parklar, çocuk bahçesi ve oyun alanları olarak ele alındığı, ancak hem 1/5000 planlarda hem de mevcut yeşil alanlar içerisinde kentsel yeşil alanlar ile ilgili kademelenmenin net olmadığı görülmektedir.

Kadıköy'deki parkların büyüklüklerine göre değerlendirmesinde parklara ilişkin standartların yakalanamadığı, mevcut parkların standartların altında kaldığı anlaşılmaktadır.

Ana ulaşım yolu olan Minibüs yolu ile idari sınır olan mahalle sınırları göz önünde bulundurularak kuzey-güney ve doğu-batı yönünde 4 bölgeye ayrılan Kadıköy'de yapılan değerlendirmede birinci ve ikinci bölgelerdeki kişi başına düşen yeşil alan miktarlarının 1 m²'nin altında, park büyüklüklerinin de 2 hektarın altında olduğu, birinci bölgedeki Fikirtepe Mahallesi'nde kentsel yeşil alan olmadığı görülmektedir.

Kıyı alanlarındaki kentsel yeşil alanları içinde barındıran üçüncü ve dördüncü bölgelerde ise kişi başına düşen yeşil alan miktarları her ne kadar birinci ve ikinci bölgeye göre yüksek olsa da 10 m²'nin çok altında kaldığı görülmektedir.

Birinci bölgede Fikirtepe Mahallesi'nde olduğu gibi üçüncü bölgede Rasimpaşa Mahalle'sinde, dördüncü bölgede ise Erenköy Mahallesi'nde kentsel yeşil alan bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Üçüncü ve dördüncü bölgedeki 4-10 hektar arası ve 10-15 hektar arası büyüklüğe sahip parklar büyüklük, hizmet ettiği nüfus ve erişilebilirlik yönünden kent parkları kriterlerine uygun olmadığı halde kent parkı statüsünde değerlendirilmektedir.

Erişilebilirlik açısından değerlendirildiğinde, tüm bölgelerdeki yeşil alan miktarının bölgelerin yeşil alan ihtiyacını karşılayamadığı görülmektedir. Buna bağlı olarak özellikle birinci ve ikinci bölgedeki nüfusun yeşil alan ihtiyacını karşılayabilmesi için diğer bölgelerdeki ve kıyı alanlarındaki kentsel yeşil alanlara yönelim göstereceği anlaşılmaktadır. Ancak bu alanlara erişim yürüme mesafesinde olmadığı için erişilebilirlik konusunda da zorluklar bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, İmar Mevzuatına göre belirlenen kişi başına yeşil alan miktarı yakalanmalı hatta çeşitli dünya ülkelerindeki gibi mevcut değerler yükseltilmelidir.

İstanbul genelinde, yapılan plan çalışmalarında yeşil alan türlerinin temel işlevleri tanımlanmalı, yeşil alanlar içerisinde bir hiyerarşi oluşturulmalı ve bu hiyerarşi mevcut kentsel yeşil alanlar içerisinde uygulanmalıdır. Yerleşimlerin sosyo-ekonomik dokularına bağlı olarak uygun yeşil alan türleri tanımlanmalıdır.

Başta Kent parkları olmak üzere diğer tüm park türlerini yer seçiminde diğer arazi kullanımlarına ve ulaşımına ilişkin veriler göz önünde bulundurulmalıdır. Parkların etkin kullanımını sağlamak için, erişim mesafeleri dikkate alınmalıdır.

Tüm kent genelinde, mahalle ve semt birimlerine hizmet verecek niteliklerdeki yeşil alanların yetersiz olduğu yerlerde, özellikle nüfusun yoğun olduğu yerleşimlerde, gerek mahalle, semt ve kent parklarının alan büyüklüklerinde, gerekse de kişi başına düşen yeşil alan miktarlarındaki eksiklikler plan bir çalışma çerçevesinde giderilmelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aydemir, S.E., 2004. *Kentsel Açık ve Yeşil Alanlar “Rekreasyon”, Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı*, KTÜ Yayını, Trabzon.
- Ersoy, M., 2009. *Kentsel Planlamada Arazi Kullanım Standartları*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Gold, S. M. 1980. *Recreation Planning and Design*, Mc Graw-Hill Book Comp., New York.
- Keleş, R., 1984. *Kentleşme ve Kent Politikası*, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 540, Ankara.
- Keleş, R., 1998. *Kentbilim Terimler Sözlüğü*, İmge Kitabevi Yayınları, 93 S., Ankara.
- Pamay, B., 1978. *Kentsel Peyzaj Planlaması*, İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Özkan, B. 2001. *Kentsel Rekreasyon Alan Planlaması*, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Tanrıverdi, F. 1987. *Peyzaj Mimarlığı Bahçe Sanatının Temel İlkeleri ve Uygulama Metotları*, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Yayın No:291, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum.
- Uzun, G. 1987. *Kentsel Rekreasyon Alan Planlaması*, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Kitabı:48, Adana.

Diğer Yayınlar

- Aksoy, Y., 2001. İstanbul Kenti Yeşil Alan Durumunun İrdelenmesi, *Doktora Tezi, İ.T.Ü. , Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*
- Albayrak, B. 2006. Çorum Kenti Mevcut Alan Kullanım Kararları ve Açık-Yeşil Alan Verilerinin Değerlendirilmesi Üzerinde Bir Araştırma, *Yüksek Lisans Tezi, A.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.*
- Aydiner, M., 2010. Manisa Kent Merkezi ve Yakın Çevresinin Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Byrne, J., Sipe, N., 2010. Green and open space planning for urban consolidation-A review of the literature and best practice, *Griffith University Urban Research Program.*
- Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik. 2008. Resmi Gazete, 27051, 11.11.2008
- Demir, Z.. 2004. Düzce'nin Yeni Kentleşme Sürecinde Açık ve Yeşil Alanlara Yeni Fonksiyonlar Kazandırılması, *Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı. İstanbul.*
- Dedeoğlu, İ., 2006. Kentsel Yeşil Alanların Gece Kullanımında Dış Aydınlatmanın Önemi ve Yöntemi: Gülhane Parkı Örneği, *Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*
- Dil , M., 2004. İstanbul'un Yeşil Alan Sisteminin Planlama Kriterleri Açısından İrdelenmesi , *Yüksek Lisans Tezi , İ.TÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*

- Ertekin, N., 1992. Yeşil Alan Olarak İzmir İçin Önemi Olan Kültür Parkın Bitki Varlığının Saptanması, Korunması ve Geliştirilmesi Üzerine Araştırmalar, *Master Tezi, Ege Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, , İzmir.*
- G.D. Türel., 1988, Ankara Kenti Yeşil Alanlarının Kullanım Etkinliklerinin Bugünkü Durumu ve Yeterliliği İçin Alınması Gereken Önlemler, *Doktora Tezi (Yayımlanmamış), A.Ü. Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara.*
- İBB, 2006. Şehir Planlama Müdürlüğü, *İstanbul Metropolitan Alan Bütünü Nüfus Donatı Dağılımının İncelenmesi ve Öneri Donatılara İlişkin Analitik Etüd İş: Yeşil Alanlar*, İstanbul.
- İBB, 2009. Şehir Planlama Müdürlüğü, *1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu*, İstanbul.
- J. Burke., J.Ewan., 1999. Sonoran Preserve Master Plan:An Open Space Plan For The Phoenix Sonoran Desert, *Arizona State University Pres, Tepme.*
- Kap, S.D., 2006. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Kapsamında Yeşil Alan Kullanımı; İstanbul Boğaziçi Ön Görünüm Bölgesi Örneği, *Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*
- Karataş, M., 1997. İstanbul Metropolünde Yeşil Alan Sisteminin Oluşturulması Üzerine Bir Araştırma, *Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*
- Kızılaslan, S., 2007. Trabzon Kenti Park ve Bahçelerinin Peyzaj Tasarım Kriterleri Açısından İncelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*

- Kuter, N., 2007. Çankırı Kenti Açık ve Yeşil Alan Varlığı İçinde Tarihi Kent Merkezinin Kentsel Peyzaj Tasarımı Açısından Değerlendirilmesi, *Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.*
- Levend, T.Ö., 2008. İstanbul İli Bayrampaşa İlçesi Açık ve Yeşil Alanlarının Nitelik ve Nicelik Açısından İrdelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.*
- Mamuti, M., 2010. Yi He Yuan (Summer Palace Parkı) Koruma Çalışmalarının Peyzaj Tasarımı Açısından Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Önder, S., 1997. Konya Kenti Açık-Yeşil Alan Sisteminin Saptanması Üzerine Bir Araştırma, *Doktor Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Özkır, A., 2007. Kent Parkları Yönetim Modelinin Geliştirilmesi, *Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Öztürk, B. 2004. Kentsel Açık ve Yeşil Alan Sistemi Oluşturulması: Kayseri Kent Bütünü Örneği, *Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Polat, A.T., 2002. Kent Parkı Kavramı ve Konya İçin Örnek Bir Çalışma, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.*
- Sezgin, B., 1996. Taksim Maçka Yeşil Alanın Evrimi ve Kullanım Açısından Değerlendirilmesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.*

- Urban Green Environment (URGE), (2004), *The Green City of Tomorrow- Making Greener Cities, A Practical Guide*, *UFZ Centre for Environmental Research Leipzig-Halle, Germany.*
- Yıldızcı, A.C., 1978. İstanbul'da Kentsel Doku İle Yeşil Doku Arasındaki İlişkiler ve İstanbul Yeşil Alan Sistemi İçin Bir Öneri, *Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul.*
- Yıldızcı, A.C., 1982. Kentsel Yeşil Alan Planlaması ve İstanbul Örneği, *Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul.*
- Yorulmaz, A., 2006. Harikalar Diyarı Parkı'nın Kullanıcı Profil ve Beklentilerinin Belirlenmesi, *Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara.*
- Yörük, İ. 2005. Akhisar (Manisa) Kentsel Yeşil Alanların Yeterliliği ve Geliştirme Olanakları Üzerine Bir Araştırma, *Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, peyzaj Mimarlığı Bölümü, İzmir.*

Sürekli yayınlar

- Arslan, M. 1999. Kent Parklarının Tarihsel Gelişimi ve İşlevleri, *Türk Tarım-Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi* (129).
- Alkay, E., Ocakçı, M., 2003, Kentsel Yeşil Alanların Ekonomik Değerlerinin Ölçülmesinde Kullanılabilecek Yöntemlerin İrdelenmesi. *İTÜ Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, s.2, İstanbul.
- C.W. Thompson., (2002), Urban Open Spaces in the 21st Century, *Landscape and Urban Planning*, 68,59-72, UK
- Çetiner, A., 1975. “Yerleşmelerde Yeşil Alanlar”, *Kentlerdeki Yeşil Alanlar Korunması ve Geliştirilmesi Sempozyumu*, İstanbul.
- Bilgili, B.C., Gökyer, E., 2012. Urban Green Space System Planning. *Landscape Planning*, p.112, Bartın.
- Chiesura, A., 2004. The role of urban parks for the sustainable city, *Landscape and Urban Planning*, 68, 129-138.
- Emür Onsekiz 2008. Kent Parklarında Kullanıcı Tercihleri ve Değerlendirme Ölçütlerinin Belirlenmesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 24 Yıl:2008/1 69-104 s.
- Emür Onsekiz 2007, Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri Arasında Açık ve Yeşil Alanların Önemi-Kayseri/Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22 Yıl: 2007/1, 367-396 s.
- Hagla, K., 2008. *Towards A Sustainable Neighborhood:The Role Of Open Spaces*, *Archnet-IJAR, International Journal of Architectural Research - Issue 2*.

Kılıç, A.N., 1997. Kent Parklarının Standartları ve Dağılımları, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, *Yüksek Lisans Semineri*, Ankara.

Özdemir, A., 2009. Katılımcı Kentli Kimliğinin Oluşumunda Kamusal Yeşil Alanların Rolü: Ankara Kent Parkları Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi, *Orman Fakültesi Dergisi*, Seri: A, Sayı: 1, Yıl: 2009, ISSN: 1302-7085, Isparta, 144-150-153.

Yuen, B., 1996. Creating The Garden City: The Singapore Experience, *Urban Studies*, 33, 955-970.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mustafa ATLI

Doğum Tarihi : 02.08.1982

Doğum Yeri : Çınar

Eğitim Bilgileri

Lise 1996-2000 : Çelebi Mehmet Lisesi/Bursa

Lisans 2002-2006 : Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü/Bolu

Yüksek Lisans : Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Lisansüstü Programı

İş Deneyimi

2006-2008 : Abant Peyzaj ve Fidancılık, İstanbul

2008-Halen : İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Planlama Müdürlüğü

Yabancı Dil : İngilizce